EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 26.2.2020
SWD(2020) 525 final

KOMISSION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA

Suomen maaraportti 2020

Oheisasiakirja

KOMISSION TIEDONANTOON EUROOPAN PARLAMENTILLE, EUROOPPA-NEUVOSTOLLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN KESKUSPANKILLE JA EURORYHMÄLLE

Talouspolitiikan EU-ohjausjakso 2020: rakenneuudistusten edistymisen arviointi, makrotalouden epätasapainojen ehkäisy ja korjaaminen ja asetuksen (EU) N:o 1176/2011 nojalla tehtyjen perusteellisten tarkastelujen tulokset

{COM(2020) 150 final}

Tiivistelmä 4

1. Talouden tilanne ja näkymät 8

2. Edistyminen maakohtaisissa suosituksissa 16

3. Uudistusten painopisteet 22

3.1. Julkinen talous ja verotus 22
3.2. Rahoitusala 27
3.3. Työmarkkinat, koulutus ja sosiaalipolitiikka 31
3.4. Kilpailukyky, uudistukset ja investoinnit 47
3.5. Ympäristökestävyys 56

Liite A: Yhteenvetotaulukko 61

Liite B: Komission velkakestävyysanalyysi ja julkisen talouden riskit 68

Liite C: Vakiotaulukot 69

Liite D: Oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa (2021–2027) koskevat investointiohjeet Suomelle 76

Liite E: Edistyminen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa 78

Lähdeluettelo 83

LUETTELO TAULUKOISTA

Taulukko 1.1: **Keskeiset talous- ja rahoitusindikaattorit – Suomi** 15
Taulukko 2.1: **Arvio vuoden 2019 maakohtaisten suositusten noudattamisesta (*)** 18
Taulukko 3.2.1 **Rahoitusvakausindikaattorit, kaikki Suomessa toimivat pankit** 27
Taulukko 3.2.1a: **Investointien esteiden ja käynnissä olevien uudistusten arviointi** 50
Taulukko C.1: **Rahoitusmarkkinaindikaattorit** 69
Taulukko C.2: **Sosiaali-indikaattorien tulostaulun pääindikaattorit** 70
Taulukko C.3: **Työmarkkinoita ja koulutusta kuvaavat indikaattorit** 71
Taulukko C.4: **Sosiaalista osallisuutta ja terveyttä koskevat indikaattorit** 72
Taulukko C.5: **Tuotemarkkinoiden tuloksia ja politiikkaa kuvaavat indikaattorit** 73
Taulukko C.6: **Vihreä kasvu** 74

Taulukko E.1: **Suomen edistymistä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa mittaavat indikaattorit** 78

LUETTELO KUVIOISTA

Kuvio 1.1: **BKT:n kasvu ja sen osatekijät** 8
Kuvio 1.2: **Potentiaalisen kasvun osatekijät** 8
Kuvio 1.3: **Investoinnit: asuntorakentaminen ja rakentaminen kokonaisuudessaan – Suomi ja EU – osuutena arvonlisäyksestä** 9
Kuvio 1.4: **Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi vuosittain, Suomi, vuotuinen keskiarvo, %** 9
Kuvio 1.5: **Alueellinen lähentyminen: asukaskohtaisen BKT:n keskimääräinen kasvu vuosina 2010–2017 verrattuna vuoden 2010 BKT:hen** 10
Kuvio 1.6: **Nimelliset yksikkötyökustannukset koko taloudessa (2015 = 100)** 11
Kuvio 1.7: **Tavarakaupan tase (pl. polttoaineet) 2001–2018 – reaalisen kilpailukyvyn ja kustannuskilpailukyvyn vaikutus** 11
Kuvio 1.9: **Ulkoisen rahoitusaseman osatekijät (vaihto- ja pääomataseet)** 12
Kuvio 1.10: **Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen)** 13
Kuvio 2.1: **Vuosina 2011–2019 annettujen maakohtaisten suositusten toteuttaminen tähän mennessä** 16
Kuvio 3.1.1: **Julkisyhteisöjen menot suhteessa BKT:hen tehtävittäin, Suomi ja EU** 22
Kuvio 3.1.2: **Julkisen talouden rahoitusaseman muutostekijät** 22
Kuvio 3.1.3: **Velka suhteessa BKT:hen** 25
Kuvio 3.1.3 a: **Kotitalouksien velka ja yksityisten luottotietorekisterien kattavuus** 30
Kuvio 3.3.1: **Työvoimaosuus, työllisyysaste ja työttömyysaste** 31
Kuvio 3.3.2: **Väestön muutos 2007–2018** 32
Kuvio 3.3.3: **Syyt työmarkkinoiden ulkopuolella olemiseen, osuudet sukupuolen ja ikäryhmän mukaan jaoteltuna 2018.** 32
Kuvio 3.3.4: **Työllisyysasteiden suhteellinen hajonta koulutustason mukaan (2010, 2015 ja 2018)** 35
Kuvio 3.3.5: **Avoimien työpaikkojen määrä koko taloudessa sekä tieto- ja viestintäpalvelualalla Ruotsissa ja Suomessa** 36
Kuvio 3.3.6: **Oman ilmoituksensa mukaan vaille tarvitsemaansa sairaanhoitoa jääneet tuloviidenneksen mukaan (% väestöstä)** 40
Kuvio 3.3.6a: **Työllisyysaste iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2018** 44
Kuvio 3.4.1: **Työn tuottavuus henkeä ja työtuntia kohti ostovoimastandardina (EA=100)** 47
Kuvio 3.4.2: **Kokonaistuottavuus (2000=100)** 47
Kuvio 3.4.3: **Tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen alalla toimivien yritysten perustamisaste** 48
Kuvio 3.4.4: **T&K-menojen kehitys (suhteessa BKT:hen)** 51
Kuvio 3.4.5: **Julkisen ja yksityisen sektorin T&K-menojen intensiteetin kehitys toimialoittain (suhteessa BKT:hen)** 52
Kuvio 3.4.6: **Tutkimus- ja kehittämismenot toimialan ja vuoden mukaan (käypinä hintoina)** 53
Kuvio 3.4.7: **Alueellinen arvonlisä työntekijää kohti** 55

Kuvio 3.5.1: **NUTS 2 -alue, johon siirtyminen turpeesta hiilineutraaliin energiantuotantoon vaikuttaa eniten** 60

LUETTELO TEKSTILAATIKOISTA

Laatikko 2.1: **EU:n rahastoilla ja ohjelmilla vastataan Suomen rakenteellisiin haasteisiin ja edistetään kasvua ja kilpailukykyä** 20
Laatikko 3.2.1: **Suomen luottotietorekisteri** 30
Laatikko 3.3.1: **Tulosten seuraaminen Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin näkökulmasta** 38
Laatikko 3.3.2: **75 prosentin työllisyysastetavoitteen saavuttaminen** 44
Laatikko 3.4.1: **Investointeihin liittyvät haasteet ja uudistukset Suomessa** 50

TIIVISTELMÄ

Suomen taloudella on edessään rakenteellisia haasteita. Jos hallituksen ilmoittamat toimenpiteet toteutetaan kokonaisuudessaan, havaittuja ongelmia voidaan kuitenkin jossain määrin lieventää ([1]). Suomi kuuluu EU:n edistyneimpiin talouksiin ja on edelläkävijä digitaaliteknologiassa ja puhtaan energian innovoinnissa. Hallitus on asettanut ilmastotoimille erityisen kunnianhimoisia tavoitteita: tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä ja tulla maailman ensimmäiseksi fossiilivapaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Suomella on kuitenkin edessään merkittäviä haasteita, kuten tuottavuuden heikentyminen elektroniikka-alan supistuttua, väestön ikääntyminen ja pohjoismaisiin naapureihin verrattuna suhteellisen alhainen työllisyysaste. Lisäksi tuotannolliset investoinnit ovat Suomessa edelleen vähäisiä vertailukelpoisiin EU-maihin verrattuna. Näihin haasteisiin vastaaminen vahvistaa talouden kasvupotentiaalia ja tekee taloudesta osallistavamman ja paremmin ulkoisia häiriöitä kestävän. Uuden hallituksen ilmoittamat keskipitkän aikavälin uudistussuunnitelmat vaikuttavat lupaavilta, vaikka ne voivatkin kohdata poliittisia ja toteuttamiseen liittyviä esteitä.

Suomen talouden suhdannehuippu on ohitettu. Kokonaistuotannon odotetaan kasvaneen 1,4 prosenttia vuonna 2019, kun se edellisvuonna kasvoi 1,7 prosenttia ja sitä edeltävänä vuonna 3,1 prosenttia. BKT:n kasvun hidastuminen johtuu pääasiassa nettoviennin supistumisesta ja investointien, erityisesti laiteinvestointien, vähenemisestä. Työllisyyden kasvun hidastuminen jarruttaa kuluttajien rahankäyttöä, ja asuntorakentaminen on selvästi hidastumassa. Inflaatio on edelleen lähellä EU:n keskiarvoa. Suomen talouskasvun arvioidaan hidastuvan vuosina 2020–2021 edellisten kolmen vuoden 2,1 prosentista keskimäärin 1,0 prosenttiin vuodessa. Tulevina vuosina julkisten investointien odotetaan osittain kompensoivan maailmankaupan kasvun hidastumista.

Työvoiman kutistumisen odotetaan Suomessa vaikuttavan suhteellisen pian kasvupotentiaaliin, kuten myös julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyteen. Työvoima näyttää ikääntyvän nopeammin kuin aiemmin on arvioitu. Siksi on odotettavissa, että työvoiman vaikutus potentiaalisen BKT:n kasvuun kääntyy negatiiviseksi jo vuonna 2021. Työikäisen väestön vähenemisen ja väestön ikääntymisen odotetaan vaikuttavan pian kielteisesti julkiseen talouteen, erityisesti siksi, että terveydenhuolto-, pitkäaikaishoito- ja eläkemenot kasvavat. Tämä heikentää julkisen talouden kestävyyttä.

Työllisyyden nostaminen ilmoitettuun 75 prosentin tavoitteeseen voisi auttaa Suomea vastaamaan väestönkehityshaasteeseen ja parantaa julkisen talouden kestävyyttä. Uuden hallituksen keskeisenä tavoitteena on saavuttaa 75 prosentin työllisyysaste (15–64-vuotiaat) vuoteen 2023 mennessä (72,6 % vuonna 2019). Se edellyttää monenlaisia toimenpiteitä, erityisesti hitaan talouskasvun olosuhteissa. Monet työmarkkinoiden ja sosiaalietuusjärjestelmän ominaispiirteet tuntuvat rajoittavan tiettyihin erityisryhmiin kuuluvien työmahdollisuuksia. Avoimien työpaikkojen määrän kasvu ja työvoimapula taas viittaavat siihen, että on investoitava osaamiseen. Näiden kysymysten ratkaiseminen voi edellyttää rakenteellisia uudistuksia sosiaalietuusjärjestelmään, mikä voi olla poliittisesti haastavaa. Tällaisiin uudistuksiin voisi kuulua puuttuminen ns. työttömyysputkeen, joka antaa eläkeikää lähestyville oikeuden työttömyysturvan lisäpäiviin.

Tuottavuuden lisääminen näyttää olevan avain väestörakenteen muutoksen kielteisten vaikutusten kompensoimiseen. Investoinnit jäävät alle EU:n keskiarvon niissä investointiluokissa, jotka eniten tukevat tuottavuuden kasvua, erityisesti laiteinvestoinneissa sekä teollis- ja tekijänoikeusinvestoinneissa. Tämä heikentää kasvupotentiaalia ja Suomen kilpailukykyä. Lisäksi työvoimapula korkean osaamisen aloilla viittaa siihen, että on investoitava sellaiseen osaamiseen, joka lisää tuottavuutta. Uuden hallituksen suunnitelmat lisätä tulevina vuosina julkisia investointeja erityisesti osaamiseen,

([1]) Tässä raportissa arvioidaan Suomen taloutta käyttäen vertailukohtana 17. joulukuuta 2019 julkaistua Euroopan komission vuotuista kestävän kasvun strategiaa. Asiakirjassa esitellään komission uusi strategia, jonka avulla voidaan vastata talouden lyhyen aikavälin haasteiden lisäksi myös talouden pitkän aikavälin haasteisiin. Tällä uudella kilpailukykyiseen kestävyyteen perustuvalla talousohjelmalla on neljä ulottuvuutta: ympäristökestävyys, tuottavuuden kasvu, oikeudenmukaisuus ja makrotalouden vakaus.

koulutukseen, T&K-toimintaan ja infrastruktuuriin voivat parantaa talouden kykyä vastata näihin haasteisiin.

Suomen pitkän aikavälin kasvupotentiaalia vahvistaisi investointeihin liittyvän talouspolitiikan kohdentaminen inhimilliseen pääomaan, tutkimukseen ja innovointiin, vähähiilisyyteen ja energiasiirtymään sekä kestävään liikenteeseen. Vaikka kokonaisinvestointien taso Suomessa vaikuttaa pitkälti tyydyttävältä, tarvitaan lisäinvestointeja osaamiseen ja koulutukseen sekä työttömille ja työvoiman ulkopuolella oleville suunnattuihin moniammatillisiin palveluihin. Näin voidaan kompensoida väestön ikääntymisestä aiheutuvaa työvoiman pienenemistä, vähentää työvoiman ulkopuolella olevien ja pitkäaikaistyöttömien määrää sekä mahdollisesti lisätä tuottavuutta. Myös työllisyyttä voitaisiin parantaa investoimalla sosiaaliseen osallisuuteen. T&K-investoinnit suhteessa BKT:hen eivät ole kriisivuosien jälkeen elpyneet, eikä vaikuta siltä, että ne keskipitkällä aikavälillä riittäisivät monipuolistamaan vientiä korkeamman teknologian tuotteisiin. Myös energiavaltaisen teollisuuden ja liikennesektorin irtautuminen hiilestä edellyttää yksityisten ja julkisten investointien lisäämistä.

Suomen edistyminen vuoden 2019 maakohtaisten suositusten noudattamisessa on ollut vähäistä ([2]).

Seuraavilla osa-alueilla on edistytty jonkin verran:

- Osaamisen ja osallisuuden vahvistamiseksi toteutetaan uudistuksia integroimalla palvelut paremmin ja lisäämällä rahoitusta jatkuvaan oppimiseen ammatillisessa ja korkea-asteen koulutuksessa.

- Kotitalouksien velkaantuneisuuden seurannan vahvistamiseksi on hyväksytty toimenpiteitä, joilla pienennetään rahoitusjärjestelmälle aiheutuvia riskejä, ja toimenpiteitä ollaan laatimassa lisää.

Seuraavilla osa-alueilla edistyminen on ollut vähäistä:

- Hallitus aikoo jatkaa Sipilän hallituksen (2015–2019) käynnistämää terveydenhuollon uudistusta. Uudistus on tarkoitus hyväksyä hallituskauden loppuun mennessä.

- Työnteon kannustimien parantaminen on pitkän aikavälin prosessi, jolla pyritään yksinkertaistamaan monimutkaista etuusjärjestelmää ja säilyttämään samalla sen kyky vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Etuusjärjestelmän uudistus on tarkoitus toteuttaa vaiheittain kahden hallituskauden aikana (vuoteen 2027 mennessä).

- Investointeihin liittyvän talouspolitiikan osalta Suomen hallitus on ilmoittanut suunnitelmista lisätä investointeja tutkimukseen ja innovointiin, vähähiilisyyteen ja energiasiirtymään sekä kestävään liikenteeseen.

- Luottorekisteriä koskeva työ on vielä suunnitteluvaiheessa: tietosuojaa koskeva lainvalmistelutyö on käynnistynyt vuoden 2020 alussa, mutta itse luottorekisteriä koskeva työ saattaa viivästyä. Viranomaiset ovat sitoutuneet saattamaan tarvittavan lainsäädännön voimaan vuoteen 2023 mennessä.

- **Suomi sijoittuu hyvin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulussa, jolla mitataan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden toteutumista.** Hyvissä kokonaistuloksissa näkyy Suomen edistynyt hyvinvointimalli ja vahva työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu. Tuloerot ovat EU:n alhaisimpia, ja köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski koskee vain harvoja. Suomessa on edelleen yleisesti ottaen hyvin toimiva koulutusjärjestelmä. Suomi suoriutuu hyvin digitaalisissa taidoissa, vaikkakin pula asiantuntijoista näyttää luovan esteitä yrityksille tieto- ja viestintätekniikkapalvelualalla. Terveydenhuoltopalvelujen saatavuus on edelleen ongelma, sillä jääminen vaille tarvittavia terveydenhuoltopalveluja on suhteellisen yleistä.

Kun tarkastellaan edistymistä Eurooppa 2020 -strategian kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa, näyttää siltä, että tavoiteltu 78 prosentin työllisyysaste (20–64-vuotiaat) on

([2]) Liitteessä on yhteenvetotaulukko, jossa on esitetty tietoja kullakin maakohtaisen suosituksen osa-alueella saavutetusta edistymisestä ja toimista, joita niiden noudattamiseksi on toteutettu.

saavutettavissa, vaikkakin hidas talouskasvu saattaa aiheuttaa haasteita. Köyhyysaste on EU:n keskiarvoon verrattuna alhainen, mutta se on viime aikoina hieman noussut, eikä kansallista tavoitetta ilmeisesti saavuteta. Koulutuksen keskeyttämisaste oli edelleen hieman 8 prosentin tavoitetta korkeampi. T&K-investointitavoite on erittäin kunnianhimoinen, 4 prosenttia suhteessa BKT:hen, eikä sitä todennäköisesti saavuteta. Vuoteen 2020 asettamansa ilmasto- ja energiatavoitteet Suomi on kuitenkin pitkälti saavuttamassa.

Suomi on edelläkävijä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden sisällyttämisessä hallituksen politiikkaan ja suoriutuu useimmissa tavoitteissa EU:n keskiarvoa paremmin. Lisäksi maa parantaa edelleen sijoitustaan useimpien kestävän kehityksen tavoitteiden osalta. Se on edistynyt erityisesti kestävän kehityksen tavoitteessa 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) mutta loitontunut hieman tavoitteesta 9 (kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja) ([3]).

Tässä raportissa analysoidaan seuraavia Suomen talouden erityishaasteisiin liittyviä keskeisiä rakenteellisia kysymyksiä:

- **Politiikkakehyksen heikkoudet ovat vaikeuttaneet eräiden väestöryhmien osallistumista työmarkkinoille.** Tällaisia ryhmiä ovat erityisesti vähän koulutetut miehet, eläkeikää lähestyvät työntekijät, maahanmuuttajataustaiset, osatyökykyiset ja työrajoitteiset. Toimenpiteisiin, joilla ihmisiä autetaan työllistymään tai pysymään työelämässä, käytetään Suomessa vähemmän varoja kuin muissa Pohjoismaissa. Lisäksi työttömille ja työelämän ulkopuolella oleville tarjottujen palvelujen hajanaisuus voi haitata joidenkin erityisryhmien aktivointia työmarkkinoilla.

- **Työllisyyden kasvua haittaaviin tekijöihin kuuluu myös monimutkaisen sosiaalietuusjärjestelmän heikko kannustavuus.** Työllisyysasteen paranemisen esteitä ovat työttömyys- ja kannustinloukut sekä joustamattomuus osa-aikatyön ja työttömyysetuuksien yhdistämisessä. Hallitus aikoo puuttua näihin ongelmiin muun muassa toteuttamalla pitkällä aikavälillä sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksen. Uudistuksen valmistelu on kuitenkin vasta alkuvaiheessa, eikä sitä voida vielä arvioida.

- **Väestönkehityksen trendit aiheuttavat joitakin riskejä julkisen talouden kestävyydelle sekä terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon saatavuudelle.** Suomen työvoiman kutistumisen ja ikääntymiseen liittyvän pitkän aikavälin menokehityksen odotetaan vaikuttavan maan julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyteen (ks. edellä). Jääminen vaille tarvittavia terveydenhuoltopalveluja on edelleen ongelma, erityisesti työterveyshuollon piiriin kuulumattomien keskuudessa. Parhaillaan valmistellaan terveydenhuoltojärjestelmän merkittävää uudistusta, jonka on tarkoitus perustua suurelta osin Sipilän hallituksen suunnitelmiin ja tavoitteisiin.

- **Tuottavuuden kasvu on edelleen haaste.** Suomen tuotannolliset investoinnit ovat edelleen lähellä EU:n keskiarvoa, ja esimerkiksi laiteinvestoinnit, joihin kuuluvat myös tieto- ja viestintätekniset laitteet, ja investoinnit teollis- ja tekijänoikeustuotteisiin, ovat jopa EU:n keskiarvoa pienemmät. Lisäksi tuotannolliset investoinnit ovat hyvin kapeasti keskittyneitä, ja tuottavimpien ja vähiten tuottavien yritysten välinen kuilu kasvaa.

- **Rakenteelliset tekijät saattavat jarruttaa investointeja.** Yleisimmin mainittu investointien este on ammattitaitoisen henkilöstön puute erityisesti tieto- ja viestintätekniikkapalveluissa. Muita esteitä ovat: i) pitkäkestoiset lupamenettelyt, ii) yritysten ja tiedemaailman edelleen vähäinen yhteistyö, iii) älykkään erikoistumisen koordinoinnin puute keskustasolla, ja iv) ja siemenvaiheessa olevien

([3]) Talouspolitiikan EU-ohjausjakson oikeusperustan puitteissa voidaan seurata edistymistä ja varmistaa kansallisten toimien tiiviimpi koordinointi ja tällä tavoin ohjata kansallista talous- ja työllisyyspolitiikkaa kohti Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista. Kestävän kehityksen tavoitteiden analyysia ja seurantaa on tässä raportissa vahvistettu. Uudessa liitteessä (liite E) esitetään tilastollinen arvio kestävän kehityksen tavoitteisiin liittyvistä trendeistä Suomessa viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Arvio perustuu Eurostatin laatimiin kestävän kehityksen tavoitteita koskeviin indikaattoreihin.

yritysten rahoituksen edelleen heikko saatavuus.

- **Kotitalouksien velka on edelleen suuri, mutta pankkisektori on hyvin pääomitettu.** Kotitalouksien velkaantuneisuus, myös asunto-osakeyhtiöiden kautta, on edelleen historiallisen korkealla tasolla, ja velkaantuneisuutta lisää alhaisena pysyttelevä korkotaso. Suurin osa lainakannasta on vaihtuvakorkoista, mikä voi aiheuttaa riskejä, jos korot keskipitkällä aikavälillä nousevat. Myös kulutusluotot lisääntyvät. Kattavan (positiivisen) luottotietorekisterin puuttuminen voi estää pankkeja saamasta selkeää käsitystä kotitalouksien kokonaisvelasta. Velanhoito jatkuu kuitenkin vakaana, ja pankit ovat edelleen hyvin pääomitettuja. Lisäksi kotitalouksien velkaantumisen hillitsemiseksi valmistellaan lisätoimenpiteitä.

- **Rahanpesun torjumiseksi toteutetuissa toimenpiteissä on joitakin heikkouksia.** Suomi aikoo päivittää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen kansallisen riskiarvion, sillä nykyinen arvio on vuodelta 2015. Valmistelutyö on tarkoitus saada päätökseen vuonna 2020. Finanssivalvonta on edistynyt valvontakapasiteettinsa parantamisessa, mutta henkilöresurssien osalta on vielä parantamisen varaa. Lisäksi valvonnan riskiperusteisuutta voitaisiin syventää. Yhteistyö rahanpesun selvittelykeskuksen kanssa muussa kuin ohjeistuksen antamisessa ilmoitusvelvollisille yhteisöille on vähäistä.

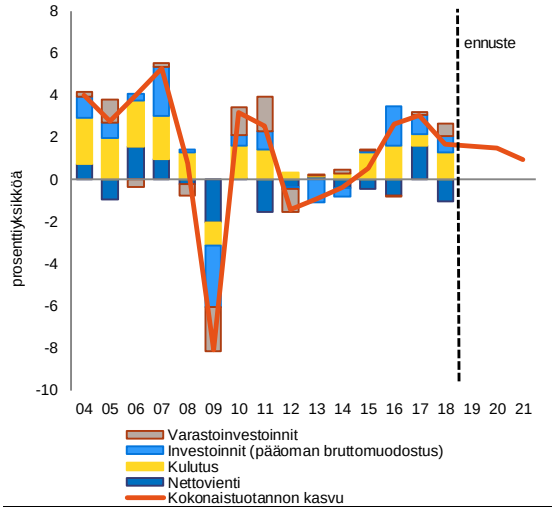
- **Suomi on pitkälti saavuttamassa vuoden 2020 ilmastotavoitteensa, mutta hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuoteen 2035 mennessä edellyttää kunnianhimoisia uusia toimenpiteitä.** Suomen hallitus aikoo saavuttaa tämän tavoitteen erityisesti lisäämällä edelleen talouden sähköistämistä ja tuottamalla sähköä pääasiassa ydinvoimaa ja uusiutuvaa energiaa käyttäen. Tämä edellyttää kattavaa politiikka- ja toimenpideohjelmaa. Energiaintensiivisten teollisuudenalojen ja liikennesektorin muuttaminen hiilivapaaksi vaikuttaa tässä suhteessa keskeiseltä tavoitteelta. Harkittavana on mittavia investointeja vähähiilisyyteen ja energiasiirtymään sekä kestävään liikenneinfrastruktuuriin. Hallitus on ilmoittanut energiaverotuksen uudistamisesta, ja se aikoo lakkauttaa fossiilisten polttoaineiden tuet asteittain öljyn, hiilen ja mahdollisesti turpeen osalta. Jätehuolto on pitkälle kehittynyt, mutta kierrätysaste on Suomessa edelleen alle EU:n keskiarvon. Komission ehdotus seuraavaan monivuotiseen rahoituskehykseen (2021–2027) kuuluvasta oikeudenmukaisen siirtymän mekanismista sisältää oikeudenmukaisen siirtymän rahaston, InvestEU-ohjelmaan kuuluvan oikeudenmukaisen siirtymän erityisjärjestelyn ja EIP:n kanssa toteutettavan uuden julkisen sektorin lainajärjestelyn. Mekanismilla on tarkoitus varmistaa, että EU:n siirtyminen kohti ilmastoneutraaliutta on oikeudenmukaista. Sen avulla voidaan auttaa puuttumaan siirtymän sosiaalisiin ja taloudellisiin seurauksiin niillä Suomen alueilla, joilla vaikutukset ovat suurimmat. Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismiin kuuluvasta oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta annettavan tuen keskeiset painopisteet esitetään liitteessä D. Ne perustuvat tässä raportissa kuvattuun siirtymähaasteita koskevaan analyysiin.

1. TALOUDEN TILANNE JA NÄKYMÄT

BKT:n kasvu

Talouden laajentumisen odotetaan hidastuvan. Suomen kokonaistuotannon arvioidaan kasvaneen 1,6 prosenttia vuonna 2019 (ks. kuvio 1.1). Kasvu hidastui jo vuonna 2018, jolloin se oli 1,7 prosenttia vuosien 2016 ja 2017 vahvan kasvun jälkeen. Kasvun ennustetaan olleen laaja-alaista ja kaikkien osatekijöiden vaikutuksen olleen positiivinen ja tasapainoinen. Kehittyneiden talouksien asteittain etenevän laskusuhdanteen, heikkenevän ulkoisen kysynnän ja lisääntyneen epävarmuuden odotetaan hidastavan kasvua. Kuluttajien luottamuksen heikkeneminen ja työllisyyden kasvun hidastuminen voivat vaikuttaa yksityiseen kulutukseen, ja rakennusinvestoinnit todennäköisesti vähenevät. Elvyttävän finanssipolitiikan virityksen odotetaan osittain kumoavan tämän vaikutuksen. BKT:n kasvun ennustetaan hidastuvan vuosina 2020 ja 2021, sillä nettoviennin vaikutus muuttuu negatiiviseksi.

Kuvio 1.1: **BKT:n kasvu ja sen osatekijät**

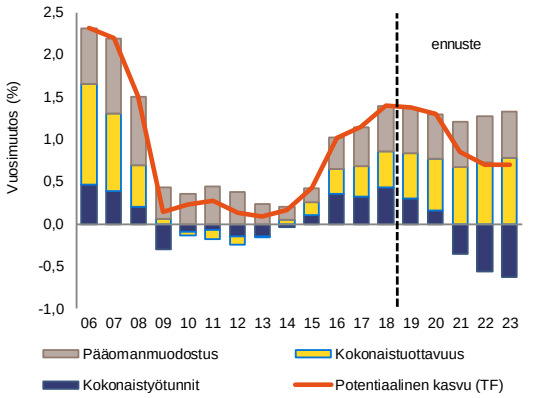

Lähde: Euroopan komissio (syksyn 2019 talousennuste)

Potentiaalinen kasvu

Suomen potentiaalisen BKT:n kasvunäkymiin vaikuttaa työikäisen väestön asteittainen väheneminen. Syntyneiden määrä on vähentynyt noin 20 prosenttia viime vuosikymmenen aikana, ja viimeisimpien väestöennusteiden mukaan väestö ikääntyy vieläkin nopeammin kuin aiemmin arvioitiin. Työvoiman vaikutuksen potentiaalisen BKT:n kasvuun odotetaan olevan negatiivinen jo vuodesta 2021 alkaen (ks. kuvio 1.2). Jos nykyiset trendit jatkuvat, negatiivisen vaikutuksen ennakoidaan tulevina vuosina vähitellen lisääntyvän. Vaikka kokonaistuottavuuden ja pääoman muodostuksen vaikutuksen odotetaan vähintäänkin kumoavan väestön ikääntymisestä johtuvan negatiivisen vaikutuksen, näiden väestönkehitystrendien odotetaan hidastavan potentiaalista kasvua huomattavasti.

Kuvio 1.2: **Potentiaalisen kasvun osatekijät**

TF = tuotantofunktiomenetelmällä
Lähde: Euroopan komissio

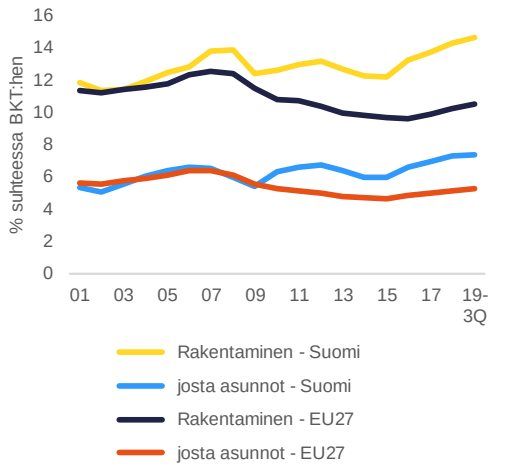
Rakennemuutos, jossa on siirrytty tehdasteollisuudesta palvelutoimintaan, on vaikuttanut Suomen kokonaistuottavuuteen. Erittäin tuottavan tehdasteollisuuden (työvoiman tuottavuuden keskimääräinen kasvu 3,4 % vuosina 2000–2018) suhteellinen osuus nimellisessä BKT:ssä pieneni 10 prosenttiyksikköä vuosien 2000 ja 2018 välillä. Samaan aikaan rakentamis-, kiinteistö-, asiantuntija- ja markkinattomien palvelujen (joiden tuottavuuden keskimääräinen kasvu oli lähellä nollaa tai negatiivinen) yhteenlaskettu osuus kasvoi 8 prosenttiyksikköä. Tämä asteittainen rakenteellinen siirtymä on pitkäaikainen ilmiö, joka voi edelleen vaikuttaa negatiivisesti Suomen potentiaaliseen talouskasvuun tulevina vuosina. Korkean teknologian palvelujen (informaatio ja viestintä) tuottavuuden kasvu on voimakasta (3,3 % vuosina 2000–2018), mutta niiden osuus BKT:stä kasvoi vain 1 prosenttiyksikön.

Investointien vähäisyys tuottavuutta lisäävissä investointiluokissa ([4]) voi estää Suomea

([4]) Investoinnit osaamiseen pois lukien.

pääsemästä nopeampaan potentiaaliseen kasvuvauhtiin (ks. kohta 3.4). Suomessa investoinnit tuottavuuden kasvua eniten tukevissa investointiluokissa ovat edelleen lähellä EU:n keskiarvoa tai jopa sen alapuolella. Erityisesti laiteinvestoinnit ovat olleet EU:n alhaisimpia useiden vuosien ajan, mikä koskee erityisesti tieto- ja viestintäteknisiä laitteita. Tämä on hämmentävä ilmiö muuten voimakkaasti digitalisoituneessa taloudessa (ks. kohta 3.4). Kymmenen vuotta sitten maan suurimpaan yksityiseen T&K-investoijaan vaikuttaneen teknologian murroksen jälkeen henkiseen omaisuuteen tehdyt investoinnit elpyivät hieman vuonna 2018, mutta ne ovat edelleen huomattavasti alhaisemmat kuin vertailukelpoisissa Pohjoismaissa (Ruotsi ja Tanska).

Kuvio 1.3: **Investoinnit: asuntorakentaminen ja rakentaminen kokonaisuudessaan – Suomi ja EU – osuutena arvonlisäyksestä**

Lähde: Euroopan komissio

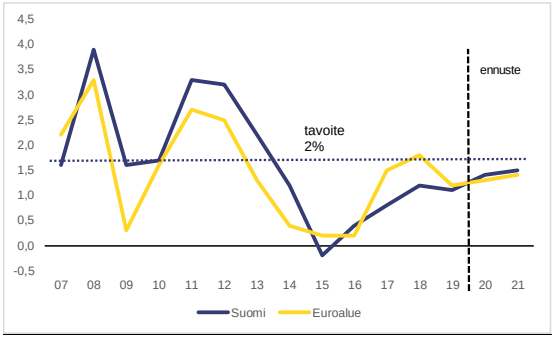
Investoinneista valtaosa eli 61 prosenttia on edelleen rakennusinvestointeja, jotka ovat tuottavuuden kasvua vähemmän tukeva investointiluokka([5]). Rakennusinvestoinnit ovat Suomessa edelleen EU:n suurimmat (ks. kuvio 1.3). Asuntorakentaminen on erityisen runsasta, sillä ihmiset muuttavat maaseudulta kehittyviin kaupunkikeskuksiin. Sen lisäksi, että olosuhteet ovat edelleen lainanottajille suotuisat, julkiset investoinnit sosiaaliseen asuntotuotantoon ja julkiset kannustimet asuntorakentamiseen ovat edelleen mittavia. Työn tuottavuuden keskimääräinen kasvu on rakennusalalla lähellä nollaa (–0,1 % vuosina 2000–2018). Vaikka alueellinen jakautuminen on voimakasta ja työvoiman alueellinen liikkuvuus vähäistä, kasvukeskusten asuntorakentamisen odotetaan kuitenkin parantavan allokatiivista tehokkuutta.

([5]) Koko EU28:ssa osuus on 49 prosenttia.

Inflaatio

Inflaatio ei päässyt vauhtiin vuonna 2019, vaan se pysyi euroalueen keskiarvon alapuolella (ks. kuvio 1.4). Palkkojen nousun välittyminen palveluihin oli vähäisempää kuin aiemmin. Talouskasvun odotetaan hidastuvan ja ulkoiset hintapaineet ovat vähäiset, joten inflaatio todennäköisesti jatkuu hitaana ja pysyttelee alle 2 prosentin seuraavien kahden vuoden aikana.

Kuvio 1.4: **Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi vuosittain, Suomi, vuotuinen keskiarvo, %**

Lähde: Euroopan komissio

Työmarkkinat

Neljä vuotta jatkuneen talouskasvun jälkeen työmarkkinatilanne on parantunut, mutta odotettavissa on laskusuhdanne. Työllisyys jatkoi kasvuaan vuonna 2018 sekä absoluuttisesti mitattuna että prosenttiosuutena työvoimasta. Se kasvoi 2,1 prosenttiyksikköä vuonna 2018 eli 76,3 prosenttiin (20–64-vuotiaat), osittain sen ansiosta, että työvoiman ulkopuolella olevien määrä väheni. Työllisyyden kasvun odotetaan jatkuvan vuosina 2019 ja 2020, tosin hitaampana. Työttömyysaste on laskenut tasaisesti vuodesta 2016. Vuonna 2018 se oli 7,4 prosenttia, kun se vuonna 2017 oli ollut 8,6 prosenttia. Työttömyysaste on kuitenkin edelleen hieman EU:n keskiarvoa korkeampi. Uusi hallitus on asettanut kunnianhimoisen työllisyystavoitteen, joka on määrä saavuttaa vuoden 2023 loppuun mennessä (ks. kohta 3.3).

Edelleen suhteellisen korkea työttömyys viittaa rakenteellisiin pullonkauloihin työmarkkinoilla. Nuorisotyöttömyys väheni vuonna 2018 merkittävästi, mutta se on edelleen EU:n keskiarvon yläpuolella. Työvoimaosuus kasvaa, mutta työllisyysluvut ovat edelleen alhaisemmat kuin vertailukelpoisissa Pohjoismaissa ja joissakin ikäryhmissä jopa EU:n keskiarvon alapuolella. Syitä työvoiman ulkopuolella olemiseen ovat työnteon pidäkkeet, kannustinloukut, työttömyysloukut, byrokratialoukut, hoitovelvoitteet, sairaus tai työkyvyttömyys sekä suhteellisen vähäinen alueellinen liikkuvuus.

Palkat nousivat vuosina 2018 ja 2019 maltillisesti. Vuonna 2018 reaalipalkkojen nousu oli vaatimatonta. Tilanne on todennäköisesti toinen vuonna 2019, koska työmarkkinat ovat kiristyneet (ks. kohta 3.3). Yksikkötyökustannusten odotetaan kasvaneen vuonna 2019 hieman EU:n keskiarvoa nopeammin, eli sillä ei ole suurta vaikutusta kilpailukykyyn.

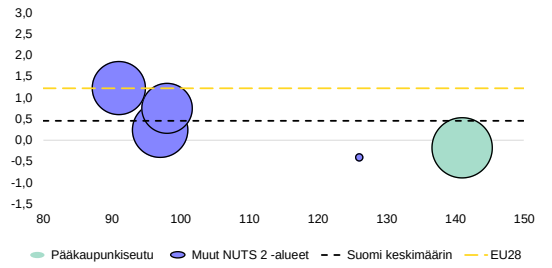
Sosiaalinen kehitys

Köyhyysriski, sosiaalisen syrjäytymisen riski ja tuloerot ovat edelleen EU:n pienimpiä hienoisesta kasvusta huolimatta. Vuonna 2018 köyhyys- ja syrjäytymisriski oli 16,5 prosenttia (15,7 % vuonna 2017). Se on edelleen pienempi kuin EU:n keskiarvo (21,9 %). Rikkaimman 20 prosentin tulojen suhde köyhimmän 20 prosentin tuloihin on pysynyt jokseenkin vakaana (3,6 vuonna 2018). Suomi kuuluu edelleen EU:n parhaisiin suoriutujiin köyhyyden vähentämisessä, sillä sosiaalisilla tulonsiirroilla on tässä merkittävä rooli. Vuonna 2018 sosiaaliset tulonsiirrot pienensivät köyhyysriskiä 53,7 prosenttia (EU:n keskiarvo 33,2 %) ja köyhyyskuilua 82 prosenttia (EU:n keskiarvo 55 %). Vuonna 2018 köyhimmän 40 prosentin tulo-osuus oli 24 prosenttia, mikä on EU:n suurimpia (EU:n keskiarvo 21 %). Väestön ikääntyminen ja siihen liittyvien menojen kasvu ovat kuitenkin edelleen ongelma Suomen julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyydelle.

Alueelliset erot

Alueelliset erot ovat vähentyneet hieman viime vuosina, mutta pääkaupunkiseudun ja Pohjois- ja Itä-Suomen heikommin kehittyneiden alueiden välillä on edelleen kuilu. Pääkaupunkiseudulla BKT asukasta kohti oli vuonna 2017 huomattavasti EU:n keskiarvoa suurempi (142 %) ja 1,5 kertaa suurempi kuin heikoimmalla Pohjois- ja Itä-Suomen alueella, jossa BKT asukasta kohti on 91 prosenttia EU:n keskiarvosta. Vuonna 2010 pääkaupunkiseudun asukaskohtainen BKT oli 1,7 kertaa suurempi kuin Pohjois- ja Itä-Suomen.

Kuvio 1.5: **Alueellinen lähentyminen: asukaskohtaisen BKT:n keskimääräinen kasvu vuosina 2010–2017 verrattuna vuoden 2010 BKT:hen**

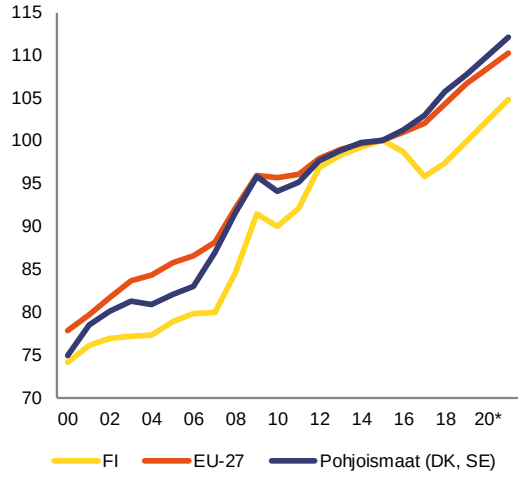
Lähde: Euroopan komissio – Henkilöstön tekemät laskelmat

Alueellisten erojen pieneneminen johtuu pääasiassa pääkaupunkiseudun hitaasta elpymisestä vuosina 2010–2017 (ks. kuvio 1.5). Tuona aikana kasvu oli kaikilla alueilla Pohjois- ja Itä-Suomea lukuun ottamatta huomattavasti EU:n keskimäärin 1,2 prosentin kasvua hitaampaa. Pääkaupunkiseudulla asukaskohtainen BKT supistui, kun taas muilla Manner-Suomen alueilla se kasvoi hieman (0,24–1,19 % vuodessa), ja Etelä-Suomi sekä Pohjois- ja Itä-Suomi ylittivät maan keskiarvon.

Alueiden työttömyysasteet ja työvoimaosuudet ovat lähentyneet toisiaan viime vuosina. NUTS 2 -tason ([6]) alueiden työllisyysasteiden hajonta on nyt 3,2 prosenttiyksikköä eli EU:n alhaisimpia. Pohjois- ja Itä-Suomi on jäänyt työllisyyskehityksessä jälkeen.

([6]) NUTS-luokitus (tilastollisten alueyksiköiden nimikkeistö) on hierarkkinen järjestelmä, jolla EU:n talousalue on jaettu osiin. NUTS 2 -tason alueet ovat aluepolitiikan soveltamisen perusalueita.

Kuvio 1.6: **Nimelliset yksikkötyökustannukset koko taloudessa (2015 = 100)**

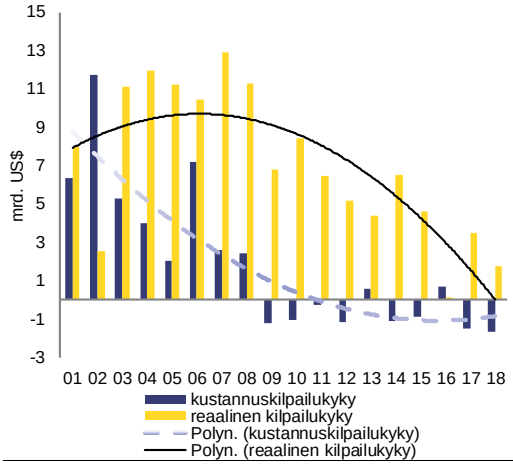
Lähde: Euroopan komissio

Kilpailukyky

Vuonna 2019 nimellisten työvoimakustannusten odotetaan kasvaneen Suomessa hieman nopeammin kuin vertailukelpoisissa Pohjoismaissa (ks. kuvio 1.6). Nimellispalkkojen odotetaan kasvaneen vuonna 2019 suhteellisen voimakkaasti (3,1 %), ja tuottavuuden kasvun lievä elpyminen (0,4 %) kompensoi tätä kasvua vain osittain. Kaiken kaikkiaan tämä kehitys lienee nostanut nimellisiä yksikkötyökustannuksia entisestään, mikä saattaa heikentää aiempina vuosina saavutettua reaalista kilpailukykyetua. Samaan aikaan tuotannollisten investointien suhteellisen vähäisyyden odotetaan edelleen heikentävän tuottavuutta ja sitä kautta erityisesti reaalista kilpailukykyä (ks. kuvio 1.7). Lisäksi jos yritysten perustaminen jää alle EU:n keskiarvon, se voi haitata talouden nopeaa uudelleensuuntaamista korkeaan teknologiaan (ks. kohta 3.4).

Viime vuosina vientimarkkinaosuudet ovat elpyneet, ja aiemmin menetettyjä markkinaosuuksia on saatu takaisin. Vuonna 2018 vienti hyötyi maailmankaupan elpymisen jatkumisesta (ks. kuvio 1.8) ja laivanrakennusteollisuuden viennin kasvusta. Suomen markkinaosuuksien elpyminen on kuitenkin kaiken kaikkiaan vähäistä verrattuna siihen, miten paljon niitä on menetetty vuodesta 2008. Vuonna 2019 yksikkötyökustannusten odotetaan kääntyneen positiiviseen kasvuun ja reaalisen efektiivisen valuuttakurssin vahvistuneen vähän. Tulevina vuosina tuonnin kasvun odotetaan olevan hieman viennin kasvua nopeampaa. Koska yksikkötyökustannusten odotetaan nousevan Suomessa nopeammin kuin koko EU:ssa, Suomen markkinaosuuksien odotetaan kasvavan edelleen vain vähän.

Kuvio 1.7: **Tavarakaupan tase (pl. polttoaineet) 2001–2018 – reaalisen kilpailukyvyn ja kustannuskilpailukyvyn vaikutus**

(1) Otettu huomioon ainoastaan tavarat, joista on rekisteröity sekä vienti- että tuontiluvut määrineen. Tämän vuoksi vuoden 2018 kauppatase (ilman polttoaineita) on kuviossa 0,13 miljardia Yhdysvaltain dollaria eli 0,12 miljardia euroa, kun todellinen kauppatase oli 0,82 miljardia euroa.
(2) Kustannuskilpailukyky ja reaalinen kilpailukyky on tässä raportissa määritelty vertaamalla viennin (UVX) ja tuonnin (UVM) yksikköarvoja ja kunkin tavararyhmän (nelinumerotaso) kauppatasetta. Jos UVX > UVM ja kyseisen tavararyhmän kauppatase (TB) > 0, kyseessä on reaalinen kilpailukyky. Jos UVX < UVM ja TB < 0, kyseessä on niin ikään reaalinen kilpailukyky. Jos UVX < UVM ja TB > 0 tai jos UVX > UVM ja TB < 0, kyseessä on kustannuskilpailukyky. Jos jonkin tavararyhmän reaalinen kilpailukyky on hyvä, kauppatase on ylijäämäinen, ja jos se on heikko, kauppatase on alijäämäinen. Sama pätee kustannuskilpailukykyyn (Euroopan keskuspankki, 2012).
Lähde: Euroopan komissio

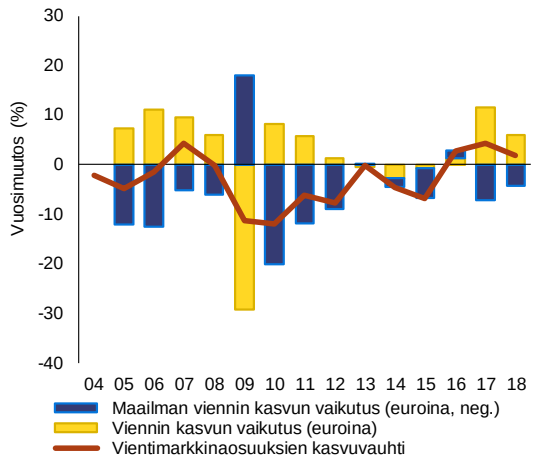
Ulkoinen rahoitusasema

Sekä vaihtotaseen että kauppataseen alijäämä supistui hieman vuonna 2019. Vaihtotase parani suhteessa
BKT:hen -1,4 prosentista -1,1 prosenttiin, kun taas kauppatase parani 0,5 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen ja on nyt –0,7 prosenttia suhteessa BKT:hen (ks. kuvio 1.9). Vaihtotase on edelleen pienempi (–0,7 %) kuin perustekijöillä voidaan selittää (Countinho ym. 2018). Tavarakaupan tase pysyi hieman positiivisena, kun taas palvelutaseen vaje supistui tietoliikenne-, tietokone- ja

informaatiopalvelujen viennin voimakkaan kasvun vuoksi. Niiden osuus palvelujen kokonaisviennistä on lähes 35 prosenttia ([7]).

Kaiken kaikkiaan Suomi on suhteellisesti alttiimpi valuuttakurssien vaihteluille, sillä sen seitsemästä tärkeimmästä vientimarkkina-alueesta viisi on euroalueen ulkopuolisia maita (vuoden 2018 tavaravienti maittain: Saksa 15,1 %, Ruotsi 10,4 %, Yhdysvallat ja Alankomaat 6,8 %, Kiina 5,5 %, Venäjä 5,2 % ja Yhdistynyt kuningaskunta 4,5 %).

Kuvio 1.8: Vientimarkkinaosuudet: kasvuvauhti, viennin kasvu, maailman viennin kasvu (negatiivinen etumerkki)

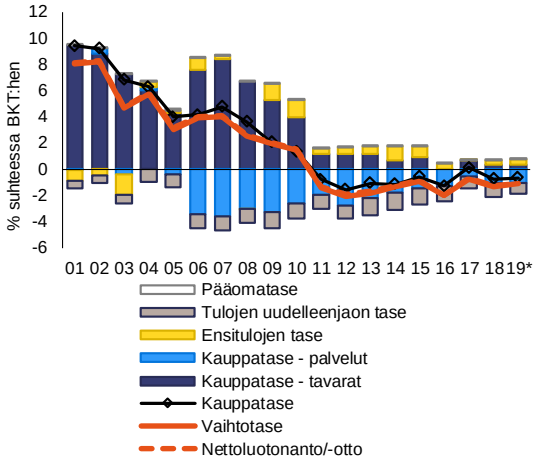

Lähde: Euroopan komissio

Suomen ulkomainen nettovarallisuusasema parani vuonna 2019 hieman ja kääntyi positiiviseksi. Vuonna 2018 ulkomainen nettovarallisuusasema oli –2,0 prosenttia suhteessa BKT:hen, ja vuonna 2019 se parani 3,5 prosenttiin (ks. kuvio 1.10). Sekä bruttovarat että -velat kasvoivat huomattavasti vuoden 2018 viimeisellä neljänneksellä, koska erään suuren pankin pääkonttori muutti Ruotsista Helsinkiin. Vuoden 2019 lopussa rahoitusalan osuus velkojen kokonaismäärästä oli lähes puolet, kun taas rahoitusalan ulkopuolisten yritysten suhteellinen osuus velkojen kokonaismäärästä pieneni. Valtion sosiaaliturvarahastot ovat edelleen suurin nettomääräisesti positiivinen sektori, ja seuraavina tulevat keskuspankki ja yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavat yritykset.

([7]) Tähän vientiluokkaan kuuluvat laitteisto- ja ohjelmistoneuvonta, liiketoiminnan tuottavuutta parantavat ohjelmistot sekä tietokonepelit.

Kuvio 1.9: **Ulkoisen rahoitusaseman osatekijät (vaihto- ja pääomataseet)**

Lähde: Euroopan komissio

Rahoitussektori ja kotitalouksien velka

Suomen pankkijärjestelmä on edelleen vankka, ja suhteellisesti tarkasteltuna se kuuluu nyt EU:n suurimpiin. Sen tase on nelinkertainen maan BKT:hen verrattuna. Pankit ovat hyvin pääomitettuja, ja järjestämättömien omaisuuserien osuus on niissä pieni. Riskien osalta voidaan todeta, että pankkisektori on erittäin riippuvainen rahoituksen tukkumarkkinoista ja muiden Pohjoismaiden rahoitusjärjestelmät ovat sille huomattava potentiaalinen riski.

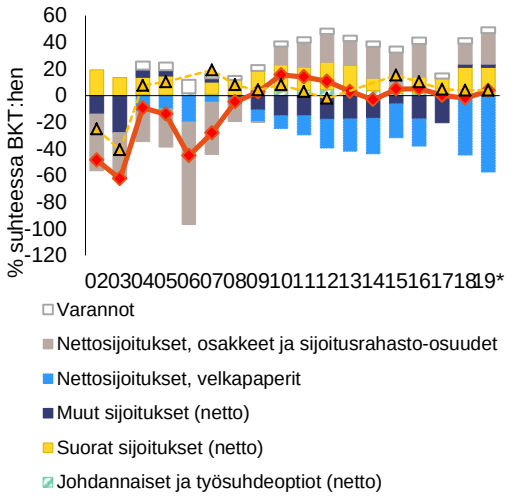
Luottoriski liittyy vahvasti kotitalouksien suureen velkaantuneisuuteen. Vuonna 2019 kotitalouksilla oli velkaa 140 prosenttia suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Koko yksityissektorin velka oli 142 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2018, mikä vastaa perustekijöihin pohjautuvia vertailuarvoja (Euroopan komissio 2018a), mutta ylittää vakauden kannalta asianmukaisen tason, jonka arvioidaan olevan noin 125 prosenttia suhteessa BKT:hen. Sekä rahoitusalan ulkopuolisten yritysten että kotitalouksien velka ylittää maltillisen arvon, joka on yrityksillä 56 prosenttia ja kotitalouksilla 68 prosenttia suhteessa BKT:hen, kun taas kotitalouksien velka (65 % suhteessa BKT:hen vuonna 2018) ylittää myös perustekijöihin pohjautuvan arvon, joka on noin

57 prosenttia suhteessa BKT:hen. Euroopan järjestelmäriskikomitea antoi kesäkuussa 2019 suosituksia (Euroopan järjestelmäriskikomitea 2019), joissa kehotetaan toteuttamaan lainanottajiin kohdistuvia tulopohjaisia toimenpiteitä. Viranomaiset ovat aloittaneet valmistelut kattavan luottotietorekisterin perustamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Rekisterin perustaminen on yksi ehdotetuista toimenpiteistä kotitalouksien velkaantuneisuuden vähentämiseksi.

Asuntomarkkinat

Asuntojen hintaerot suurempien kaupunkien ja muun Suomen välillä suurenevat edelleen. Kolmanteen vuosineljännekseen mennessä sekä uusien rakennusten että nykyisen asuntokannan nimellishinnat nousivat kansallisella tasolla, mutta nykyisen asuntokannan deflatoidut hinnat olivat hieman alhaisemmat kuin vuonna 2018. Helsingissä ja suurissa kaupungeissa (joissa on muuttovoittoa) hinnat nousevat kuitenkin selvästi nopeammin kuin muualla maassa. Hintapainetta on todennäköisesti vain vähän, koska viime vuosina on rakennettu suuri määrä uudisrakennuksia, mikä on lisännyt myymätöntä asuntokantaa. Kuten rakennuslupien ja aloitettujen rakennushankkeiden määrän väheneminen osoittaa, on todennäköistä, että uusien asuntojen tarjonta vähenee vuosina 2020 ja 2021, mikä keskipitkällä aikavälillä lisää painetta hintojen nousuun.

Kuvio 1.10: **Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen)**

Lähde: Euroopan komissio

Julkinen talous

Julkisen talouden nimellisen rahoitusaseman ennustetaan heikkenevän. Komission syksyn 2019 talousennusteen mukaan alijäämän odotetaan vuonna 2019 kasvavan –1,1 prosenttiin, kun se vuonna 2018 oli –0,8 prosenttia suhteessa BKT:hen. Vaikka talouden ja työllisyyden kehitys tukee edelleen verotuloja ja hillitsee sosiaalietuusmenoja, julkisen talouden tulonäkymät ovat selvästi heikentyneet makrotalouden trendejä vastaavasti. Myös odotettua suuremmat kuntien menot vuoden 2019 alkupuoliskolla heikensivät ennustettua rahoitusasemaa entisestään. Tilastotietojen viimeaikaisten tarkistusten seurauksena vuoden 2018 rahoitusasema heikkeni 0,1 prosenttiyksikköä. Julkisen talouden rahoitusaseman ennustetaan heikkenevän edelleen –1,4 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2020 ja (olettaen, että politiikka säilyy muuttumattomana) –1,6 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2021.

Julkinen velka suhteessa BKT:hen saattaa keskipitkällä aikavälillä lähestyä 60 prosentin vertailuarvoa. Suomi on supistanut julkista bruttovelkaa suhteessa BKT:hen vuoden 2016 huippulukemasta (63 %) 59 prosenttiin vuonna 2018. Komissio ennustaa, että julkisen talouden velkasuhde pysyy lähellä tätä tasoa vuosina 2019 ja 2020 ja alkaa kasvaa vuonna 2021. Väestön ikääntymisen ja erityisesti siihen liittyvien terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon kustannusten ennustetaan pitkällä aikavälillä heikentävän Suomen julkisen talouden kestävyyttä.

Kestävän kehityksen ohjaus

Suomi on edelläkävijä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden sisällyttämisessä hallituksen politiikkaan ([8]) ja suoriutuu useimmissa tavoitteissa EU:n keskiarvoa paremmin. Suomi oli yksi ensimmäisistä maista maailmassa, jotka laativat kansallisen toimintasuunnitelman Agenda 2030:n toteuttamiseksi. Lisäksi Suomi oli yksi ensimmäisistä maista, jotka raportoivat

([8]) YK:n jäsenvaltiot hyväksyivät vuonna 2015 kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda 2030) ja kestävän kehityksen tavoitteet, jotka ohjaavat kestävän kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030. Tavoitteena on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta ja varmistaa hyvinvointi ympäristön kannalta kestävällä tavalla.

heinäkuussa 2016 YK:n kestävän kehityksen korkean tason poliittisella foorumilla edistymisestään Agenda 2030:n toimeenpanossa ([9]). Ei ole yllättävää, että Suomi sijoittuu EU:n keskiarvoa korkeammalle useimmissa kestävän kehityksen tavoitteissa muutamia alatavoitteita lukuun ottamatta. Kaiken kaikkiaan Suomen sijoitus paranee 11 kestävän kehityksen tavoitteen osalta (kun tavoitteita on yhteensä 17). Kolmessa niistä on edistytty merkittävästi: Ihmisarvoinen työ ja talouskasvu (tavoite 8), ilmastotoimet (tavoite 13) sekä rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto (tavoite 16). Seuraavista kolmesta tavoitteesta se on hieman loittonemassa: kumppanuus tavoitteiden saavuttamiseksi (tavoite 17), köyhyyden poistaminen (tavoite 1) ja teollisuus, innovointi ja infrastruktuuri (tavoite 9) (ks. liite E).

([9]) Suomi julkaisi toukokuussa 2019 raportin, jossa arvioidaan edistymistä Agenda 2030:n ja sen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa: (Kohti Suomea, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen tila vuonna 2019 indikaattoreiden ja vertailujen valossa). Valtioneuvoston kanslia on tilannut ja rahoittanut myös Polku 2030 -hankkeen, jossa arvioidaan Suomen kestävän kehityksen politiikkaa ja annetaan suosituksia jatkotoimiksi.

Taulukko 1.1: **Keskeiset talous- ja rahoitusindikaattorit – Suomi**

	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	ennuste 2019	2020	2021
Reaalinen BKT (vuosimuutos)	4,0	-0,7	0,5	3,1	1,7	1,6	1,5	1,0
Potentiaalinen kasvu (vuosimuutos)	2,5	0,5	0,5	1,2	1,4	1,3	1,2	1,2
Yksityinen kulutus (vuosimuutos)	3,6	1,0	1,1	1,0	1,8	.	.	.
Julkinen kulutus (vuosimuutos)	1,5	0,6	0,9	0,2	1,5	.	.	.
Kiinteän pääoman bruttomuodostus (vuosimuutos)	4,8	-1,3	0,6	4,0	3,3	.	.	.
Tavaroiden ja palvelujen vienti (vuosimuutos)	8,6	-1,6	0,7	8,8	2,2	.	.	.
Tavaroiden ja palvelujen tuonti (vuosimuutos)	8,3	0,5	1,7	4,1	5,0	.	.	.
Vaikutus BKT:n kasvuun:								
Kotimainen kysyntä (vuosimuutos)	3,2	0,4	0,9	1,5	2,1	.	.	.
Varastot (vuosimuutos)	0,3	-0,2	0,1	0,1	0,6	.	.	.
Nettovienti (vuosimuutos)	0,6	-0,8	-0,4	1,6	-1,0	.	.	.
Vaikutus potentiaaliseen BKT:n kasvuun:								
Koko työvoima (tuntia) (vuosimuutos)	0,5	0,0	0,1	0,4	0,4	0,3	0,2	0,0
Pääomanmuodostus (vuosimuutos)	0,7	0,5	0,3	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Kokonaistuottavuus (vuosimuutos)	1,3	0,0	0,1	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6
Tuotantokuilu	1,2	-1,2	-2,8	0,0	0,3	0,3	0,2	0,0
Työttömyysaste	8,0	7,7	8,8	8,6	7,4	6,7	6,5	6,4
BKT-deflaattori (vuosimuutos)	1,3	2,1	1,5	0,7	2,1	1,4	1,8	2,0
Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi (YKHI) (vuosimuutos)	0,9	2,7	0,9	0,8	1,2	1,1	1,4	1,5
Nimelliset palkansaajakorvaukset/työntekijä (vuosimuutos)	3,3	2,9	1,2	-1,1	0,7	3,1	3,0	3,2
Työn tuottavuus (reaalinen, työntekijää kohti, vuosimuutos)	2,4	-1,0	0,7	2,0	-0,9	.	.	.
Yksikkötyökustannukset (koko talous, vuosimuutos)	0,9	3,9	0,5	-3,0	1,7	2,7	2,3	2,5
Reaaliset yksikkötyökustannukset (vuosimuutos)	-0,4	1,7	-1,0	-3,7	-0,4	1,2	0,5	0,5
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (yksikkötyökustannukset,	0,0	1,1	-0,2	-2,9	1,6	-0,8	-0,2	0,5
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (YKHI, vuosimuutos)	-1,4	-0,8	0,8	-0,5	2,3	-1,4	-1,0	-0,5
Kotitalouksien säästämisaste (nettosäästöt prosentteina käytettävissä	0,3	1,5	-0,2	-1,1	-1,2	.	.	.
Yksityinen luotonsaanti, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	10,1	7,4	3,2	7,4	1,6	.	.	.
Yksityisen sektorin velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	114,9	141,9	148,8	145,3	142,1	.	.	.
josta kotitalouksien velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	45,8	57,5	62,9	64,5	64,7	.	.	.
josta muiden kuin rahoitusalan yritysten velka, konsolidoitu (%	69,1	84,5	85,9	80,8	77,4	.	.	.
Järjestelemättömien velkojen bruttomäärä (% kaikista velka-instrumenteista ja kaikista lainoista ja ennakoista) (2)	0,6	0,9	1,2	1,1	1,3	.	.	.
Yritysten nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	4,1	3,6	3,7	3,7	3,2	2,8	3,1	3,0
Yritysten bruttotoimintaylijäämä (% suhteessa BKT:hen)	27,7	24,4	22,9	25,3	25,4	25,0	25,0	24,9
Kotitalouksien nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	-3,2	-2,2	-2,7	-3,7	-3,7	-2,9	-3,0	-3,0
Deflatoitu asuntohintaindeksi (vuosimuutos)	6,0	0,2	-0,8	0,8	-0,3	.	.	.
Asuntoinvestoinnit (% suhteessa BKT:hen)	6,4	6,2	6,3	6,9	7,3	.	.	.
Vaihtotase (% suhteessa BKT:hen), maksutase	4,2	0,5	-1,5	-0,8	-1,4	-1,3	-1,4	-1,7
Kauppatase (% suhteessa BKT:hen), maksutase	4,8	0,9	-1,0	0,1	-0,7	.	.	.
Tavara- ja palvelukaupan vaihtosuhde (vuosimuutos)	-2,2	-1,1	1,0	-0,6	0,5	-0,4	-0,1	-0,2
Pääomatase (% suhteessa BKT:hen)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	.	.	.
Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen) (1)	-24,2	7,5	2,5	0,1	-6,0	.	.	.
Ulkomainen nettovarallisuusasema ilman maksu-kyvyttömyysriskittömiä instrumentteja (% suhteessa BKT:hen) (1)	12,3	4,1	12,6	4,6	-1,3	.	.	.
Velat ulkomaisessa varallisuusasemassa ilman maksu-kyvyttömyysriskittömiä instrumentteja (% suhteessa BKT:hen) (1)	115,3	225,6	228,1	175,5	229,5	.	.	.
Vientimenestys kehittyneisiin maihin verrattuna (5 vuoden %-muutos)	3,9	-11,2	-22,4	-7,5	-5,0	.	.	.
Vientimarkkinaosuus, tavarat ja palvelut (vuosimuutos)	-1,1	-7,5	-2,3	4,2	1,8	0,7	-0,9	-1,1
Suorien ulkomaisten sijoitusten nettovirrat (% suhteessa BKT:hen)	.	1,8	.	.	4,9	.	.	.
Julkisen talouden rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	3,5	-0,8	-2,4	-0,7	-0,8	-1,1	-1,4	-1,6
Rakenteellinen rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	.	.	-0,8	-0,7	-1,0	-1,4	-1,6	-1,6
Julkinen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen)	38,6	44,6	60,4	60,9	59,0	59,2	59,3	59,8
Verojen suhde BKT:hen (%) (3)	42,0	41,5	43,7	43,1	42,4	42,1	42,3	42,2
Keskipalkkaisen perheettömän henkilön veroaste (%) (4)	30,7	29,6	30,6	30,3	30,2	.	.	.
Perheettömän, 50 % keskipalkasta ansaitsevan henkilön veroaste (%) (4)	19,9	18,6	19,0	18,1	18,0	.	.	.

(1) Ulkomainen nettovarallisuusasema (NIIP) ilman suoria sijoituksia ja portfolio-osakkeita.

(2) Kotimaiset pankkiryhmittymät ja itsenäiset pankit, ulkomaalaisomisteiset (sekä EU:ssa sijaitsevat että EU:n ulkopuoliset) tytäryhtiöt ja sivukonttorit.

(3) Veroaste sisältää laskennalliset sosiaaliturvamaksut ja poikkeaa näin verotusta koskevassa kohdassa käytetystä indikaattorista.

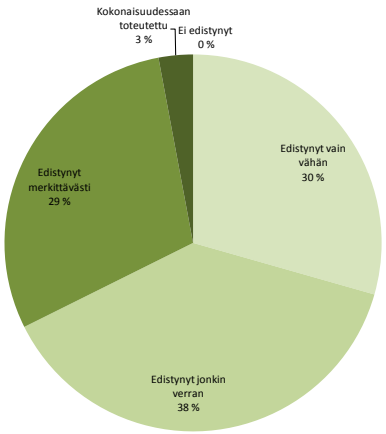
(4) Bruttoansioista pidätettävä tulovero sekä palkansaajien sosiaaliturvamaksut vähennettyinä yleisillä rahaeduilla, prosenttiosuutena bruttoansioista.

Lähde: Eurostat ja EKP: tilanne 4.2.2020, jos saatavilla; ennusteet Euroopan komissio (reaalisen BKT:n ja YKHI:in osalta talven 2020 talousennuste, muilta osin syksyn 2019 talousennuste).

2. EDISTYMINEN MAAKOHTAISISSA SUOSITUKSISSA

Suomi on edistynyt jonkin verran sille vuodesta 2011 annettujen maakohtaisten suositusten toteuttamisessa ([10]). Kaiken kaikkiaan Suomi on edistynyt ainakin ”jonkin verran” 70 prosentissa kaikista sille vuodesta 2011 lähtien annetuista maakohtaisista suosituksista. Lopuissa 30 prosentissa se on edistynyt ”vain vähän”. Suomi on viime vuosina vastannut julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysongelmiin eläkeuudistuksella, joka tuli voimaan vuonna 2017. Ulkoisen sektorin haasteet ovat vähentyneet ja kustannuskilpailukyky on kohentunut erityisesti vuoden 2016 kilpailukykysopimuksen toimenpiteiden ansiosta. Suomi on toteuttanut myös toimenpiteitä, joilla lisätään kannustimia ottaa vastaan työtä ja vahvistetaan aktiivista työvoimapolitiikkaa.

Kuvio 2.1: **Vuosina 2011–2019 annettujen maakohtaisten suositusten toteuttaminen tähän mennessä**

* Finanssipolitiikkaan liittyvien maakohtaisten suositusten toteuttamista koskevassa yleisarviossa ei tarkastella vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista.
** Vuosikohtainen arviointi 2011: erilaiset maakohtaisten suositusten arviointiluokat.
Maakohtaisten suositusten monivuotisessa arvioinnissa tarkastellaan suositusten toteuttamista ensimmäisistä suosituksista lähtien vuoden 2020 maaraporttiin asti.
Lähde: Euroopan komissio

Eläkeuudistus on vahvistanut julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Eläke- ja terveydenhuoltojärjestelmään kohdistuu kuitenkin paineita väestön ikääntymisen vuoksi. Työeläkejärjestelmän uudistuksesta, jossa lakisääteinen eläkeikä kytkettiin elinajanodotteeseen, säädettiin loppuvuodesta 2015. Uudistuksen myötä alin lakisääteinen eläkeikä on alkanut vähitellen nousta 63 vuodesta 65 vuoteen vuodesta 2018 alkaen. Vuonna 2019 vähimmäiseläkeikä oli 63 vuotta ja 6 kuukautta. Toimet terveydenhuoltopalvelujen kustannustehokkuuden parantamiseksi ovat edelleen käynnissä.

Maakohtaisten suositusten toteuttaminen on tukenut kustannuskilpailukyvyn asteittaista kohenemista vuodesta 2014 lähtien. Palkankorotusten kytkemisessä tuottavuuden kehitykseen on edistytty, minkä seurauksena yksikkötyökustannukset ovat nousseet hitaammin ja kustannuskilpailukyky on kohentunut suhteessa kilpaileviin talouksiin. Suomessa on keskusteltu uudesta palkanmuodostusmallista, jossa suljetun sektorin palkankorotukset olisi kytketty avoimella sektorilla sovittuihin korotuksiin. Tästä kytkennästä ei kuitenkaan ole päästy muodolliseen sopimukseen.

Työmarkkinauudistukset ovat edenneet, mutta joidenkin väestöryhmien osallistuminen työmarkkinoille on Suomessa edelleen vähäistä. Työttömien työnhakijoiden aktivoimiseksi on toteutettu useita toimenpiteitä, kuten työttömien säännöllisten haastattelujen järjestäminen. Työnteon kannustimia lisättiin useita vuosia sitten lyhentämällä ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Työttömille ja työelämän ulkopuolella oleville tarjottujen palvelujen hajanaisuus voi kuitenkin edelleen haitata joidenkin erityisryhmien aktivointia työmarkkinoilla. Lisäksi aktiivisen työvoimapolitiikan menot ovat Suomessa edelleen pienemmät kuin muissa Pohjoismaissa.

Suomi on toteuttanut toimenpiteitä useilla politiikan aloilla ja edistynyt vain vähän ([11]) vuoden 2019 maakohtaisten suositustensa noudattamisessa. Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyden parantamiseksi hallitus aikoo jatkaa edellisen hallituksen käynnistämää

([10]) Aikaisemmin toteutettujen muiden uudistusten arviointi, ks. erityisesti jakso 3.

([11]) Liitteessä olevassa yhteenvetotaulukossa on esitetty tietoja kullakin maakohtaisen suosituksen osa-alueella saavutetusta edistymisestä ja toimista, joita suositusten noudattamiseksi on toteutettu. Tässä kokonaisarvioinnissa ei tarkastella vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista.

sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistusta. Uudistuksella pyritään edelleen puuttumaan järjestelmän hajanaisuuteen ja siihen liittyviin taloudellisiin haasteisiin, joita pienet syrjäiset kunnat kohtaavat. Palvelujen järjestämisvastuun keskittämistä maakuntatasolle harkitaan, ja se todennäköisesti lisäisi tehokkuutta. Terveyspalvelujen ja pitkäaikaishoidon saatavuutta parannettaisiin vahvistamalla perusterveydenhuoltojärjestelmää. Hallitus aikoo hyväksyä uudistuksen toimikautensa loppuun mennessä.

Työmarkkinoiden ja sosiaalisten haasteiden ratkaisemiseksi on tarkoitus tehdä palveluista yksilöllisempiä ja integroidumpia. Tähän päästään ilmoitetun työkykyohjelman ja kunnissa toteutettavien palvelukokeilujen ansiosta. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toteuttaminen on loppuvaiheessa, ja rahoitusmallin pitäisi kannustaa vahvistamaan yhteyksiä yrityksiin ja tarjota aikuisille enemmän uudelleen- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia. Vastaavaa kehitystä odotetaan korkea-asteen koulutuksessa vuonna 2021, jolloin sen uusi rahoitusjärjestelmä tulee voimaan. Lisäksi hallitus on käynnistämässä ns. jatkuvan oppimisen uudistusta, jonka tarkoituksena on auttaa aikuisia työntekijöitä paikkaamaan osaamisvajettaan.

Muita työllisyyden kasvua haittaavia tekijöitä ovat monimutkaiselle sosiaalietuus-järjestelmälle ominaiset pidäkkeet. Työllisyysasteen paranemisen esteitä ovat työttömyys- ja kannustinloukut, ns. työttömyysputki sekä joustamattomuus osa-aikatyön ja erilaisten sosiaalietuuksien yhdistämisessä. Hallitus aikoo puuttua joihinkin näistä ongelmista toteuttamalla pitkällä aikavälillä sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksen. Työttömyysturvan lisäpäivien eli ns. työttömyysputken alaikärajan nostaminen 61:stä 62:een ja reaaliaikaisen tulorekisterin käyttöönotto lisäävät kannustimia ottaa vastaan työtä tai pysyä työssä.

Investointeihin liittyvän talouspolitiikan osalta on tarkoitus kasvattaa tutkimuksen ja kehityksen tukemiseen tarkoitettua julkista rahoitusta. Tämän ohella hallituksen tavoitteena on tehdä Suomesta hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä ja maailman ensimmäinen fossiilisista polttoaineista vapaa yhteiskunta. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista toimenpideohjelmaa ja mittavia investointeja vähähiilisyyteen ja energiasiirtymään sekä kestävään liikenneinfrastruktuuriin. Suunnitteilla on kestäviä infrastruktuuri-investointeja erityisesti työvoiman liikkuvuuden lisäämiseksi. Vuosina 2020–2021 laaditaan uusi valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma parlamentaarisen ohjausryhmän johdolla. Hallitus on ilmoittanut energiaverotuksen uudistamisesta ja erityisesti fossiilisten polttoaineiden tukien asteittaisesta lakkauttamisesta öljyn, hiilen ja mahdollisesti turpeen osalta.

Kotitalouksien velan seurannassa on edistytty jonkin verran. Yksityisellä sektorilla on edelleen historiallisen paljon velkaa, mikä johtuu alhaisina pysyvistä koroista. Velanhoito jatkuu kuitenkin vakaana, ja pankit ovat edelleen hyvin pääomitettuja. Lokakuun alussa valtiovarainministeriö ehdotti asunto-osakeyhtiöihin sovellettavan luototusasteen rajoittamista 60 prosenttiin asuntojen arvosta (myyntihinta). Myös kotitalouksiin aletaan soveltaa velkakattoa, kun lainahakemukset ylittävät tietyn kynnysarvon suhteessa tuloihin. Myös kulutusluottoihin liittyvää lainsäädäntöä on tiukennettu. Kotitalouksien velkaantumisen hillitsemiseksi harkitaan myös muita makrovakaustoimenpiteitä.

Luottotietorekisteri on vielä suunnitteilla. Hallitus on äskettäin päättänyt, että luottotietorekisteriä hallinnoi julkinen elin. Tarvittavan tietosuojaa koskevan lainvalmistelutyön odotettiin alkavan tammikuussa 2020, mutta itse rekisteriä koskeva työ saattaa viivästyä. Viranomaiset ovat kuitenkin sitoutuneet saattamaan tarvittavan lainsäädännön voimaan vuoteen 2023 mennessä.

Komissio voi jäsenvaltion pyynnöstä tarjota rakenneuudistusten tukiohjelman kautta räätälöityä asiantuntemusta, joka auttaa suunnittelemaan ja toteuttamaan kasvua edistäviä uudistuksia. Vuodesta 2019 lähtien tukea on myönnetty Suomelle kolmeen hankkeeseen: i) kotimaisten ja ulkomaisten investointien helpottaminen arvioimalla säännösten vaikutusta kansainvälisiin investointeihin Suomessa, ii) Suomen digitaalitalouden koon mittaaminen ja vaikutus verotukseen ja iii) alv-ilmoitusmallin parantamisehdotus.

Taulukko 2.1: **Arvio vuoden 2019 maakohtaisten suositusten noudattamisesta (*)**

Suomi	**Kokonaisarviointi edistymisestä vuoden 2018 maakohtaisten suositusten noudattamisessa: Edistynyt vain vähän**
Suositus 1: *varmistaa, että nettomääräisten julkisten perusmenojen nimellinen kasvu on enintään 1,9 prosenttia vuonna 2020, jolloin vuotuinen rakenteellinen sopeutus on 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen;* *parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta.*	Suomi on edistynyt suosituksen 1 rakenteellisen finanssipoliittisen osan noudattamisessa **vain vähän** ([1]): • Noudattamista arvioidaan keväällä 2020, kun vuotta 2019 koskevat lopulliset tiedot ovat saatavilla. • Hallitus aikoo jatkaa edellisen hallituksen käynnistämää terveydenhuollon uudistusta. Tavoitteena on edelleen tehokkuuden lisääminen ja saatavuuden parantaminen. Hallitus aikoo hyväksyä uudistuksen toimikautensa loppuun mennessä.
Suositus 2: *parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen* *ja kehittää osaamista ja aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla.*	Suomi on **edistynyt** suosituksen 2 noudattamisessa **jonkin verran**: • Suomi on edistynyt vain vähän kannustin- ja työttömyysloukkujen vähentämisessä. Sosiaaliturvauudistus on pitkän aikavälin prosessi, ja hallitus aikoo toteuttaa uudistuksen asteittain kahden hallituskauden kuluessa. • Aktiivisen osallisuuden suhteen on edistytty jonkin verran, sillä kunnissa toteutettavien kokeilujen ja ilmoitetun työkykyohjelman ansiosta palveluista on tarkoitus tulla yksilöllisempiä ja integroidumpia. Ammatillisen koulutuksen ja jatkuvan oppimisen uudistukset ovat käynnissä.
Suositus 3: *keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan* *tutkimukseen ja innovointiin,* *vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen* *ja kestävään liikenteeseen* *alueelliset erot huomioon ottaen.*	Suomi on **edistynyt** suosituksen 3 noudattamisessa **vain vähän**. • Vähäistä edistymistä on tapahtunut julkisen tutkimuksen ja kehityksen suhteen, sillä määrärahoja on tarkoitus lisätä. • Vähähiilisyyden ja energiasiirtymän suhteen on edistytty vain vähän. Hallitus on ilmoittanut energiaverotuksen uudistamisesta ja erityisesti fossiilisten polttoaineiden tukien asteittaisesta lakkauttamisesta öljyn, hiilen ja mahdollisesti turpeen osalta. • Kestävän liikenteen suhteen on edistytty vain vähän. Suunnitteilla on investointeja kestävään infrastruktuuriin erityisesti työvoiman liikkuvuuden lisäämiseksi.
Suositus 4: *vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaa* *ja perustaa luottorekisterijärjestelmän.*	Suomi on **edistynyt** suosituksen 4 noudattamisessa **jonkin verran**: • Kotitalouksien velan seurantaa on vahvistettu jonkin verran, sillä lisätoimenpiteitä kotitalouksien kasvavan velkaantumisen hillitsemiseksi on valmisteilla. • Luottorekisterijärjestelmän perustamisessa on edistytty vain vähän, sillä työ on edelleen valmisteilla. Lainvalmistelutyön odotetaan alkavan tammikuussa 2020, ja viranomaiset ovat sitoutuneet saattamaan tarvittavan lainsäädännön voimaan vuoteen 2023 mennessä.

(1) Tässä ei tarkastella vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista.
Lähde: Euroopan komissio
(*) Suosituksen 3 arvioinnissa ei oteta huomioon EU:n koheesiopolitiikan rahastoja vuosilta 2021–2027. Lainsäätäjät eivät ole vielä hyväksyneet sääntelykehystä, johon vuosien 2021–2027 koheesiopolitiikan rahastojen ohjelmasuunnittelu perustuu, koska muun muassa monivuotisesta rahoituskehyksestä ei ole vielä päästy sopimukseen.

Laatikko 2.1: **EU:n rahastoilla ja ohjelmilla vastataan Suomen rakenteellisiin haasteisiin ja edistetään kasvua ja kilpailukykyä**

Suomi saa EU:lta tukea. Suomen osuus EU:n koheesiopolitiikan varoista on nykyisessä monivuotisessa rahoituskehyksessä 2,6 miljardia euroa ([1]), mikä on vuosittain noin 0,2 prosenttia suhteessa BKT:hen. Vuoden 2019 loppuun mennessä hankkeisiin oli osoitettu noin 2,1 miljardia euroa (noin 79 % kokonaismäärästä) ja valittuihin hankkeisiin oli raportoitu käytetyn 1,2 miljardia euroa ([2]). Toteutusaste oli siis selvästi yli keskiarvon.

EU:n koheesiorahoituksella vastataan myös Suomen rakenteellisiin haasteisiin. Suomen koheesiopolitiikan ohjelmissa EU-rahoitusta on osoitettu älykkääseen kasvuun 581,9 miljoonaa euroa, kestävään kasvuun 186,5 miljoonaa euroa ja osallistavaan kasvuun 502,7 miljoonaa euroa. Vuonna 2019 tulosten tarkastelun ([3]) perusteella osoitettiin 160,9 miljoonaa euroa tavoitteet saavuttaneisiin prioriteetteihin.

EU:n koheesiorahoituksella edistetään Suomen talouden ja yhteiskunnan muutoksia edistämällä kasvua ja työllisyyttä. Tämä tapahtuu investoimalla muun muassa tutkimukseen, teknologian kehittämiseen ja innovointiin, yritysten kilpailukykyyn, vähähiiliseen yhteiskuntaan, työllisyyteen, koulutukseen ja sosiaaliseen osallisuuteen. Vuoteen 2019 mennessä EAKR:n tukemilla investoinneilla on luotu jo yli 5 800 uutta työpaikkaa ja 320 uutta yritystä. Lähes 10 000 yritystä on osallistunut tutkimus- ja kehityslaitosten vetämiin hankkeisiin, ja yli 1 400 yritystä on aloittanut viennin tai laajentanut sitä. ESR:n tuella yli 200 000 ihmistä on löytänyt työpaikan. Heistä yli 30 000 oli pitkäaikaistyöttömiä ja 26 000 maahanmuuttajia. Lisäksi ESR on nuorisotyöttömyyden torjumiseksi investoinut hankkeisiin, joilla on parannettu yli 37 000:n alle 30-vuotiaan koulutustuloksia ja pääsyä työmarkkinoille ([4]).

Myös maatalous- ja kalatalousrahastot ja muut EU:n ohjelmat auttavat vastaamaan investointitarpeisiin. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (maaseuturahasto) on käytettävissä yhteensä 5,7 miljardia euroa ja Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta (EMKR) yhteensä 141 miljoonaa euroa (kummassakin kansallinen osarahoitus mukaan lukien). Suomi hyötyy myös muista EU:n ohjelmista, kuten Verkkojen Eurooppa -välineestä, josta on osoitettu EU:n rahoitusta strategisiin liikenneverkkoihin liittyviin erityishankkeisiin 190 miljoonaa euroa, ja Horisontti 2020 -ohjelmasta, josta on saatu EU:n rahoitusta 1,1 miljardia euroa (mukaan lukien noin 216 miljoonan euron rahoitus 340 pk-yritykselle).

EU:n rahoituksella saadaan liikkeelle runsaasti yksityisiä investointeja. Euroopan rakenne- ja investointirahastoista (ERI-rahastot) on myönnetty erilaisille ohjelmille lainoja, takauksia ja oman pääoman ehtoista rahoitusta noin 43 miljoonaa euroa. Jo näillä ERI-rahastojen ohjelmilla on saatu liikkeelle lisää pääomaa.

EU:n rahastoista investoidaan jo kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisiin toimiin. Suomessa Euroopan rakenne- ja investointirahastoista tuetaan seitsemästätoista kestävän kehityksen tavoitteesta kahtatoista, ja jopa 98 prosenttia menoista käytetään näiden tavoitteiden edistämiseen.

([1]) Euroopan aluekehitysrahasto ja Euroopan sosiaalirahasto, mukaan lukien kansallinen osarahoitus.
([2]) https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/FI
([3]) Tulosten tarkastelusta säädetään asetuksen (EU) N:o 1303/2013 22 artiklassa, jonka mukaan 5–7 prosenttia toimenpideohjelmiin osoitetuista kokonaismäärärahoista vapautetaan tavoitteet saavuttaviin toimintalinjoihin (määrään sisältyy kansallinen osarahoitus).
([4]) http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/1136679/Vuosikertomus+2018+tiivistelmä.pdf/9fd8234a-6409-4e56-982f-e39297488e6a

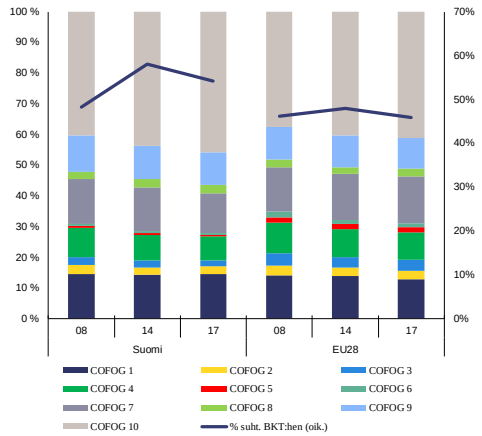
3. UUDISTUSTEN PAINOPISTEET

3.1. JULKINEN TALOUS JA VEROTUS

3.1.1. FINANSSIPOLITIIKKA

Julkisen talouden alijäämä supistui finanssipolitiikan ansiosta, kun julkisia menoja leikattiin vuosina 2015–2017. Vuonna 2018 julkisen talouden rahoitusasema parani talouskasvun ja julkisen talouden vakauttamisen ansiosta –0,8 prosenttiin suhteessa BKT:hen, kun se heikoimmillaan vuonna 2014 oli –3 prosenttia suhteessa BKT:hen. Vuosien 2014 ja 2017 välillä julkiset menot pienenivät suhteessa BKT:hen 58,1 prosentista 54,2 prosenttiin (ks. kuvio 3.1.1). Tähän vaikuttivat pääasiassa terveydenhuoltoon, koulutukseen, elinkeinoasioihin ja sosiaaliseen suojeluun suunnattujen menojen leikkaukset. Myös julkisen sektorin palkkamenot ovat pienentyneet vuoden 2017 kilpailukykysopimukseen sisältyvien toimenpiteiden vuoksi (palkkojen jäädyttäminen ja lomarahojen tilapäinen alentaminen), mikä on vähentänyt yleisen julkishallinnon menoja 0,4 prosenttia suhteessa BKT:hen. Julkisten menojen kokonaismäärä on edelleen EU:n toiseksi suurin ja selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella (54,2 % vs. 45,8 %).

Kuvio 3.1.1: **Julkisyhteisöjen menot suhteessa BKT:hen tehtävittäin, Suomi ja EU**

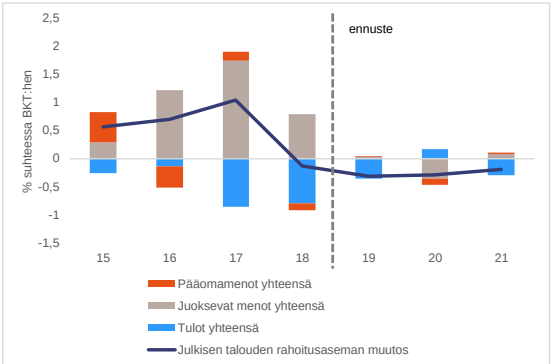

(1) Julkisen sektorin tehtäväluokat (COFOG) ovat 1. Yleinen julkishallinto, 2. Puolustus, 3. Yleinen järjestys ja turvallisuus, 4. Elinkeinoelämään liittyvät asiat, 5. Ympäristönsuojelu, 6. Asuminen ja yhdyskuntapalvelut, 7. Terveydenhuolto, 8. Virkistys- ja kulttuuritoiminta sekä uskonnollinen toiminta, 9. Koulutus ja 10. Sosiaaliturva.
Lähde: Eurostat

Hallitus päätti vuonna 2019 muuttaa finanssipolitiikan viritystä ja harjoittaa elvyttävää politiikkaa edistämällä rakenneuudistuksia. Hallituksen suunnitelmissa ennakoidaan vuotuisten menojen kasvavan vuonna 2020 pysyvästi 1,1 miljardia euroa (0,5 % suhteessa BKT:hen) ja kasvun kiihtyvän 1,4 miljardiin euroon vuoteen 2023 mennessä. Hallitus aikoo myös käyttää vuosina 2020–2023 yhteensä 3,1 miljardia euroa (1,3 % suhteessa BKT:hen) ns. tulevaisuusinvestointeihin Suunnitellut menojen lisäykset suunnataan työmarkkina- ja sosiaaliturvauudistuksiin, koulutus- ja terveydenhuoltoinvestointeihin sekä liikenneinfrastruktuurin ylläpitoon.

Hallitusohjelman pääasialliset rahoituslähteet ovat veronkorotukset, omaisuuden myynti ja odotettu ansiotuloverokertymän kasvu uusien työpaikkojen seurauksena. Uudet pysyvät menot on tarkoitus kattaa pääasiassa korottamalla valmisteveroja 0,7 miljardilla eurolla (0,3 % suhteessa BKT:hen) vuoteen 2023 mennessä. Hallitus aikoo saada rahoitusaseman tasapainoon vuonna 2023 ja kattaa jäljellä olevan vajeen tuloilla, joita saadaan, kun työllisyysaste nousee. Tulevaisuusinvestoinnit, joista hallitus aikoo luopua asteittain vuoteen 2023 mennessä, on tarkoitus rahoittaa valtion omaisuuden myynnillä. Taustatrendien lisäksi myös lähtötilanteen menojen ja tulojen epäsuhdan odotetaan johtavan julkisen talouden rahoitusaseman heikkenemiseen (ks. kuvio 3.1.2). Nimellisen alijäämän ennustetaan kasvavan suhteessa BKT:hen niin, että se on 1,1 prosenttia vuonna 2019, 1,4 prosenttia vuonna 2020 ja 1,6 prosenttia vuonna 2021.

Kuvio 3.1.2: **Julkisen talouden rahoitusaseman muutostekijät**

Lähde: Euroopan komissio

Julkisten menojen kasvu ei välttämättä johda julkisen velan suhteelliseen kasvuun. Suomella on runsaasti rahoitusvaroja, joita hallitus aikoo käyttää rahoittaakseen osan suunnitelluista menoista. Suomi on supistanut julkista bruttovelkaa suhteessa BKT:hen vuoden 2016 huippulukemasta (63 %) 59 prosenttiin vuonna 2018. Komissio ennustaa, että julkisen talouden velkasuhde pysyy lähellä tätä tasoa vuosina 2019 ja 2020. Vuonna 2021 velkasuhde alkaa kasvaa, mikä johtuu erityisesti huomattavista sotilasmenoista, jotka alkavat realisoitua.

Verotus

Suomen verorakenteelle on ominaista suuri kokonaisverorasitus, jossa painottuu työn ja kulutuksen verotus. Vuonna 2018 kokonaisverorasitus (43,2 % suhteessa BKT:hen) oli EU:n suurimpia. Tämä johtuu pääasiassa suhteellisen korkeasta ansiotuloverotuksen (12,2 % suhteessa BKT:hen) ja kulutusverotuksen (14,2 % suhteessa BKT:hen) tasosta. Sen sijaan omaisuusverojen tuotto, mukaan lukien juoksevat kiinteistöverot, on 7,1 prosenttia suhteessa BKT:hen eli jonkin verran alle EU:n keskiarvon.

Hallitus on päättänyt jatkaa asteittaista siirtymistä ansiotulojen verotuksesta kulutusveroihin. Se on ehdottanut pieni- ja keskituloisten ansiotuloverojen maltillista keventämistä tekemällä muutoksia tuloveroasteikkoon. Veropohjaa vahvistetaan poistamalla asteittain asuntolainojen korkovähennys ja pienentämällä kotitalousvähennystä. Samaan aikaan suunnitellaan tupakkatuotteiden ja virvoitusjuomien valmisteverojen korottamista, mikä voi edistää terveyttä ja hyvinvointia. Myös liikenteen polttoaineiden verotus kiristyy vuonna 2020.

Kiinteistöverouudistus on edelleen asialistalla. Tavoitteena on varmistaa, että kiinteistöveron perusta ja kiinteistöjen markkina-arvot vastaisivat paremmin toisiaan. Hallitusohjelmassa todetaan, että kiinteistöverotuksessa on otettava huomioon ympäristönäkökohdat. Omaisuusverojen osalta hallitus selvittää, onko mahdollisuus ottaa käyttöön ulkomaisten rahastojen ja muiden osinkoveroista vapautettujen yhteisöjen saamille osingoille 5 prosentin lähdevero vuoteen 2022 mennessä.

Ympäristöverojen tuotto ylittää edelleen EU:n keskiarvon. Vuonna 2018 ympäristöverojen tuotto oli 2,9 prosenttia suhteessa BKT:hen (EU:n keskiarvo: 2,4 %) ja energiaverojen 1,9 prosenttia suhteessa BKT:hen eli sama kuin EU:ssa keskimäärin. Vaikka vuoteen 2016 mennessä tuet oli lähes lopetettu, vuonna 2016 oli edelleen voimassa verohelpotuksia fossiilisille polttoaineille, joita käytetään liikenteessä ([12]), liikkuvissa työkoneissa, maataloudessa, energiaintensiivisissä yrityksissä, lämmityksessä jne. Näiden verohelpotusten määrä oli vuonna 2016 yhteensä 1,6 miljardia euroa (eli 0,7 % suhteessa BKT:hen) (OECD 2020). Yleinen kestävän kehityksen verouudistus kattaa energiaverotuksen, liikenteen verotuksen ja kiertotalouden edistämisen, ja siihen sisältyy selvitys päästöihin perustuvasta kulutusverotuksesta. Julkisen talouden suunnitelma vuosiksi 2020–2023 sisältää määrärahoja hiilineutraaliutta koskeviin tavoitteisiin, ympäristön hyvinvoinnin ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen, päästöjen vähentämiseen sekä uusiutuvan energian ja julkisen liikenteen tukemiseen.

Pyrkimyksiä parantaa verosäännösten noudattamista jatketaan ottamalla käyttöön tulorekisteri ja erityiset verotunnistejärjestelmät. Tulorekisteri (ks. myös Euroopan komissio 2019a) otettiin käyttöön vuonna 2019, ja ensimmäiset kokemukset ovat osoittaneet, että tarvitaan joitakin korjaavia toimenpiteitä, jotta tiedot ilmoitetaan varmasti oikein. Pienyrityksille ja kansalaisyhteiskunnan järjestöille annettavaa tukea lisätään. Tulorekisteriä laajennetaan kahdessa erillisessä vaiheessa. Kaikki tulorekisterilain soveltamisalaan kuuluvat tiedon käyttäjät ovat alkaneet käyttää tulorekisteritietoja vuodesta 2020 alkaen. Vuodesta 2021 alkaen ilmoitetaan myös eläkkeitä ja etuuksia koskevat tiedot, ja ulosottoviranomaiset alkavat käyttää tulorekisteritietoja. Suomen verohallinto on ottanut käyttöön erityisen veronumerojärjestelmän veronkannon parantamiseksi ja harmaan talouden torjumiseksi. Rakennusalalta saatujen myönteisten kokemusten pohjalta ([13]) järjestelmä otetaan käyttöön

([12]) Energiaverodirektiivissä (2003/96/EY) säädetään lento- ja meriliikenteessä käytettäviä polttoaineita koskevasta pakollisesta vapautuksesta.

([13]) Rakennustyöntekijä ei voi työskennellä Suomessa sijaitsevalla rakennustyömaalla ilman henkilökohtaista

laivanrakennusalalla. Tarvetta ottaa se käyttöön muilla aloilla, kuten matkailu- ja ravintola-alalla, arvioidaan.

Julkisen talouden kehys

Suomi on ainoa euroalueen jäsenvaltio, joka on nimennyt valtiovarainministeriön osaston asetuksessa (EU) 473/2013 tarkoitetuksi riippumattoman ennusteen laatijaksi. Valtiovarainministeriön kansantalousosasto ja budjettiosasto ovat hallinnollisesti erillään, ja kansantalousosasto on ennustetoiminnassaan riippumaton. Tämä erityisjärjestely edellyttää kuitenkin säännöllistä valvontaa, jolla varmistetaan, että toimintojen eriyttäminen ja riippumattomuus saman instituution sisällä säilyy.

Hallitus noudattaa joitakin ns. vihreän budjetoinnin käytäntöjä. Vuodesta 2017 lähtien talousarvioesityksiin on sisältynyt luku, jossa keskitytään ilmastonmuutokseen ja kestävään kehitykseen (ks. kohta 3.5). Siinä tarkastellaan, millä talousarvion määrärahoilla edistetään vihreitä tavoitteita. Siinä esitetään erityisesti määrärahat, joilla edistetään i) uusiutuvien energialähteiden käyttöä, ii) luonnon monimuotoisuutta sekä ympäristön ja luonnon hyvinvointia, iii) päästöjen vähentämistä, iv) biotalousratkaisuja ja v) Suomen kehittämistä vähähiiliseksi yhteiskunnaksi. Luku kattaa myös verot, joilla on merkitystä hiilineutraalia Suomea koskevan tavoitteen kannalta, kuten energiaverot, ajoneuvovero, autovero, tiettyjen juomapakkausten valmistevero ja jätevero. Lisäksi se sisältää laadullisen arvioinnin julkisen rahoituksen osatekijöistä, jotka ovat aiempien selvitysten perusteella ympäristölle haitallisia.

Ennen uutta vaalikautta tehtiin menokartoitus. Menokartoituksissa tarkastellaan yksityiskohtaisesti julkisia menoja ja pyritään löytämään säästöjä ja tehokkuusetuja suhteessa julkisten menojen nykyiseen koostumukseen. Edellisessä menokartoituksessa pyrittiin antamaan yksityiskohtainen kuvaus valtion menoista, jotka on otettava huomioon hallitusneuvotteluissa vuoden 2015 vaalien jälkeen. Tarkoituksena oli myös antaa uuden hallituksen ministereille tietoa. Vuoden 2019 vaalien seurauksena menokartoitusprosessia päivitettiin. Vuoden 2019 alkupuoliskolla toteutettu menokartoitus kattaa kaikki valtion menot, mukaan lukien kunnille ja sosiaaliturvarahastoille maksettavat valtionosuudet, lukuun ottamatta toimintamenoja, alle 50 miljoonan euron menoeriä ja alv-menoja.

3.1.2. VELKAKESTÄVYYSANALYYSI JA JULKISEN TALOUDEN RISKIT

Suomessa ei ole lyhyellä aikavälillä odotettavissa merkittäviä julkisen talouden rahoituspaineen riskejä. S0-indikaattori, joka on komission luoma julkisen talouden rahoituspaineen stressiä yhden vuoden aikajänteellä mittaava varhaiseen havaitsemiseen tähtäävä indikaattori, on alle kriittisen kynnysarvon sekä julkista taloutta kuvaavan että makrotaloutta ja kilpailukykyä kuvaavan alaindeksin osalta (ks. liite B). Valtion joukkolainojen ja luottoriskinvaihtosopimusten pienet tuottoerot viittaavat siihen, että Suomea pidetään rahoitusmarkkinoilla vakavaraisena.

Suomen julkisen talouden kestävyyteen kohdistuu riskejä keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Kestävyysvajeindikaattori S1 viittaa keskisuuriin riskeihin, jotka johtuvat pääasiassa ennustetusta ikääntymiseen liittyvien julkisten menojen kasvusta. Tämän indikaattorin perusteella velkasuhteen saaminen 60 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoteen 2034 mennessä edellyttää, että rakenteellinen perusjäämä kohenee perusskenaarioon verrattuna asteittain viiden vuoden aikana kumulatiivisesti 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen. Pitkällä aikavälillä julkisen talouden kestävyysvajeen indikaattori S2 viittaa keskisuuriin riskeihin. Jos politiikka säilyy muuttumattomana, S2-indikaattorin ([14]) arvioidaan olevan 3,6 prosenttia suhteessa BKT:hen. Indikaattorin arvo on heikompi kuin viime vuonna arvioitiin. Tämä johtuu siitä, että lähtökohtana oleva julkisen talouden rahoitusasema on

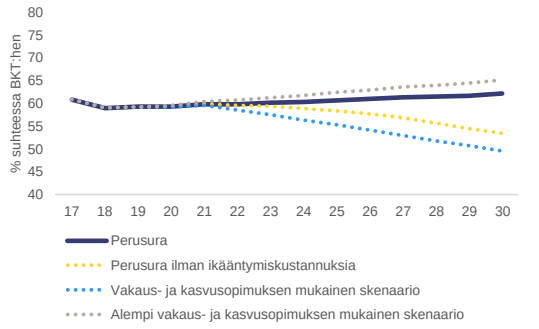
veronumeroa. Veronumeron saaminen edellyttää rekisteriin merkittyä suomalaista henkilötunnusta. Veronumero on näkyvissä tunnistekortissa, joka kaikilla työntekijöillä on oltava rakennustyömaalla. Työsuojeluviranomaiset valvovat tunnistekorttien käyttöä. Työnantajat voivat tarkistaa verohallinnon verkkotietopalvelussa, onko yksittäisen työntekijän nimen ja numeron rekisteröinti voimassa.

([14]) Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysvajeindikaattori S2 kertoo, kuinka paljon tämänhetkistä rakenteellista perusjäämää on etupainotteisesti sopeutettava, jotta velkasuhde saadaan vakautettua päättymättömällä aikajänteellä.

epäsuotuisampi, minkä vaikutus S2-indikaattoriin (3,6 % suhteessa BKT:hen) on 1,7 prosenttia suhteessa BKT:hen (kun se viime vuonna oli 0,7 % suhteessa BKT:hen). Ikääntymisestä aiheutuvien kustannusten kasvun ennustettu vaikutus on edelleen suuri (1,9 % suhteessa BKT:hen), mikä johtuu ennustetusta pitkäaikaishoitomenojen kasvusta (1,6 % suhteessa BKT:hen).

Julkisen velan arvioidaan kasvavan ennustejaksolla. Velkakestävyysanalyysi viittaa keskipitkällä aikavälillä keskisuuriin riskeihin. Perusskenaariossa, jossa politiikka säilyy muuttumattomana, velkasuhteen ennustetaan kasvavan vähitellen noin 62 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoden 2030 tienoilla. Velka kasvaa pääasiassa väestön ikääntymisen vuoksi. Jos väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannukset (eläkkeet, pitkäaikaishoito- ja terveydenhuoltomenot) jätettäisiin pois velkaennusteista, velkasuhde supistuisi samalla aikajänteellä asteittain noin 53 prosenttiin suhteessa BKT:hen (ks. kuvio 3.1.3). Lisäksi velan ennustetaan kasvavan myös negatiivisten perusjäämien vuoksi. Tätä kasvua kompensoi osittain lumipallovaikutuksen suotuisa vaikutus (ks. liite B). Jos Suomi noudattaisi kaikkia vakaus- ja kasvusopimuksen finanssipoliittisia sääntöjä, velka suhteessa BKT:hen supistuisi noin 50 prosenttiin vuonna 2030. Sen sijaan julkinen velka olisi tuolloin 65 prosenttia suhteessa BKT:hen, jos talouskasvu olisi perusskenaariota hitaampaa.

Kuvio 3.1.3: **Velka suhteessa BKT:hen**

Lähde: Euroopan komissio

Sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistus

Pitkäaikaishoidon menojen kasvu korostaa tarvetta parantaa kiireellisesti terveydenhuoltojärjestelmän kestävyyttä. Terveydenhuollon juoksevat menot ovat pienemmät kuin EU:ssa keskimäärin (5,5 %, kun ne EU:ssa ovat 6,6 % suhteessa BKT:hen), mutta pitkäaikaishoidon menot ovat EU:n neljänneksi suurimmat (2,2 % suhteessa BKT:hen). Vuoteen 2070 mennessä terveydenhuollon menojen odotetaan väestön ikääntymisen ja muiden kuin väestöön liittyvien tekijöiden seurauksena kasvavan 13 prosenttia ja pitkäaikaishoidon menojen 93 prosenttia. Terveydenhuollon rahoituksesta 62 prosenttia tulee julkisista varoista, kun EU:n keskiarvo on 36 prosenttia (OECD/EU 2018). Nykyinen rahoitusjärjestelmä on kuitenkin hajanainen ja muodostuu kolmesta kanavasta: kunnat, kansallinen sairausvakuutusjärjestelmä ja työterveyshuolto. Asiakasmaksut ovat korkeampia kuin EU:ssa keskimäärin, ja ne ovat nousseet kolmen viime vuoden aikana.

Maaliskuun 2019 takaiskun jälkeen terveydenhuoltojärjestelmän uudistus on edelleen poliittisella asialistalla. Hallituksen vuosina 2015–2019 valmistelemaa maakunta- ja sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistusta (sote) ei lopulta esitetty eduskunnalle muun muassa perustuslaillisten ongelmien vuoksi. Nykyinen hallitus suunnittelee toteuttavansa tarkistetun uudistuksen kevääseen 2023 mennessä. Uudistuksen ytimessä on edelleen sekä terveydenhuolto- että sosiaalipalvelujen järjestämisvastuun siirtäminen maakuntatasolle. Tähän liittyvät suunnitelmat sote-palvelujen hallinnon uudelleenorganisoimiseksi valtio-, maakunta- ja kuntatasolla pidetään myös voimassa. Uudistuksessa painotetaan palvelujen yhdenvertaista saatavuutta ja laatua. Uudistuksen edelliseen versioon sisältyi yksityisten terveyspalveluntarjoajien roolin vahvistaminen ja potilaiden vapaus valita julkisten ja yksityisten palvelujen välillä, mutta nämä eivät ole enää mukana.

Hallituksen terveyspalvelu-uudistuksessa on tarkoitus keskittyä perusterveydenhuoltoon. Seuraavien kolmen vuoden aikana käytetään noin 140 miljoonaa euroa ja palkataan sote-keskuksiin tuhat uutta lääkäriä. Hallitus aikoo erityisesti i) nostaa hoitohenkilöstön vähimmäismäärää, ii) parantaa pääsyä perustason palveluihin (lyhyemmät enimmäisodotusajat), iii) lisätä kotihoidon ja omaishoidon resursseja, iv) laatia kansallisen mielenterveysstrategian, v) jatkaa lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa ja

vi) uudistaa vammaispalvelulain. Uudistuksen toinen osa on terveyspalvelujen järjestämisvastuun siirtäminen 295 kunnalta uusille hallintoyksiköille (15–18 maakunnalle), joskin hitaammin kuin alun perin suunniteltiin. Hallintouudistuksen valmistelu on aloitettu tekemällä selvitys Uuttamaata ja Helsinkiä koskevasta erillisratkaisusta.

Maakuntatason hallinnoinnin odotetaan parantavan tehokkuutta. Uudistuksella pyritään vastaamaan kuntien heikkoon rahoitustilanteeseen, sillä osalla kunnista on vaikeuksia täyttää terveyspalvelujen tarjoamiseen liittyvät lakisääteiset velvoitteensa. Järjestämisvastuun siirtämisen odotetaan parantavan järjestelmän hallinnointia. Väestön ryhmittely riskien perusteella ja erikoissairaanhoidon saatavuus todennäköisesti paranevat. Tehokkuuden parantamisen kannalta tärkein tekijä on sosiaali- ja terveysministeriön mahdollisuus seurata ja ohjata terveyspalvelujen tulevien maakuntatason järjestäjien suoriutumista. Mitään selvitystä uudistuksen mahdollisista kustannussäästöistä ei tähän mennessä kuitenkaan ole aloitettu.

Uudistuksesta sopiminen on ollut haasteena viimeiset 15 vuotta. Hallituksen uusi vaiheistava ja parlamentaarinen lähestymistapa voi osoittautua tuloksellisemmaksi tavaksi hyväksyä uudistus. Perusterveydenhuollon laajentamisella saatavuuden parantamiseksi on selkeät määrärahat, määräajat ja tulokset, mutta julkisen talouden kestävyyden parantamiseen tähtäävän hallintouudistuksen muotoilu on kesken.

3.2. RAHOITUSALA

3.2.1. PANKKISEKTORI

Pankkisektori on suuri, ja sen kannattavuus on heikentynyt hieman viime vuosina. Suomen pankkisektori on erittäin keskittynyt, ja kolmen suurimman toimijan osuus markkinoista on yli 70 prosenttia kaikissa pääsegmenteissä. Se on suhteellisesti Euroopan suurimpia, ja sen tase on nelinkertainen maan talouden tuotokseen verrattuna. Pankit ovat edelleen kannattavia, mutta voittomarginaalit ovat heikentyneet jonkin verran viime vuosina. Vuonna 2019 ne ovat pysyneet pääosin entisellään (ks. taulukko 3.2.1). Pankkisektorilla on tehty mittavia investointeja tietotekniikkainfrastruktuurin nykyaikaistamiseen. Sektorin keskimääräinen kulu/tuottosuhde pystyttiin niiden ansiosta nostamaan 63 prosenttiin vuoden 2019 ensimmäisten kuuden kuukauden aikana.

Pankit ovat hyvin pääomitettuja, mutta haavoittuvuustekijänä on edelleen Suomen pankkijärjestelmän riippuvuus tukkurahoituksesta. Pääomatasot ylittävät selvästi vähimmäisvaatimukset. Vuonna 2019 sektorin yhteenlaskettu ydinvakavaraisuussuhde (CET 1) supistui 16,6 prosenttiin. Tässä näkyy Nordean siirtyminen Helsinkiin (vuoden 2018 lopussa) sekä Finanssivalvonnan tammikuussa 2018 asuntolainoille asettaman 15 prosentin vähimmäisriskipainon vaikutus. Basel III -pääomavaatimusten tiukka täytäntöönpano tulee olemaan vakavaraisuussuhdelukujen kannalta lisähaaste. Lainasalkun laatu on erittäin hyvä, ja järjestämättömien lainojen osuus on pieni. Koska lainojen suhde talletuksiin on pankkijärjestelmässä 127,2 prosenttia, suomalaiset pankit ovat kuitenkin riippuvaisempia markkinarahoituksesta kuin eräät eurooppalaiset kilpailijansa. Tämä on yksi järjestelmän pitkäaikaisista rakenteellisista haavoittuvuustekijöistä, vaikka markkinoille pääsy onkin tällä hetkellä suhteellisen helppoa ja hinnat edullisia. Pankit rajoittavat tätä haavoittuvuutta suurella likvidien varojen poolilla, joka on suurempi kuin kokonaisrahoitusvaje, ja jatkuvasti lisääntyvällä pitkäaikaisen velan, pääasiassa katettujen joukkolainojen, liikkeeseenlaskulla ja käytöllä. Niillä korvataan hitaasti (keskimäärin 5 miljardia euroa vuodessa) arvopaperit, joiden takaisinmaksuprofiili on lyhyempi. Vaikka tämä rajoittaa jälleenrahoitusriskiä, se myös lisää luottolaitosten keskinäisiä kytköksiä ja niiden altistumista pohjoismaisten asuntomarkkinoiden riskeille.

Rahoitusta oli edelleen helpompi saada kuin useimmissa EU-maissa. Yritysten rahoituksen saantia vuonna 2019 kartoittaneen kyselytutkimuksen mukaan pienten ja keskisuurten yritysten rahoituksen saantia pidetään Suomessa vähiten ongelmallisena kaikista tutkimukseen osallistuneista maista (Euroopan keskuspankki 2019). Vuonna 2017 investoinnit siemenvaiheen yrityksiin jäivät kuitenkin suhteellisen vaatimattomiksi, vaikka ne kasvoivat EU:n keskiarvoa vastaavasti (Flachenecker ym. 2020). Myös pienten lainojen kustannukset verrattuna suuriin lainoihin ovat suuremmat kuin EU:ssa keskimäärin.

3.2.2. KOTITALOUKSIEN VELKA

Vahva kotimainen kysyntä on edelleen luotonannon kasvun veturi. Suomalaisten pankkien lainasalkku kasvoi edelleen vuoden 2019

Taulukko 3.2.1 **Rahoitusvakausindikaattorit, kaikki Suomessa toimivat pankit**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019q2
Järjestämättömät lainat	1,6	1,5	1,4	1,2	1,5	1,4
joista ulkomaisten yhteisöjen osuus	1,6	1,7	-	-	1,0	0,8
joista rahoitusalan ulkopuolisten yritysten ja kotitalouksein osuus	2,3	2,1	2,0	2,0	2,0	-
joista rahoitusalan ulkopuolisten yritysten osuus	3,1	3,0	2,3	2,1	2,8	2,7
joista kotitalouksien osuus	1,7	1,6	1,8	1,9	1,3	1,4
Kattamisaste	30,4	31,5	29,4	27,8	26,5	25,4
Oman pääoman tuotto(1)	9,1	8,3	8,7	8,8	8,1	7,2
Kokonaispääoman tuotto(1)	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4
Kokonaispääomaosuus	17,5	23,8	24,6	23,4	20,9	20,6
Ydinvakavaraisuus (CET 1)	16,1	21,4	22,2	21,0	17,2	16,6
Ensisijainen pääoma (Tier 1)	16,6	22,4	23,1	21,5	18,6	18,4
Lainojen suhde talletuksiin	103,6	102,4	94,3	94,8	133,2	127,2

(1) Vuotuistetut tiedot
Lähde: EKP, pankkisektorin konsolidoidut tiedot

toisella neljänneksellä, kotitaloussegmentissä 2,4 prosenttia ja yrityssegmentissä 6,6 prosenttia. Rahoitusalan ulkopuolisille yrityksille myönnettyjen lainojen osuus on tällä hetkellä noin 40 prosenttia pankkien yksityisen sektorin kokonaislainasalkusta. Nykytilanteessa, jossa korot ovat alhaiset, useimmilla yrityksillä ja yksityisasiakkailla on varaa ottaa pankkilainaa mihin tahansa tarkoitukseen. On kuitenkin huolestuttavaa, että kotitaloudet näyttävät ottavan lainaa myös valvomattomilta pikavippiyhtiöiltä, jotka markkinoivat palvelujaan aggressiivisesti. Kotitalouksien velka suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin on edelleen suuri, lähes 140 prosenttia, kuten myös vuonna 2018. Viime vuosien tapaan suurin osa luottokannasta, myös uusi luotonanto, on vaihtuvakorkoista, minkä vuoksi mahdolliset rahapolitiikan virityksen nopeat muutokset ovat luotonottajille riski.

Luottotietorekisterin edellyttämää lainsäädäntöä ollaan luomassa. Kattava luottotietorekisteri antaisi kattavamman kuvan kotitalouksien kokonaisvelkaantuneisuudesta. Oikeusministeriö teetti vuonna 2018 selvityksen, jossa ehdotettiin keskitetyn luottotietorekisterin perustamista. Selvityksen pohjalta aloitettiin valmistelu- ja analysointityö vuonna 2019. Lainvalmistelutyö alkoi alkuvuodesta 2020. Rekisteri on tarkoitus ottaa käyttöön hallituskauden loppuun mennessä. Se tulee toimimaan jo käytössä olevan tulorekisterijärjestelmän rinnalla. Yksi luottotietorekisterin keskeisistä ominaisuuksista on tietosuoja. Järjestelmän edellytyksistä tehdyssä selvityksessä arvioidaan luottorekisterihankkeen kokonaiskustannuksiksi 20 miljoonaa euroa. Rekisterin odotetaan lopulta kehittyvän täysin kattavaksi järjestelmäksi, joka sisältää kaikki yksityishenkilöille myönnetyt luotot. Kattavuutta on tarkoitus lisätä vaiheittain. Alkuvaiheessa siihen sisällytetään ainakin kulutusluotot.

3.2.3. RAHANPESUN TORJUNTA

Suomi hyväksyi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman kesäkuussa 2018. Rahanpesun riski johtuu Suomessa pääasiassa harmaasta taloudesta. Pohjoismaisissa EU:n jäsenvaltioissa on viime vuosina tullut esiin laajamittaisia rahanpesuepäilyjä, joita on tarkasteltu *kertomuksessa viimeaikaisten väitettyjen EU:n luottolaitoksiin liittyneiden rahanpesutapausten arvioinnista* (Euroopan komissio 2019b).

Finanssivalvonta on parantanut valvontakapasiteettiaan, mutta lisätoimia tarvitaan. Suomi valmistelee parhaillaan selvitystä uutta kansallista riskiarviota varten. Riskiarvion on määrä valmistua vuonna 2020. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän (FATF) huhtikuussa 2019 julkaisemassa vertaisarviointiraportissa tarkasteltiin Suomessa käytössä olevaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntajärjestelmää ja todettiin, että finanssivalvontaa on vahvistettava. Toimintaryhmä totesi tarvittavan seuraavia toimia: i) riskiluokitusvälineen kehittäminen; ii) riskiperusteisen lähestymistavan syventäminen ja asianmukainen soveltaminen; iii) valvontamenettelyjen tarkistaminen ja iv) varoittavan sanktiopolitiikan käyttöönotto. Nämä toimet voisivat parantaa valvontaviranomaisen kykyä puuttua asianmukaisesti rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen liittyviin riskeihin. Vertaisarvioinnin jälkeen Suomeen kohdistetaan tiiviimpää seurantaa, ja sen on raportoitava edistymisestä säännöllisesti. Suomi on sitoutunut vahvistamaan nopeasti valmiuksia ja on hiljattain osoittanut keskeisille toimivaltaisille viranomaisille lisää rahoitusta ja henkilöresursseja. Finanssivalvonnan resursseja on kuitenkin vielä lisättävä. Useissa tapauksissa Finanssivalvonta on tutkinut epäiltyjä pankkialan rahanpesutapauksia. Ensimmäiset seuraamukset määrättiin joulukuussa 2019 yhdelle pankille ja yhdelle varainhoitoyhtiölle rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisvelvoitteiden laiminlyömisestä.

Rahanpesun selvittelykeskuksen työmäärä on kasvanut huomattavasti viime vuoden aikana. Rahanpesun selvittelykeskuksen vastaanottamien epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten määrä kasvoi 64,2 prosenttia vuonna 2019. Tämän seurauksena rahanpesun selvittelykeskus on lisännyt henkilöstöään. Finanssivalvonta ja rahanpesun selvittelykeskus tekevät tiivistä yhteistyötä monilla aloilla, kuten ohjeistuksen antamisessa ilmoitusvelvollisille yhteisöille. Yhteistyö sopivuus- ja luotettavuusarviointeja koskevassa konsultoinnissa on kuitenkin puutteellista, ja yhteydenpito Finanssivalvonnan ja

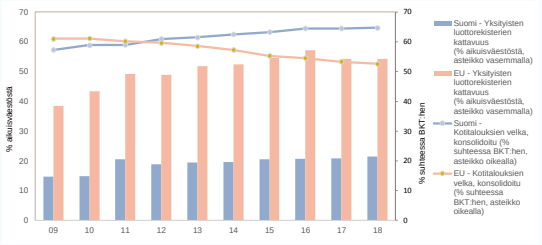
rahanpesun selvittelykeskuksen välillä on muutoin vähäistä, sillä selvittelykeskus voi jakaa Finanssivalvonnan kanssa vain vähän tietoa ja Finanssivalvonta jakaa ainoastaan yleisluonteista tietoa.

Laatikko 3.2.1: **Suomen luottotietorekisteri**

Luottotietojärjestelmä kerää, käsittelee ja jakaa tietoa luottopäätöksiä ja finanssivalvontaa varten. Keskeisiä toimijoita luottoraportoinnissa ovat rekisteröidyt henkilöt, tietojen antajat, palveluntarjoajat ja käyttäjät. Palveluntarjoajia on kahdenlaisia. *Julkisten luottotietorekisterien* (yleensä valtion omistamien) ensisijaisena tavoitteena on tukea rahoitusalan valvontaa ja seurata järjestelmäriskejä. *Yksityiset luottotietorekisterit* (useimmiten yksityisten tahojen omistuksessa) pyrkivät pääasiassa parantamaan tietojen laatua ja saatavuutta, jotta luotonantajat voivat tehdä paremmin tietoon perustuvia päätöksiä. Luottotietojärjestelmissä voi olla negatiivisia ja positiivisia tietoja. *Negatiiviset tiedot* rajoittuvat yleensä täyttämättä jääneisiin taloudellisisiin velvoitteisiin, kuten maksuviivästyksiin, maksulaiminlyönteihin ja konkursseihin, ja ne kirjataan vasta, kun tällainen epäsuotuisa tapahtuma ilmenee. *Positiiviset tiedot* täydentävät negatiivisia tietoja. Niihin voi sisältyä tietoja muun muassa varoista ja veloista, velkasuhteesta, lainatyypeistä, luottolaitoksista, takauksista, velkojen erääntymisajoista tai lyhennystavoista.

Suomessa luottotietoja antavat yksityiset luottotietorekisterit, jotka keräävät pääasiassa negatiivisia tietoja. Rekisterien kattavuus on muihin EU-maihin verrattuna huomattavan vähäinen. Kattavuusaste on pysynyt viime vuosina vakaana, kun taas EU:ssa yleinen suuntaus on ollut luottotietojen kattavuuden lisääminen. Lisäksi monet EU-maat ovat perustaneet julkisia luottotietorekistereitä, ja valtaosassa EU:n luottotietojärjestelmistä on myös positiivisia tietoja. Samaan aikaan kotitalouksien velka on kasvanut Suomessa vuodesta 2012 ja ylittänyt EU:n keskiarvon, kun taas EU:ssa se on pienentynyt (ks. kuvio 1). Tähän liittyen vuoden 2019 maakohtaisessa suosituksessa (COM(2019) 526) kehotetaan perustamaan luottorekisterijärjestelmä Suomeen kotitalouksien velkaantuneisuuden seurannan vahvistamiseksi (ks. viimeaikainen kehitys kohdassa 3.2.2).

Kuvio 3.1.3 a: **Kotitalouksien velka ja yksityisten luottotietorekisterien kattavuus**

Lähde: Eurostat (2019a), Maailmanpankki (2019)
Huom. Kattavuudella tarkoitetaan luottotietorekisteriin merkittyjen henkilöiden ja yritysten lukumäärää sekä ajantasaista tietoa takaisinmaksuhistoriasta, maksamatta jääneistä veloista ja otetuista lainoista. Lukumäärä ilmaistaan prosenttiosuutena aikuisväestöstä.

Hyvin suunnitelluilla luottotietojärjestelmillä, joilla on laaja kattavuus, on tunnustetusti monia etuja. Ensinnäkin tietojen jakaminen vaikuttaa myönteisesti informaation epäsymmetriaan ja takaisinmaksukäyttäytymiseen. Toiseksi luottotietojärjestelmät ovat tärkeitä rahoitusalan sääntelyn ja valvonnan sekä mikro- ja makrotason vakauteen liittyvien riskien arvioinnin kannalta. Kolmanneksi niillä on yhteys velkaantumiseen, millä on merkitystä erityisesti Suomessa. Luottotietojen jakaminen voi toimia luotonottoa rajoittavana mekanismina ja vähentää kannustimia ylivelkaantumiseen. Se paljastaa lainanottajien velat kaikille lainanantajille ja voi viime kädessä vähentää kokonaisvelkaantuneisuutta, koska voimakkaasti velkaantuneille myönnetään vähemmän luottoa. Tiedonvaihtojärjestelyt vaikuttavat myös vahvasti erityisesti kotitalouksien velkaantumiseen sekä siihen liittyvään maksukyvyttömyyteen ja maksulaiminlyönteihin (van Roy ym. 2017; Bennardo ym. 2015, Jappelli ym. 2005, 2013; Padilla ym. 1997, 2000; Girault ym. 2010; Brown ym. 2007).

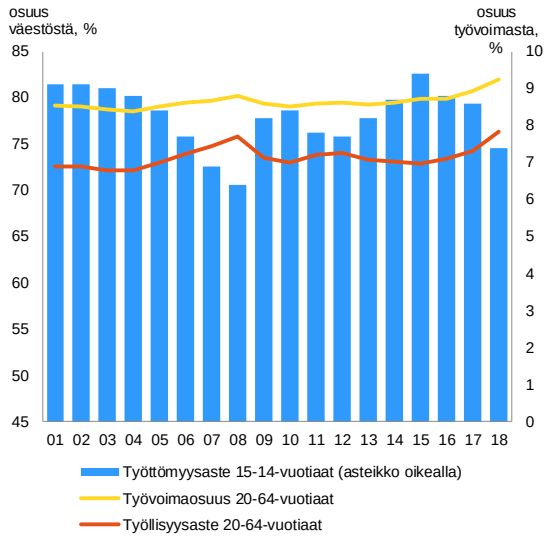
Myös positiivisten tietojen keräämisen hyödyt on tunnustettu. Järjestelmissä, joissa ei ole positiivisia tietoja, saattaa olla tietoaukkoja ja kokonaisvelkatason valvonta rajallista. Esimerkiksi velallisista, jotka täyttävät taloudelliset velvoitteensa säännöllisesti ilman kielteisiä tapahtumia, ei ole tietoja. Positiivisia tietoja sisältävät järjestelmät ovat sitä vastoin kattavampia. Niiden käyttö parantaa luotonantajien kykyä erottaa vähäisen riskin luotonottajat suuririskisistä, mikä edistää luotonannon tehokasta laajentamista. Tutkimuksissa on tullut esiin yhteys positiivisia tietoja sisältävien järjestelmien ja parempien luottopäätösten, edullisten ja oikeudenmukaisesti myönnettyjen luottojen, alhaisempien maksukyvyttömyysasteiden ja pienempien luottotappioiden välillä (Doblas-Madrid ym. 2013; International Finance Corporation 2012; Turner 2010). Vaikka positiivisia tietoja sisältävät luottotietojärjestelmät voivat olla hyödyllisiä, niissä on noudatettava yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa koskevia sääntely- ja lainsäädäntökehyksiä.

3.3. TYÖMARKKINAT, KOULUTUS JA SOSIAALIPOLITIIKKA

3.3.1. TYÖMARKKINAT

Neljä vuotta jatkuneen talouskasvun jälkeen työllisyysaste on historiallisen korkea, mutta odotetavissa on taantuma. Työllisyysaste (20–64-vuotiaat) nousi 2,1 prosenttiyksikköä 76,3 prosenttiin vuonna 2018 (ks. kuvio 3.3.1). Samaan aikaan työttömyysaste on supistunut. Vuonna 2018 se oli 7,4 prosenttia, mikä merkitsee jyrkkää laskua edellisvuoden 8,6 prosentista. Työttömyyden väheneminen koskee myös pitkäaikaistyöttömyyttä, joka vuonna 2018 supistui 0,5 prosenttiyksikköä 1,6 prosenttiin eli selvästi alle EU:n keskiarvon. Työllisyyden odotetaan kasvaneen vuonna 2019, ja kasvun odotetaan jatkuvan vuonna 2020, joskin hitaampana. Joidenkin väestöryhmien, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten, työllisyysaste on kuitenkin edelleen alhainen (ks. jäljempänä sosiaalipolitiikkaa käsittelevä kohta).

Kuvio 3.3.1: **Työvoimaosuus, työllisyysaste ja työttömyysaste**

Lähde: Eurostat

Työvoimapula kasvaa erityisesti tieto- ja viestintätekniikan alalla. Suomen julkisen työvoimapalvelun mukaan avoimien työpaikkojen määrä kasvoi vuoden 2019 kahdella ensimmäisellä neljänneksellä 4 prosenttia ja oli 114 000 vuonna 2019. Näistä noin 50 prosenttia ilmoitettiin vaikeasti täytettäviksi. Erityisesti niiden yritysten osuus, joilla on ollut vaikeuksia täyttää tieto- ja viestintätekniikan erityisosaamista edellyttäviä työpaikkoja **(**[15]**)**, on suurempi kuin EU:n keskiarvo (ks. myös jäljempänä osaamista koskeva jakso).

Palkkojen odotetaan vuonna 2019 edelleen nousseen kiristyvien työmarkkinoiden ja suurempien sopimusperusteisten palkankorotusten vuoksi. Vuonna 2019 nimellispalkkojen odotetaan nousseen 3,1 prosenttia eli inflaatioennustetta enemmän (ks. jakso 1). Useimpien työehtosopimusten voimassaolo päättyy vuonna 2020. Vuotta 2020 ja sen jälkeistä aikaa koskevat julkisen ja yksityisen sektorin palkkaneuvottelut aloitettiin syksyllä 2019 ja niiden odotetaan päättyvän keväällä 2020. Toistaiseksi on vaikea ennustaa, missä määrin lopputuloksessa näkyvät tuottavuuden kehitys, kilpailukykynäkökohdat ja palkkojen riittävyys. Ensimmäisen neuvottelukierroksen perusteella palkkojen odotetaan nousevan seuraavien kahden vuoden aikana noin 3 prosenttia ([16]). Kiistanalaisin kysymys on todennäköisesti työajan pidennys (enintään 24 tunnilla vuodessa), josta sovittiin kilpailukykysopimuksessa vuonna 2016. Teknologiateollisuus luopui työajan pidennyksestä vastineeksi mahdollisuudesta sopia paikallisesti lisätöistä.

Sukupuolten palkkaero on edelleen 16,7 prosenttia eli hieman yli EU:n keskiarvon. Sukupuolten välinen palkkaero johtuu osittain työmarkkinoiden eriytymisestä sukupuolen mukaan ja pitkistä perhevapaista, joita käyttävät enimmäkseen äidit. Naisia palkataan useammin määräaikaisilla työsopimuksilla, ja Suomessa sukupuolten välinen ero on tässä suhteessa EU:n toiseksi suurin. Hallitus aikoo puuttua perusteettomiin palkkaeroihin ja palkkasyrjintään parantamalla palkka-avoimuutta lainsäädännön keinoin (Valtioneuvoston kanslia 2019). Kohdennetulla työllisyys- ja koulutuspolitiikalla, jolla puututaan sukupuolenmukaiseen eriytymiseen, voitaisiin lisätä työvoiman tarjontaa työvoimapulasta kärsivillä aloilla.

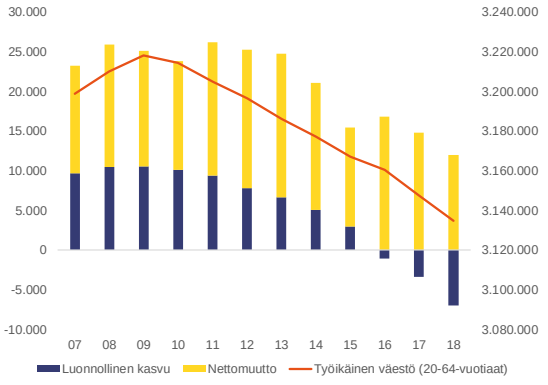
Väestönkehitys tuo paineita työmarkkinoille. Työikäinen väestö on pienentynyt väestön ikääntymisen vuoksi vuodesta 2016 alkaen (ks.

([15]) Työnantajat, jotka ovat ilmoittaneet, että avoinna olevan työpaikan täyttämisessä on ollut vaikeuksia.

([16]) Teknologiateollisuuden ja Teollisuusliiton välisen sopimuksen perusteella palkat nousevat 3,3 prosenttia (1,3 % vuonna 2020 ja 1,4 % vuonna 2021. Lisäksi 0,6 %:sta sovitaan paikallisesti).

kuvio 3.3.2). Positiivinen nettomuutto on tähän asti kumonnut tämän kehityksen vaikutuksen väestön kokonaiskasvuun. Syntyvyyden pienentyminen kuitenkin heikentää työvoiman tarjonnan pitkän aikavälin näkymiä. Syntyvyys on laskenut jyrkästi viimeisten kymmenen vuoden aikana ja on nyt EU:n alhaisimpia (Tilastokeskus 2019). Työikäisen väestön osuuden ennustetaan vähenevän 5 prosenttiyksikköä vuoden 2060 loppuun mennessä. Syntyvyyden äkillisen laskun syistä ei ole selvyyttä, mutta mahdollisia syitä ovat seuraavat: i) perhe- ja työelämän yhteensovittamisen vaikeus, ii) huoli tulevaisuudesta, iii) lasten hankkimisen lykkääminen, iv) lapsettomuuden lisääntyminen ja v) politiikkatoimet, jotka eivät kannusta hankkimaan lapsia, kuten lapsilisän indeksikorotusten poistaminen tai subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittaminen, ja joita onkin sen vuoksi purettu vuodesta 2020 alkaen.

Kuvio 3.3.2: **Väestön muutos 2007–2018**

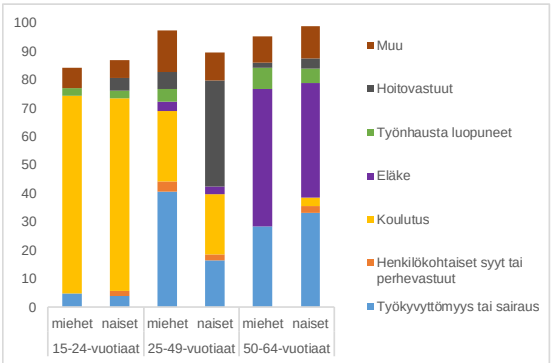

Lähde: Euroopan komission laskelmat Tilastokeskuksen tietojen perusteella (vuoden 2019 tiedot elokuuhun asti)

Työvoimaosuus on kasvanut viime vuosina, mutta työmarkkinoilla on edelleen rakenteellisia esteitä. Kokonaistyövoimaosuus oli 82 prosenttia vuonna 2018, kun se vuotta aiemmin oli 80,7 prosenttia. Kokonaistyövoimaosuus ylittää EU:n keskiarvon (78,4 %), kun taas 25–54-vuotiaiden miesten työvoimaosuus on alle EU:n keskiarvon. Syyskuussa 2019 tehdyn työvoimatutkimuksen mukaan miesten työttömyysaste kasvoi 0,4 prosenttia verrattuna syyskuuhun 2018, kun taas naisten työttömyysaste laski 1,3 prosenttia. Synnytysiässä (20–39-vuotiaat) olevien naisten työvoimaosuus on Suomessa EU:n keskiarvoa suurempi mutta noin 4 prosenttiyksikköä pienempi kuin vertailukelpoisissa EU-Pohjoismaissa. Vanhempien ikäryhmien (55–64-vuotiaat) työvoimaosuus on 8 prosenttiyksikköä EU:n keskiarvoa suurempi mutta edelleen pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Hallitus on asettanut kunnianhimoisia työllisyystavoitteita. Niiden saavuttamiseksi on tärkeää poistaa työmarkkinoille osallistumisen rakenteellisia esteitä (ks. laatikko 3.3.2). Se edistäisi YK:n kestävän kehityksen tavoitteen 8 saavuttamista (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua).

Työelämän ulkopuolelle jäämisen syinä näyttäisivät olevan alhaisen koulutustason lisäksi tekijät, jotka ovat jossain määrin sukupuoli- ja ikäkohtaisia. Perhe- ja hoitovelvoitteet näyttävät koskevan naisia suhteettoman paljon enemmän kuin miehiä. Pääasiasialliset syyt miesten jäämiselle työmarkkinoiden ulkopuolelle ovat sairaus tai työkyvyttömyys (ks. kuvio 3.3.3). Eläkkeelle jääminen on tärkein syy, jonka vuoksi vanhemmat kohortit (55–64-vuotiaat) poistuvat työvoimasta. Matalan osaamistason aikuisten työllisyysaste on edelleen alle EU:n keskiarvon. Matalan osaamistason aikuisten määrä on kuitenkin Suomessa suhteellisen pieni ([17]). Työvoiman ulkopuolelle jäämiseen puuttuminen edellyttää erilaisia toimenpiteitä kohderyhmästä riippuen.

Kuvio 3.3.3: **Syyt työmarkkinoiden ulkopuolella olemiseen, osuudet sukupuolen ja ikäryhmän mukaan jaoteltuna 2018.**

Lähde: Eurostat

([17]) Vain 10,8 prosenttia aikuisväestöstä on vailla keskiasteen tai korkeamman asteen tutkintoa, kun EU:n keskiarvo on 21,9 prosenttia.

Työnteon kannustimet

Kannustin- ja työttömyysloukkuja on edelleen, mutta viime vuosina on toteutettu joitakin toimenpiteitä niiden poistamiseksi. Tietyt etuudet ja niiden yhdistelmät muodostavat työttömyys- tai kannustinloukkuja (Euroopan komissio 2016a, 2017, 2018b ja 2019b). Sosiaaliturvajärjestelmän uudistus on aloitettu, ja siinä puututaan työvoiman ulkopuolelle jäämisen ja työttömyysloukkujen muodostamaan haasteeseen (ks. laatikko 3.3.2). Byrokratialoukkujen poistamiseksi (Euroopan komissio 2019b) Suomi otti vuonna 2019 käyttöön reaaliaikaisen tulorekisterin. Se sisältää reaaliaikaista tietoa palkoista ja etuuksista (viimeksi mainituista 1. tammikuuta 2020 alkaen). Sen avulla on mahdollista lyhentää työttömyys- ja muiden etuuksien käsittelyaikoja ja siten lisätä työntekijän varmuutta tulotasosta, jos hän ottaa vastaan osa-aikatyön tai lyhytaikaisen työn. Lisäksi se voi antaa tulevaisuudessa mahdollisuuksia yhdistää helpommin työtuloja ja etuuksia.

Kotona omaisiaan ja lapsiaan hoitavien pitkän aikavälin työllistymisnäkymiä voitaisiin parantaa kannustimilla. Pitkään jatkuvat hoitovelvollisuudet, jotka lankeavat usein naisille, heikentävät heidän asemaansa työmarkkinoilla. Maahanmuuttajataustaiset naiset ovat suhteettoman aliedustettuina työmarkkinoilla. Ero EU:n ulkopuolella syntyneiden ja EU:ssa syntyneiden naisten työvoimaosuuksissa oli vuonna 2018 erittäin suuri (EU:n ulkopuolella syntyneet: 18,2 prosenttiyksikköä – EU 9,5 prosenttiyksikköä). Hallituksen lakiesitys työttömien tai työvoiman ulkopuolella olevien perheiden lasten täyden päivähoito-oikeuden palauttamiseksi on hyväksytty.

Hallitus pyrkii uudistamaan perhevapaita. Päätavoitteena on antaa kummallekin vanhemmalle sama määrä perhevapaapäiviä, joita ei voida siirtää toiselle. Ehdotettu uudistus voisi vaikuttaa myönteisesti työ- ja yksityiselämän tasapainottamiseen ja sukupuolten tasa-arvoon. Hallitus selvittää parhaillaan mahdollisuutta virtaviivaistaa hoitovapaajärjestelmää esimerkiksi niin, että kotihoidontuki voitaisiin maksaa suoraan isovanhemmalle. Tämä voisi tarjota joillekin vanhemmille paremmat mahdollisuudet palata työelämään tai opiskelemaan. Hoitovapaiden perusteellinen uudistaminen yhdessä varhaiskasvatuksen saatavuuteen ja laatuun tehtävien lisäinvestointien kanssa voisi tuottaa kestäviä tuloksia naisten, ja erityisesti edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvien naisten, saamisessa työmarkkinoille.

Eläkeuudistus on vähentänyt uusien vanhuuseläkeläisten määrää. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee ikäryhmittäin, kunnes se on 65 vuotta vuonna 2027. Uudistus on vaikuttanut työelämästä eläkkeelle siirtyvien määrään. Suomen eläketurvakeskus arvioi, että vanhuuseläkkeelle jääneiden määrä väheni vuosien 2017 ja 2018 välillä 8 prosenttia lähinnä eläkeuudistuksen vuoksi. Tämä voi osittain selittää yli 55-vuotiaiden työllisyysasteen myönteisen kehityksen, jonka odotetaan eläkeiän nousun vuoksi jatkuvan.

Iäkkäiden työntekijöiden pidennetty työttömyysturva lisää osaltaan työttömyyttä iäkkäimmissä ikäryhmissä. Yli 61-vuotiaiden työttömien mahdollisuus saada työttömyyspäivärahaa pidempään vähentää heidän halukkuuttaan palata työhön ennen eläkkeelle jäämistä. Lisäksi se voi tahattomasti kannustaa työnantajia irtisanomaan ne työntekijät, jotka ovat oikeutettuja lisäpäiviin. Työmarkkinaosapuolet ovat ehdottaneet hallitukselle työttömyysturvan lisäpäivien ikärajan nostamista 61:stä 62:een vuoden 1961 jälkeen syntyneiden osalta. Muutos tuli voimaan vuoden 2020 alusta. Erään arvion mukaan tämä vähentäisi työttömien määrää 7 400:lla vuoden 2025 loppuun mennessä (Reipas 2019). Nykytilanteessa tällaisen järjestelmän poistaminen kokonaan ja ikääntyneiden työntekijöiden työnteon kannustimien parantaminen auttaisivat vähentämään työvoimapulaa.

Aktivointitoimet

Kohderyhmien kestävä aktivointi on haaste. Suomessa käytetään varoja aktiiviseen työvoimapolitiikkaan enemmän kuin EU:ssa keskimäärin mutta vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Suomi käyttää työvoimapolitiikan määrärahoista kolmanneksen aktivointitoimiin, kun Ruotsi käyttää noin puolet (OECD 2016). Julkiset työvoimapalvelut ovat kärsineet kymmenen viime vuoden aikana henkilöstövähennyksistä, mikä johtuu osittain

palvelujen digitalisointipyrkimyksistä. Uusien teknologioiden käyttöönotto palveluissa saattaa myös johtaa siihen, että julkiset työvoimapalvelut uhkaavat menettää asemansa työmarkkinoiden tärkeimpänä toimijana, joka auttaa työttömiä löytämään työtä. Parhaassa työiässä olevien miesten, osatyökykyisten ja maahanmuuttajien aktivoimisen painottaminen voisi olla hyödyllistä, sillä heidän työllisyysasteensa on alhainen.

Integroitujen palvelujen tarjoaminen ns. vaikeasti työllistettäville ei ole koordinoitua. Viime vuosina eri kohderyhmille on suunnattu moniammatillisia palveluja (ks. Euroopan komissio 2017 ja 2018b). Pitkäaikaistyöttömille ja osatyökykyisille tarjottavissa palveluissa voisi kuitenkin olla hyötyä keskeisten toimijoiden, erityisesti paikallisten julkisten työvoimapalvelujen ja kuntien, tiiviimmästä koordinoinnista ja sitoutumisesta. Haasteita näyttävät olevan henkilöresurssien puute sekä yhteensopimattomat tietojenvaihtojärjestelmät, jotka estävät palvelujen tehokkaan integroinnin.

Kuntatason kokeiluilla pyritään vastaamaan haasteisiin. Kokeilukunnat valittiin vuonna 2019. Laki työvoimapalveluiden siirtämisestä työ- ja elinkeinotoimistoilta kunnille on valmisteilla. Uudella ohjelmalla edistetään työvoima- ja yrityspalvelujen hajauttamista kuntatasolle. Kokeilut jatkuvat vuoteen 2022, ja tulokset otetaan huomioon tulevien palvelurakenteiden suunnittelussa.

Hallitus on kumonnut vuonna 2018 käyttöönotetun ehdollisen työttömyysturvajärjestelmän eli ns. aktiivimallin (Euroopan komissio 2018 ja 2019). Työttömyysetuuksien automaattinen vähentäminen on hallituksen esityksen perusteella nyt poistettu, mutta järjestelmän muut osat on säilytetty. Aktiivimallin vaikutuksista tehdyn arvioinnin mukaan (Kyyrä ym. 2019) nopean talouskasvun ja työvoiman kysynnän kasvun vuoksi on vaikea osoittaa aktiivimallin suoria vaikutuksia työllisyyteen. Samalla arvioinnissa todettiin, että mallilla onnistuttiin kannustamaan työttömiä käyttämään työvoimapalveluja ja lisäämään heidän osallistumistaan aktiivisiin työvoimatoimenpiteisiin. On tärkeää vahvistaa julkisia työvoimapalveluja, jotta niillä voidaan nopeasti vähentää pitkäaikaistyöttömyyden riskiä ja siirtymistä työmarkkinoiden ulkopuolelle. Aktiivimallin tarkistamisen jälkeen voitaisiin harkita muiden sellaisten mekanismien laatimista, joilla lisättäisiin kannustimia hakea työtä tai osallistua koulutukseen.

Hallitus pyrkii lisäämään työllisyyttä etenkin palkkatuilla. Hallitus lisäsi palkkatukiin käytettävissä olevaa rahoitusta 17 miljoonalla eurolla vuoden 2020 talousarviossa. Lisäksi suunnitteilla on toimenpiteitä, joilla tehdään palkkatukien käytöstä työnantajien kannalta yksinkertaisempaa. Nämä muutokset voisivat parantaa tukien kohdentamista yksityissektorille ja lisätä niiden vaikuttavuutta kestävillä työllistymistuloksilla mitattuna (Asplund ym. 2018). Jos palkkatukia kuitenkin käytetään yleispätevänä ratkaisuna, niillä voi olla kielteisiä vaikutuksia, koska monet työttömät olisivat voineet työllistyä myös ilman tukea. Konkreettisempia ehdotuksia odotetaan vuoden 2020 aikana.

Osatyökykyisten työllisyyden parantamiseksi on suunnitteilla toimenpiteitä. Edellinen hallitus käynnisti ns. työkykyohjelman, joka on suunnattu osatyökykyisille (ks. Euroopan komissio 2019b). Uudistuksen tavoitteena on integroida ja selventää osatyökykyisille tai alentuneesti työkykyisille tarjolla olevan palveluverkoston tehtäviä. Lisäksi on aloitettu työkyvyttömyyseläkkeen uudistusta koskeva lainsäädäntötyö. Sillä pyritään kannustamaan osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevia palaamaan työmarkkinoille. Uudistuksen tavoitteena on, että työnteko lisää nettotuloja. Tämän saavuttamiseksi uudistuksessa otettaisiin käyttöön ns. suojaosuus, joka on 50 prosenttia eläkkeestä. Suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät eläkettä 50 prosenttia jokaista ansaittua lisäeuroa kohti (Knuuti ym. 2019).

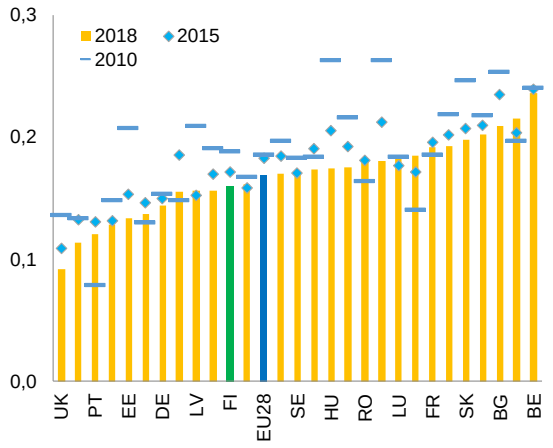
Toimenpiteitä, joilla voitaisiin parantaa yhteiskunnallisten yritysten rahoituksen saantia, selvitetään. Yhteiskunnallisilla yrityksillä on Suomessa tärkeä rooli marginalisoituneiden ryhmien aktiivisessa osallistamisessa. Monilla näistä yrityksistä on kuitenkin vaikeuksia saada taloudellista tukea. Useimmat rahoitusvälineet on suunniteltu joko perinteisiä yrityksiä tai voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä varten, joten ne eivät palvele erityisesti yhteiskunnallisia yrityksiä. Suomen hallituksen vuoden 2019 ohjelmalla pyritään parantamaan yhteiskunnallisten yritysten

toimintaedellytyksiä, mikä voi lisätä niiden potentiaalia entisestään.

Osaaminen ja työn tulevaisuus

Suomessa osaamisen kohtaanto-ongelmia makrotalouden tasolla vähemmän kuin EU:ssa keskimäärin. Eri osaamisryhmien (matala, keskitason ja korkea osaamistaso) työmarkkinatulosten erot ovat pienempiä kuin EU:ssa keskimäärin, ja ne ovat pienentyneet vuodesta 2010 (ks. kuvio 3.3.4). Vertikaalinen osaamisen kohtaanto-ongelma eli se, että ihmiset ovat ylikoulutettuja, pysyi Suomessa vuosina 2008–2018 pitkälti vakaana, alle 20 prosentissa. Korkean osaamistason tehtävät ovat viime vuosina lisääntyneet Suomessa keskitason osaamistasoa vaativiin verrattuna, ja rutiinitehtävät ovat vähentyneet. Tämä tarkoittaa, että lyhyellä aikavälillä tarvitaan aikuisen työvoiman uudelleenkoulutusta ja täydennyskoulutusta, jotta se vastaisi paremmin työmarkkinoiden kysyntää. Hiljattain toteutettu ammatillisen koulutuksen uudistus ja korkea-asteen koulutuksen rahoituksen uudistus kannustavat lisäämään aikuisille tarjottavaa täydennys- ja uudelleenkoulutusta (ks. koulutusta koskeva kohta jäljempänä).

Kuvio 3.3.4: **Työllisyysasteiden suhteellinen hajonta koulutustason mukaan (2010, 2015 ja 2018)**

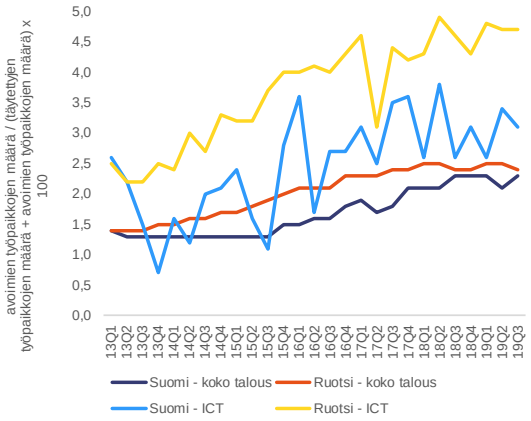

(1) Vuotuinen keskiarvo perustuu neljän vuosineljänneksen keskiarvoihin.
Lähde: Eurostatin tietoihin perustuvat Euroopan komission laskelmat

Suomessa on vain vähäinen riski, että automaatio vie työpaikkoja. Automaatio on uhka noin 5–8 prosentille työpaikoista alueesta riippuen (Gonzalez ym. 2019). Luvut ovat EU:n pienimmät. Toimenkuvat kuitenkin muuttuvat digitalisaation, robotiikan ja tekoälyn vuoksi. Ei-kognitiivisten ja digitaalisten taitojen kysyntä työmarkkinoilla kasvaa. Suomen tulokset digitaalisissa taidoissa ovat hyvät (laatikko 3.3.3, Gonzalez ym. 2019). Noin 50 prosentilla väestöstä digitaaliset taidot ylittävät perustason (ks. myös kohta 3.4.2).

Vaikka digitaalista osaamista on hyvin saatavilla, työvoimapula uhkaa muodostua tieto- ja viestintätekniikan alan (ICT) kehitystä hidastavaksi tekijäksi (ks. kuvio 3.3.5). Vaikka luonnontieteilijöiden ja insinöörien saatavuus on Suomessa maailman paras (Maailman talousfoorumi 2016), niiden yritysten osuus, joilla on ollut vaikeuksia täyttää tieto- ja viestintätekniikan erityisosaamista edellyttäviä työpaikkoja, on 6,9 prosenttia eli suurempi kuin EU:n keskiarvo (4,6 %) (Euroopan komissio 2019d). Useilla osaamisaloilla, kuten tietokoneosaamisen, elektroniikan ja matemaattisen osaamisen aloilla, on vakava työvoimapula. Tieto- ja viestintätekniikan alan tutkinnon suorittaneiden osuus on edelleen selvästi EU:n keskiarvoa suurempi, mutta osaajapula vaivaa edelleen. Lisäksi kalliiksi tulevat oleskelulupamenettelyt rajoittavat ulkomaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia jäädä Suomeen valmistumisen jälkeen. Suomalaisilla yrityksillä on hallinnollisia vaikeuksia ulkomaisten asiantuntijoiden palkkaamisessa. Suhteellisen tiukan maahanmuuttopolitiikan lieventämistä harkitaan, erityisesti tutkinnon suorittamisen jälkeistä työnhakua varten myönnettävien oleskelulupien pidentämistä kahteen vuoteen.

Kuvio 3.3.5: **Avoimien työpaikkojen määrä koko taloudessa sekä tieto- ja viestintäpalvelualalla Ruotsissa ja Suomessa**

(1) Kausitasoitetut tiedot, ei kalenterikorjattu
Lähde: Euroopan komissio

Suomella on toimiva osaamisen ennakointijärjestelmä, jolla se voi vastata tuleviin haasteisiin. Suomessa osaamisen ennakointi kytkeytyy päätöksentekoon ja vastaa työmarkkinoiden tarpeita (Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus 2017). Suomi käynnisti osaamisen ennakointifoorumin vuonna 2017. Foorumi on järjestänyt toimintansa kahden pääpilarin ympärille: toisessa esitetään talouskehityksen perusteella vuoteen 2025 ulottuvia osaamisennusteita ja toisessa keskitytään koulutustarpeiden ennakointiin. Lisäksi on käynnissä monia alueellisia ennakointihankkeita. Alueelliset ennakointitoimet, joihin paikallisviranomaiset ja oppilaitokset osallistuvat, ovat kehittyneet nopeasti viime vuosina. Osaamisen ennakointi vaikuttaa hallituksen koulutuspoliittisiin toimenpiteisiin ammatillisesta koulutuksesta korkea-asteen koulutukseen.

Uudelleenkoulutus ja täydennyskoulutus ovat avainasemassa, kun työvoiman työllistettävyyttä pidetään yllä ja varmistetaan, että tarjolla oleva osaaminen vastaa tulevaisuuden tarpeita. Osallistuminen aikuiskoulutukseen on Suomessa jo nyt runsasta. Vuonna 2018 tehdyssä kyselyssä 25–64-vuotiaista vastaajista 28,5 prosenttia ilmoitti osallistuneensa koulutukseen edellisten neljän viikon aikana (EU:n keskiarvo 11,1 %). Vaikka aikuiskoulutuksen osallistuvien osuus on suuri, hallitus aikoo esittää jatkuvan oppimisen uudistuksen, jota koskeva työ alkaa vuonna 2020. Yksi syy siihen, miksi työntekijät eivät osallistu koulutukseen, on ollut aikapula (Euroopan komissio 2019b). Uudistuksella pyritään lisäämään työikäisten mahdollisuuksia osallistua jatkuvaan oppimiseen yhdistämällä työ ja opiskelu joustavasti ja tukemalla oppimista työpaikalla. Lisäksi parannetaan yksilöllisten osaamistarpeiden ennakointia ja aikuisopiskelijoiden neuvontapalveluja (opetusministeriö 2019a). Vuonna 2020 osoitetaan 7,5 miljoonaa euroa lisärahoitusta heikkojen perustaitojen varassa olevien aikuisten kouluttamiseen.

3.3.2. SOSIAALIPOLITIIKKA JA TERVEYDENHUOLTO

Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski on kasvanut hieman, mutta on edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon. Aineellinen ja sosiaalinen puute (MSD) ([18]) on Suomessa EU:n keskiarvoon verrattuna vähäistä. Suomessa köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan väestön osuus ja lapsiköyhyydessä elävien osuus on myös yksi EU:n alhaisimmista. Aineellinen ja sosiaalinen puute on kuitenkin pysynyt entisellä tasolla ja köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan väestön osuus on hieman lisääntynyt vuonna 2018, kun tilanne muissa jäsenvaltioissa on hieman parantunut. Kohonnut köyhyys- ja syrjäytymisriski on edelleen ongelma tietyille haavoittuvassa asemassa oleville väestöryhmille, kuten itsenäisille ammatinharjoittajille, heikosti koulutettujen vanhempien lapsille ja maahanmuuttajataustaisille.

Sosiaalisilla tulonsiirroilla, erityisesti työttömyysetuuksilla sekä sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksilla, on suuri merkitys köyhyyden vähentämisessä ([19]). Tuloerot ovat

([18]) Aineellinen ja sosiaalinen puute (MSD) on aineellisen puutteen indikaattorin tarkistuksen tulos. Puutteen käsite on tarkistetussa indikaattorissa laajempi, koska se sisältää myös sosiaaliseen toimintaan liittyviä seikkoja. Aikaisemmalla indikaattorilla mitattiin ainoastaan aineellista puutetta. Aineellisen ja sosiaalisen puutteen indikaattori perustuu 13 seikkaan (joista osa on yhteisiä aineellisen puutteen indikaattorin kanssa). MSD-aste on niiden henkilöiden osuus koko väestöstä, joilta puuttuu (oman toiveensa vastaisesti) vähintään viisi 13:sta aineellista ja sosiaalista puutetta ilmaisevasta seikasta (kun aineellinen puute edellyttää vähintään kolmea yhdeksästä).

([19]) Kunkin tulonsiirtotyypin vaikutus on köyhyysriskiasteen/köyhyyskuilun prosentuaalinen

Suomessa edelleen Euroopan pienimpiä (ks. jakso 1). Suhteellisesti sosiaaliturvamenot ovat EU:n suurimpia, ja ne ovat viime vuosina kasvaneet. Vuonna 2018 sosiaaliset tulonsiirrot vähensivät köyhyysriskiastetta 53,7 prosenttia (EU:n keskiarvo 33,2 %). Keskimäärin suurin vaikutus köyhyysriskiasteeseen on työttömyysetuuksilla. Seuraavina tulevat perhe-etuudet, sairaus- ja työkyvyttömyysetuudet ja asumistuet.

pieneneminen sen ansiosta tietyssä maassa tiettynä vuonna. Vaikutusta mitataan laskemalla prosentuaalinen ero kaikki tulonsiirrot huomioon ottavan köyhyysriskiasteen/köyhyyskuilun ja vaihtoehtoisen köyhyysriskiasteen/köyhyyskuilun välillä. Vaihtoehtoinen köyhyysriskiaste/köyhyyskuilu saadaan laskemalla yhteen kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ja saadut tulonsiirrot ja vähentämällä niistä tulonsiirtotyyppi, jota analysoidaan.

Viimeaikaisella sosiaalietuuksien korotuksella voi olla vaikutusta hitaasti kasvavaan köyhyyteen. Hallitus on ilmoittanut toimenpiteistä tuloerojen vähentämiseksi osana hyvinvointitaloutta koskevaa strategiaansa YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden 1 (Ei köyhyyttä) ja 10 (Eriarvoisuuden vähentäminen) mukaisesti. Eräisiin sosiaaliturvaetuuksiin on tehty korotuksia vuoden 2020 alusta. Korotuksen taso vaihtelee etuuden mukaan. Korotukset koskevat kuntoutuspäivärahan, sairauspäivärahan sekä äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahan vähimmäismäärää, työttömän peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea. Lisäksi korotetaan pienimpiä eläkkeitä. Näiden uudistusten pitäisi vähentää edunsaajien riippuvuutta toimeentulotuesta (viimesijainen tuki).

Laatikko 3.3.1: **Tulosten seuraaminen Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin näkökulmasta**

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari viitoittaa suuntaa uudistetulle lähentymisprosessille, jolla parannetaan työ- ja elinoloja Euroopan unionissa. Se sisältää 20 keskeistä periaatetta ja oikeutta, jotka liittyvät yhtäläisiin mahdollisuuksiin ja työmarkkinoille pääsyyn, oikeudenmukaisiin työoloihin ja sosiaaliseen suojeluun ja osallisuuteen.

Sosiaali-indikaattoreiden tulostaulussa jäsenvaltiot luokitellaan työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean kanssa sovitun tilastomenetelmän mukaisesti. Menetelmässä tarkastellaan indikaattoreiden tasoja ja muutoksia verrattuna EU:n keskiarvoihin ja luokitellaan jäsenvaltiot seitsemään luokkaan. Menetelmän yksityiskohdat on selostettu ehdotuksessa yhteiseksi työllisyysraportiksi 2020 (COM(2019) 653 final). NEET: työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleva. Tilanne tammikuussa 2020.

Sosiaalisten oikeuksien pilaria tukevan sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun perusteella Suomi suoriutuu kaiken kaikkiaan hyvin. Työllisyysaste on nyt kriisiä edeltävää tasoa korkeampi (76,3 % vuonna 2018), ja sukupuolten välinen työllisyysero on EU:n toiseksi alhaisin (3,7 prosenttiyksikköä). Tuloerot ovat EU:n pienimpiä. Vuonna 2018 varakkaimman 20 prosentin tulot olivat edelleen 3,6-kertaiset köyhimmän 20 prosentin tuloihin verrattuna eli pienet verrattuna EU:n keskiarvoon (5,2-kertaiset tulot). Myös köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski on edelleen pieni (16,5 % vuonna 2018). Tosin se on ollut hienoisessa kasvussa, erityisesti sen vuoksi, ettei työttömyysetuuksia ole sidottu indeksiin. Tämä selittää myös sen, että sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen on hieman heikentynyt, vaikka Suomen tulos (53,6 %) on edelleen EU:n paras (EU:n keskiarvo on 33,2 %). Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen riski on edelleen ongelma eräissä muita heikommassa asemassa olevissa ryhmissä. Tällaisia ovat muun muassa maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja heikosti koulutettujen vanhempien lapset.

Kansalaisten oman ilmoituksen perusteella täyttämättä jääneitä sairaanhoitotarpeita oli 3,6 prosentilla väestöstä vuonna 2017, mutta vuonna 2018 luku oli kasvanut 4,7 prosenttiin. Tämä koskee erityisesti matalimman tulotason ryhmää (6,6 % alimmasta tuloviidenneksestä ilmoitti jääneensä vaille tarvittavaa sairaanhoitoa, kun vastaava osuus varakkaimmasta tuloviidenneksestä oli 2,9 %) ja työttömiä (8,8 % ilmoitti jääneensä vaille tarvittavaa sairaanhoitoa vuonna 2018). Hoidon saatavuus tuottaa Suomessa edelleen ongelmia. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että perusterveydenhuollon ja erikoisterveydenhuollon palvelujen odotusajat ovat pitkät henkilöillä, jotka eivät kuulu työterveyshuollon tai yksityisen sairausvakuutuksen piiriin. Ratkaisuja pyritään löytämään sote-uudistuksessa, joka on viivästynyt moneen otteeseen.

Ammatillinen täydennyskoulutus ja uudelleenkoulutus toimivat Suomessa hyvin, erityisesti digitaalisten taitojen osalta. Suomessa aikuiskoulutus on yleisintä EU:ssa, sillä 25–64-vuotiaista 28,5 prosenttia ilmoittaa osallistuneensa koulutukseen viimeksi kuluneiden neljän viikon aikana (EU:n

keskiarvo on 11,1 %). Tärkeimpänä syynä olla osallistumatta koulutukseen pidettiin vuonna 2019 aikarajoitteita. Hallitus toteuttaa vuonna 2020 jatkuvan oppimisen uudistuksen, jonka myötä työ ja opinnot on mahdollista yhdistää joustavasti. Lisäksi Suomessa on hyvin toimiva ammattitaidon ennakoinnin järjestelmä, josta saadaan tietoa päätöksenteon tueksi. Tämä näkyy digitaalisissa taidoissa saavutetuissa hyvissä tuloksissa: vuonna 2017 perustason tai sitä paremmat digitaaliset taidot oli 76 prosentilla 16–74-vuotiaista.

Perustulokokeilun lopulliset tulokset julkaistaan vuonna 2020. Maailmanlaajuista huomiota herättänyt kokeilu toteutettiin vuosina 2017 ja 2018. Sen ensisijaisena tavoitteena oli selvittää, voitaisiinko perustulolla vähentää suhteellisen korkeaa työttömyyttä ja auttaa poistamaan kannustinloukkuja. Alkuvuodesta 2019 julkaistujen alustavien tulosten mukaan osallistujien työllisyysaste ei ollut kokeilun ensimmäisen vuoden aikana muuttunut vertailuryhmään verrattuna. Osallistujat kuitenkin arvioivat hyvinvointinsa parantuneen. Tähän tulokseen on saattanut vaikuttaa kokeilun rakenne, jossa perustulo korvasi työttömyysetuudet vain hyvin rajoitetusti.

Parhaillaan valmistellaan kattavaa sosiaaliturvajärjestelmän uudistusta. Hallitus on käynnistänyt sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksen, jonka avulla pyritään vastaamaan muuttuvan työelämän ja väestön ikääntymisen aiheuttamiin pitkän aikavälin haasteisiin. Edellinen hallitus käynnisti uudistuksen toteuttamalla hankkeen, jonka tarkoituksena oli esittää erilaisia tulevaa sosiaaliturvajärjestelmää koskevia ehdotuksia. Jotta voidaan varmistaa kaikkien poliittisten puolueiden sitoutuneisuus hankkeeseen, valmistelutyötä on tehty parlamentaarisessa työryhmässä ja uudistusta on määrä valmistella parlamentaarisessa komiteassa. Uudistuksen tavoitteena on sujuvoittaa monimutkaista sosiaaliturvajärjestelmää ja tehdä siitä mukautumiskykyisempi. Painopisteinä ovat perusturva, ansioperusteiset etuudet ja toimeentulotuki. Toinen päätavoite on puuttua kannustin- ja työttömyysloukkuihin. Uudistuksen laajuuden vuoksi se toteutetaan vaiheittain. Sote-uudistuksen on määrä olla valmis vuonna 2027. Vaikka uudistuksen toteutus vie melko pitkään, kokemus, jota on saatu perustuslaillisten ongelmien vuoksi takaiskuja kärsineestä maakunta- ja sote-uudistuksesta, viittaa siihen, että huolellinen valmistelu voi olla eduksi tällaista laajamittaista uudistusta suunniteltaessa.

Pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien pitkän aikavälin integroiminen Suomen työmarkkinoille ja yhteiskuntaan on edelleen haasteellista. Erityisesti EU:n ulkopuolella syntyneiden kotoutumisessa on edelleen haasteita (ks. myös edellä oleva kannustimia koskeva kohta). Työllisyysaste nousee yleisen työllisyystilanteen paranemisen myötä, mutta EU:n ulkopuolella syntyneiden ja syntyperäisten suomalaisten välinen työllisyysero on edelleen suuri (17,5 prosenttiyksikköä vuonna 2018). Köyhyyskuilu on suuri, mutta hieman kaventumassa (19,5 prosenttiyksikköä vuonna 2017; 17,9 prosenttiyksikköä vuonna 2018). Vakavan aineellisen puutteen osalta ero EU:n ulkopuolella syntyneiden ja syntyperäisten suomalaisten välillä oli vuonna 2018 EU:n keskiarvoa suurempi (Suomi: 7 prosenttiyksikköä, EU:n keskiarvo: 5,9 prosenttiyksikköä).

Näihin haasteisiin vastatakseen Suomi on uudistanut kotouttamispolitiikkaansa vuodesta 2015. Toimenpiteiden painopiste on siirtynyt kielikoulutuksesta työmarkkinoille integroitumisen nopeuttamiseen (Euroopan komissio 2018 ja 2019). Uudistukset ovat vaikuttaneet jossakin määrin myönteisesti maahanmuuttajien työllisyysasteeseen, mutta uudistusten vaikutuksia voi olla vaikea erottaa vaikutuksista, jotka johtuvat yleisestä työvoiman kysynnän kasvusta. Joistakin innovatiivisista kokeiluista, kuten kotouttamiseen tähtäävistä tulosperusteisista rahoitussopimuksista, on kuitenkin saatu rohkaisevia ensimmäisiä tuloksia. Toteuttamalla jatkuvia toimia, joilla edistetään maahanmuuttajien integroitumista työmarkkinoille ja yhteiskuntaan, saavutettaisiin myös pitkällä aikavälillä tasapainoisempi elatussuhde. Tämä on erityisen tärkeää, kun otetaan huomioon väestön nopea ikääntyminen.

Terveydenhuoltopalvelujen ja pitkäaikaishoidon saatavuus

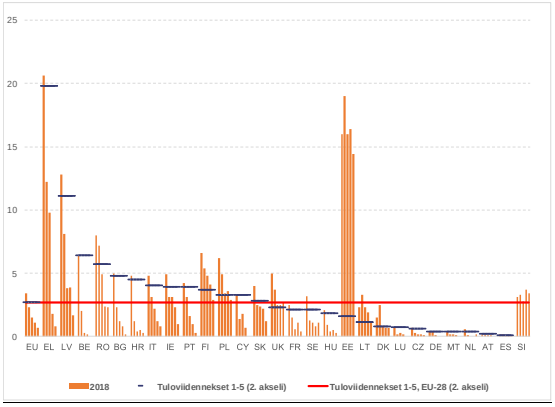
Suomen väestön elinajanodote on noussut vuodesta 2000 lähtien, mutta

mielenterveysongelmat muodostavat kasvavan taakan. Syntymähetken elinajanodote on Suomessa 81,7 vuotta eli korkeampi kuin EU:n keskiarvo (80,9 vuotta). Terveiden elinvuosien määrä on kuitenkin EU:n keskiarvoa pienempi, ja huomattavia sekä maantieteellisiä että sosioekonomisia terveyseroja esiintyy edelleen (esimerkiksi koulutukseen liittyvä ero elinajanodotteessa on 30 vuoden iässä 5,6 vuotta miesten osalta ja 3,5 vuotta naisten osalta). Tämä voi liittyä siihen, että ihmisillä, joiden tulotaso ja/tai koulutustaso ovat alhaisemmat, on vakavampia käyttäytymiseen liittyviä riskitekijöitä. Mielenterveyshäiriöiden arvioitu esiintyvyys on EU:n korkeimpia, mikä lisää koulunkäynnin keskeyttämisen, työttömyyden, työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen ja sosiaalisen syrjäytymisen riskiä.

Terveydenhuoltojärjestelmä on tehokas, mutta sen palvelujen saatavuus aiheuttaa huolta erityisesti perus- ja erikoisterveydenhuollon palvelujen osalta. Terveydenhuollon keinoin vältettävissä oleva kuolleisuus on Suomessa huomattavasti EU:n keskiarvoa alhaisempi, mikä osoittaa, että terveydenhuoltojärjestelmä on tehokas. Terveydenhuoltojärjestelmässä painotetaan voimakkaasti terveyden edistämistä ja sairauksien ehkäisemistä. Monien kroonisten sairauksien hoito on parantunut, todennäköisesti useiden laajamittaisten kansallisten ennaltaehkäisy- ja hoito-ohjelmien ansiosta. Hoidon saatavuus on Suomessa kuitenkin edelleen ongelma, mikä johtuu pääasiassa perus- ja erikoisterveydenhuollon palvelujen pitkistä odotusajoista. Kuten sosiaaliseen pilariin liittyvästä sosiaali-indikaattoreiden tulostaulusta käy ilmi, niiden Suomen kansalaisten osuus, jotka ilmoittivat jääneensä vaille tarvitsemaansa hoitoa, kasvoi 4,7 prosenttiin väestöstä vuonna 2018, mikä ylittää EU:n keskiarvon. Tämä koskee erityisesti matalimman tulotason ryhmää (6,6 % alimmasta tuloviidenneksestä ilmoitti jääneensä vaille tarvittavaa sairaanhoitoa, kun vastaava osuus varakkaimmasta tuloviidenneksestä oli 2,9 %) ja työttömiä (8,8 % ilmoitti jääneensä vaille tarvittavaa sairaanhoitoa vuonna 2018). Palvelujen saatavuuteen pyritään löytämään ratkaisuja monimutkaisessa sote-uudistuksessa, jota uusi hallitus jatkaa mukautettuna (tarkempia tietoja kohdassa 3.1).

Nykyinen järjestelmä, jossa terveydenhuoltopalveluja tarjoavat useat eri palveluntarjoajat, johtaa terveydenhuolto-henkilöstön epätasaiseen sijoittumiseen eri puolille maata, mikä vaikuttaa myös terveydenhuollon saatavuuteen. Julkiset terveyskeskukset eivät houkuttele lääkäreitä vaikeiden työolojen vuoksi. Suomi tunnustaa tämän haasteen ja pitää perusterveydenhuollon vahvistamista ensisijaisen tärkeänä. Lääkäreiden määrä on kasvanut voimakkaasti, mutta alueelliset erot ovat huomattavia. Lääkärimäärä on kasvanut erityisesti sairaanhoitopiireissä, joiden alueella on yliopisto, mutta muualla suuntaus on usein epäsuotuisa. Joillakin erikoisaloilla, kuten psykiatriassa, on pulaa erikoislääkäreistä. Tämä aiheuttaa huolta, kun otetaan huomioon mielenterveyshäiriöiden kasvusuuntaus. Sairaanhoitajien määrä henkeä kohti on EU:n suurimpia. Sairaanhoitajien roolia perusterveydenhuollossa ja kotisairaanhoidossa ollaan laajentamassa, mikä voi auttaa parantamaan palvelujen saatavuutta erityisesti tilanteissa, joissa lääkäreistä on pulaa (OECD 2019b).

Kuvio 3.3.6: **Oman ilmoituksensa mukaan vaille tarvitsemaansa sairaanhoitoa jääneet tuloviidenneksen mukaan (% väestöstä)**

(1) Vuoden 2018 tiedot (UK, SK, IE: tiedot vuodelta 2017)
Lähde: Eurostat

Pitkäaikaishoidon tarpeen ennustetaan tulevina vuosikymmeninä kasvavan väestön ikääntymisen vuoksi. Suomen sosiaalihuoltojärjestelmä kuuluu EU:n avokätisimpiin ja kattavimpiin sekä julkisten menojen että väestön kattavuuden suhteen (Euroopan komissio 2018c), mutta siihen kohdistuu edelleen haasteita. Pitkäaikaishoito tarjotaan kuntatasolla, mikä voi johtaa

eriarvoisuuteen hoidon laadussa ja saatavuudessa kuntien välillä. Virallisten hoito- ja rahaetuuksien lisäksi kunnat laskevat perheenjäsenten tarjoaman epävirallisen hoidon varaan, mikä voi haitata omaishoitajien (enimmäkseen naisten) osallistumista työmarkkinoille (Euroopan komissio 2019c), vaikka sukupuolten välinen työllisyysero on Suomessa erityisen pieni (Euroopan komissio 2016b).

3.3.3. KOULUTUS JA OSAAMINEN

Suomalainen koulutus kuuluu edelleen EU:n parhaisiin, vaikka nähtävissä onkin merkkejä siitä, että koulutusjärjestelmän suorituskyky ja tasapuolisuus ovat heikkenemässä (Volante ym. 2019). Vaikka lähtötaso laadukkaan opetuksen tarjoamisen osalta (YK:n kestävän kehityksen tavoite 4) on korkea, Suomen keskimääräinen suorituskyky on viimeisimpien PISA-tutkimusten mukaan heikentynyt, minkä lisäksi myös tulosten eriarvoisuus näyttää lisääntyvän. Kunnat ovat huolissaan siitä, ettei niillä ole riittäviä taloudellisia resursseja viimeaikaisten koulutusuudistusten toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa eikä oppivelvollisuuskoulutuksessa.

PISA 2018 -tutkimuksen mukaan perustaitojen taso on säilynyt melko korkeana mutta heikentynyt PISA 2015 -tutkimuksen jälkeen. Suomalaisten oppilaiden tulokset lukutaidossa, matematiikassa ja luonnontieteissä ovat olleet PISA-tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä tai lähellä sitä. PISA 2018 -tutkimuksen (OECD 2019c) tulokset osoittavat kuitenkin luonnontieteiden osaamisen heikentyneen tilastollisesti merkittävästi. Myös heikosti suoriutuvien 15-vuotiaiden oppilaiden osuus kasvoi mutta pysyi kuitenkin EU:n vertailuarvon (15 %) alapuolella kullakin osaamisalueella. Lisäksi lukutaidon suhteen maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja muiden oppilaiden välinen ero on EU:n suurin sen jälkeen, kun on otettu huomioon sosioekonominen tausta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus raportoi vuoden 2018 osalta, että oppilaiden perustaitoihin saattavat vaikuttaa opintojen heikko arvostus ja riittämättömät oppilaiden tukitoimet (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018).

Osallistuminen varhaiskasvatukseen on viimeaikaisesta kasvusta huolimatta kansainvälisesti tarkastellen edelleen vähäistä. Alle kolmivuotiaiden lasten osallistumisaste oli vuoteen 2017 mennessä noussut 33,3 prosenttiin, mikä on lähellä EU:n keskiarvoa (34,2 %). Suomi kuuluu kuitenkin edelleen EU-maihin, joissa ikäryhmässä nelivuotiaista oppivelvollisuusikäisiin olevien lasten varhaiskasvatukseen osallistumisen aste oli vuonna 2017 kaikkein alhaisin (87,8 % – EU:n keskiarvo 95,4 %). Alueelliset erot ovat tosin suuria.

Koulutuksen rahoituksen odotetaan tulevina vuosina kasvavan, mikä kompensoi asteittain vuosina 2016–2019 tehtyjä huomattavia määrärahaleikkauksia. Hallitus supisti menoja vuosina 2016–2019 noin 950 miljoonaa euroa (0,4 % suhteessa BKT:hen), pääasiassa ammatillisesta koulutuksesta (190 miljoonaa euroa) ja varhaiskasvatuksesta (155 miljoonaa euroa). Vuosiksi 2020–2023 laaditun julkisen talouden suunnitelman mukaan vuosittaiset koulutusmenot kasvavat vuoteen 2023 mennessä yhteensä noin 518 miljoonaa euroa, ja lisämenojen kokonaismääräksi vuosina 2020–2023 tulee 455 miljoonaa euroa. Vuoden 2020 talousarvion mukaan menoja lisätään 6 prosenttia (yleissivistävässä koulutuksessa, varhaiskasvatus mukaan luettuna 11 %, ammatillisessa koulutuksessa 12 % ja korkeakoulutuksessa 5 %).

Korkeakoulujen on määrä soveltaa vuodesta 2021 alkaen uusia rahoitusmalleja edistääkseen siirtymistä koulutuksesta työelämään. Ammattikorkeakoulut saavat jatkossa 6 prosenttia (nykyisin 4 %) perusrahoituksestaan tutkinnon suorittaneiden työllistymisen ja heidän työllistymisensä laadun perusteella. Yliopistojen kohdalla tällaisen rahoituksen osuudeksi tulee 4 prosenttia (nykyisin 2 %). Uudella rahoitusmekanismilla pyritään parantamaan kannustimia järjestää jatkuvan oppimisen koulutusta. Siinä lisätään jatkuvan oppimisen indikaattoreihin perustuvaa rahoitusta ammattikorkeakoulujen osalta 5:stä 9:ään prosenttiin ja yliopistojen osalta 2:sta 5:een prosenttiin. Tällä on tarkoitus osaltaan korjata työmarkkinoiden välitöntä osaamisvajetta.

Koulutusjärjestelmän osallistavuus on suhteellisen hyvä, vaikka joidenkin ryhmien kohdalla on vielä haasteita. Vammaiset oppilaat

käyvät tavallista koulua ja saavat tukea erityisopettajilta tai koulunkäyntiavustajilta, tulkkaus- tai viestintäpalveluja, tukipalveluja, apuvälineitä, kuljetuspalveluja jne. Kunnat tarjoavat tarvittaessa erityisopetusta. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutustyypin valinta voi kuitenkin riippua koulurakennuksen fyysisestä esteettömyydestä eikä vammaisten oppilaiden todellisista kiinnostuksen kohteista (Hoffrén 2017). Koulunkäynnin keskeyttävien osuuksissa on vammaisten oppilaiden ja muiden oppilaiden välillä suurempi ero kuin EU:ssa keskimäärin (15,6 prosenttiyksikköä, kun EU:n keskiarvo on 10,1 prosenttiyksikköä). EU:n ulkopuolella syntyneiden oppilaiden koulunkäynnin keskeyttämisaste vuonna 2018 oli 13,6 prosenttia eli 5,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin Suomessa syntyneiden oppilaiden.

Suomi suunnittelee oppivelvollisuusiän korottamista 18 ikävuoteen ja toisen asteen koulutuksen ([20]) maksuttomuutta. Suunnitellulla uudistuksella (opetusministeriö 2019b) pyritään varmistamaan, että oppilaat suorittavat toisen asteen koulutuksen. Suunnitelmana on ottaa oppivelvollisuuskoulutuksessa käyttöön erilaisia opinto- ja tukimuotoja. Toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien odotetaan muuttuvan maksuttomiksi. Lisäksi tehdään selvitys maksuttomasta toisen asteen koulutuksesta ja oppimateriaalikustannusten alentamisesta ja ryhdytään sen pohjalta tarvittaviin toimenpiteisiin aidosti maksuttoman toisen asteen koulutuksen toteuttamiseksi. Hallituksen lakiesitys on tarkoitus toimittaa lausuntokierrokselle toukokuuhun 2020 mennessä ja antaa eduskunnalle syyskuuhun 2020 mennessä, ja lain on määrä tulla voimaan vuonna 2021.

Erityisopettajista on pulaa. Viimeisimmässä vuonna 2018 laaditussa ennusteessa, joka koskee pätevien opettajien tarvetta Suomen alakouluissa, ylemmän perusasteen ja keskiasteen kouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa, pulaa todetaan olevan erityisopettajista (2,2 % koko työvoimasta) ja opinto-ohjaajista (6,2 %) (Nissinen & Välijärvi 2018). Erityisopettajien puute pahenee myös ammatillisessa koulutuksessa. OECD:n tutkimuksen (OECD 2019d) mukaan vain 21,5 prosenttia ylemmän perusasteen opettajista Suomessa katsoo omaavansa hyvät tai erittäin hyvät valmiudet käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa opettamiseen opintonsa päättäessään (EU:n toiseksi pienin osuus). Lisäksi vain 14 prosenttia opettajista tuntee olevansa hyvin tai erittäin hyvin valmistautunut opettamaan monikulttuurisessa ja/tai monikielisessä ympäristössä (osuus on EU:n alhaisimpia).

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta koskevan uuden tavoitteen saavuttaminen edellyttää opiskelupaikkojen saatavuuden huomioon ottamista. Hallitus suunnittelee korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) osuuden nostamista 50 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tämä saattaa edellyttää opiskelupaikkojen lisäämistä tietyillä alueilla. Muuhun Suomeen verrattuna Uudenmaan alueella (pääkaupunkiseudulla) on kova pula korkeakoulupaikoista, ja kysyntä on edelleen kasvussa. Keväällä 2018 Uudellamaalla oli tarjolla 12 369 korkeakoulupaikkaa (26 % maan kokonaismäärästä), joihin haki 53 982 opiskelijaa (35 % maan kokonaismäärästä). Tästä johtuen vuosittain noin 60 prosenttia korkeakouluopintonsa Suomen ulkopuolella aloittavista suomalaisista opiskelijoista tulee Uudenmaan alueelta. Joillakin alueilla yliopistoon pääsy voi olla erityisen vaikeaa paikkojen rajallisen määrän vuoksi. Tämä viivästyttää monien opiskelijoiden kohdalla korkeakoulutuksen aloittamista useilla vuosilla.

Ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus on Suomessa edelleen houkutteleva opintopolku. Ammatillisen toisen asteen koulutusohjelman aloitti Suomessa vuonna 2017 yli 52 000 uutta opiskelijaa, ja 33 000 opiskelijaa osallistui yleissivistävään keskiasteen koulutukseen. Ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa olevien opiskelijoiden osuus kaikista toisen asteen opiskelijoista vuonna 2017 oli 71,6 prosenttia, mikä on selvästi enemmän kuin EU:ssa keskimäärin. Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuudesta huolimatta vastikään valmistuneiden työllisyysaste (78,5 %) oli vuonna 2018 hieman pienempi kuin EU:n keskiarvo (79,5 %).

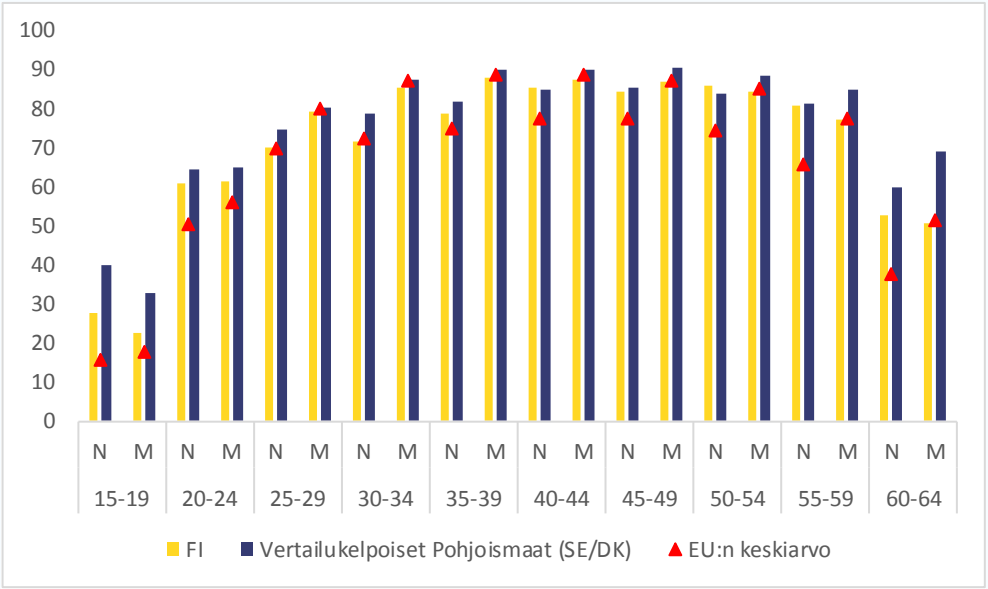
([20]) Suomessa ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutus kattaa kansainvälisen koulutusluokituksen (ISCED) asteikolla kaksi vaihetta. Taso 2 eli ylemmän perusasteen koulutus katsotaan peruskoulutuksen toiseksi ja viimeiseksi vaiheeksi, ja taso 3 (toisen asteen koulutus) on korkeakoulutusta edeltävä vaihe.

Hiljattain toteutetulla ammatillisen koulutuksen uudistuksella pyritään reagoimaan entistä herkemmin työmarkkinoiden tarpeisiin. Uudistuksen keskeisiä osatekijöitä olivat yksilölliset ja joustavat opintopolut ja erillisten rahoituskanavien yhdistäminen yhdeksi johdonmukaiseksi rahoitusjärjestelmäksi. Yhtenä tavoitteena on antaa ammatillisen koulutuksen järjestäjille lisää mahdollisuuksia tarjota aikuisopiskelijoille modulaarista, tutkinnoista riippumatonta uudelleenkoulutusta ja täydennyskoulutusta. Uusi rahoitusjärjestelmä oli määrä ottaa käyttöön asteittain vuoteen 2022 mennessä ja sen piti perustua perusrahoitukseen (50 %), suoritusrahoitukseen (35 %) ja vaikuttavuusrahoitukseen (15 %). Rahoitusjärjestelmässä perusrahoituksen osuus pidetään kuitenkin 70 prosentissa, suoritusrahoituksen osuus 20 prosentissa ja vaikuttavuusrahoituksen osuus 10 prosentissa. Vaikuttavuusrahoitus voi nopeuttaa siirtymistä koulutuksesta työelämään tai uuteen koulutukseen, kun osa rahoituksesta kytketään näillä osa-alueilla saavutettuihin tuloksiin. Lainsäädäntöön valmistellaan lisämuutoksia, joiden on määrä tulla voimaan vuonna 2021.

Laatikko 3.3.2: **75 prosentin työllisyysastetavoitteen saavuttaminen**

Hallitus on asettanut tavoitteeksi nostaa 15–64-vuotiaiden työllisyysasteen 75 prosenttiin vuoteen 2023 mennessä. Vuonna 2018 tämän ikäryhmän työllisyysaste oli 72,1 prosenttia. Hallituksen alustavan arvion mukaan tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi valtiovarainministeriön kevään 2019 ennusteeseen verrattuna työllisten määrän kasvua noin 60 000 henkilöllä ([1]). Eurostatin vuotta 2023 koskevien väestöennusteiden mukaan 75 prosentin työllisyysastetavoite edellyttäisi työllisten määrän lisääntymistä 86 000 henkilöllä vuoden 2018 tasoon verrattuna. Työllisyysaste kasvoi vuonna 2019 ja saavutti vuoden kolmannella neljänneksellä 72,9 prosenttia. Tavoite vaikuttaa kuitenkin hyvin kunnianhimoiselta, sillä työllisyys on jo nyt historiallisen korkealla tasolla, ja talouskasvun puolestaan ennustetaan hidastuvan. Samankaltaisessa taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa on kuitenkin mahdollista saavuttaa yli 75 prosentin työllisyysaste, kuten Ruotsin esimerkki osoittaa (työllisyysaste 77,5 % vuonna 2018).

Kuvio 3.3.6a: **Työllisyysaste iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2018**

Lähde: Eurostat

Vaikka kokonaistyöllisyysaste on EU:n keskiarvoa korkeampi, se on vertailukelpoisia Pohjoismaita heikompi. Työikäisten miesten työllisyysaste on jopa EU:n keskiarvon alapuolella. Naisten työllisyysaste on EU:n keskiarvoa korkeampi kaikissa ikäryhmissä paitsi 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä ja korkeampi kuin nuorten miesten ikäryhmässä (15–24-vuotiaat) ja iäkkäiden miesten ikäryhmässä (50–64-vuotiaat). Tämä johtuu viime vuosikymmenen rakenteellisista muutoksista, sillä teollisuustyöpaikkojen väheneminen ja siirtyminen palvelualalle vaikutti suhteettoman voimakkaasti miespuolisiin työntekijöihin (vähennys 47 900 työpaikkaa, joista miesten osuus 30 000 työpaikkaa) ([2]).

Työnteon tekeminen kannattavaksi kaikissa olosuhteissa on ensiarvoisen tärkeää työllisyyden parantamiseksi. Eräs syy työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen ja työttömyyteen ovat työnteon pidäkkeet, jotka johtuvat kattavasta ja monimutkaisesta sosiaaliturvajärjestelmästä ja sen luomista kannustinloukuista. Lisäksi työllistymismahdollisuuksia rajoittavat hoitovelvoitteet, jotka vaikuttavat suhteettoman suuressa määrin naisiin, omat sairaudet ja vajaakuntoisuus, jotka puolestaan vaikuttavat enemmän miehiin, sekä suhteellisen vähäinen alueellinen liikkuvuus. Koska Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluu sekä rahaetuuksia, luontoisetuuksia että muita palveluja, ne kaikki on otettava huomioon järjestelmää uudistettaessa.

Työn vastaanottamisen kannustimia voitaisiin kehittää parantamalla ansiotulojen ja etuuksien tasapainottamista sosiaaliturvajärjestelmässä. Näin varmistettaisiin, että työskentely olisi kaikissa olosuhteissa taloudellisesti kannattavampaa kuin etuuksien saaminen. Oikeansuuntainen askel voisi olla etuuksien palauttamisen sujuvoittaminen ja läpinäkyvyyden lisääminen hallituksen vuonna 2019 esittämän reaaliaikaisen tulorekisterin avulla. Rekisterin tietoja käytetään mukautettaessa työttömyysetuutta ansiotuloihin hetkenä, jona se tosiasiallisesti maksetaan henkilölle. Tämä saattaisi lisätä lyhytaikaisen työn ja osa-aikatyön houkuttelevuutta ja siten vaikuttaa myönteisesti työllisyyteen. Osa-aikatyön osuus on Suomessa pienempi kuin muissa Pohjoismaissa.

Työttömyyden torjunnassa keskeistä on aktiivisiin työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistuminen, erityisesti työnhakuun kannustaminen. Hallitus on päättänyt purkaa vuonna 2018 käyttöön otetun aktiivimallin (ks. myös kohta 3.3.1). Vaikka mallin työllisyysvaikutukset eivät ole täysin selvillä, aktiivisiin työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistuminen on lisääntynyt selvästi. Tämä voi johtua malliin kuuluneista etuuksien leikkauksista ja säännöllisistä haastatteluista, joista viimeksi mainittuja jatketaan edelleen. Lisäksi aktiivisten työvoimapoliittisten toimenpiteiden tarjonta kasvoi mallin käyttöönoton myötä. Mallin purkaminen voi vaikuttaa kielteisesti työllisyyteen, vaikka työttömät saattavat edelleen menettää oikeutensa työttömyysetuuksiin tietyksi ajaksi, jos he eivät osallistu aktiivisiin työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin ja säännöllisiin haastatteluihin. On olennaisen tärkeää, että hallitus laatii yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa järjestelmän, jolla varmistetaan työttömien aktiivinen osallistuminen toimenpiteisiin, joilla edistetään heidän työllistettävyyttään, ja että he hakevat aktiivisesti tarjolla olevia työpaikkoja. Toimenpiteiden tehokkuutta voitaisiin lisätä yhdistämällä aktiivisuusvaatimukset ja/tai työllisyyssuunnitelmien noudattaminen uskottavaan työttömyysturvan leikkausuhkaan. Viimeaikaisilla päätöksillä lisätä aktiivisen työvoimapolitiikan, erityisesti palkkatukien, rahoitusta ja parantaa palvelujen tarjontaa yhdistämällä asiaankuuluvat palvelut voi olla myönteinen vaikutus työllisyyteen, jos uudistukset suunnitellaan huolellisesti ja niissä keskitytään kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ryhmiin.

On lukuisia ryhmiä, joiden työllistymismahdollisuuksien parantamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Nuorisotyöttömyys on vuonna 2018 vähentynyt merkittävästi (17 %:iin), mutta se on edelleen EU:n keskiarvoa (15,2 %) korkeampi. Työttömien aktivointi on viime vuosina ollut menestyksekästä, ja sen olisi oltava etusijalla myös tulevaisuudessa, erityisesti kaikkein vaikeimmin aktivoitavien osalta. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen jälkeen yli 55-vuotiaiden työllisyysaste on noussut, ja sen odotetaan nousevan edelleen. Iäkkäiden työntekijöiden pidennetyt työttömyysvakuutusetuudet lisäävät kuitenkin osaltaan työttömyyttä iäkkäimmissä ikäryhmissä ja luovat eläkkeelle pääsyyn johtavan ns. työttömyysputken. Päätös nostaa näiden etuuksien vähimmäisikärajaa yhdellä vuodella voisi vähentää työttömien määrää 7 400 henkilöllä vuoden 2025 loppuun mennessä (Reipas 2019). Työttömyysputken asteittainen poistaminen saattaisi lisätä vanhempien ikäryhmien työllisyyttä ja vaikuttaa myönteisesti tosiasialliseen eläkeikään. Muita ryhmiä, joilla on käyttämätöntä työvoimapotentiaalia ja jotka tarvitsevat erityistä huomiota, ovat osatyökykyiset ja maahanmuuttajat. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työllistymistä lisääviä toimenpiteitä on jo valmisteilla, ja maahanmuuttajien kotouttamisjärjestelmää on viime vuosina uudistettu perusteellisesti. Työvoiman kysyntä ei ehkä kuitenkaan ole riittävä, jotta näille usein pitkäaikaistyöttömyydestä kärsiville ryhmille avautuisi työllistymismahdollisuuksia. Hallituksen suunnitelmilla korottaa palkkatukia saatettaisiin päästä yli yksityisen sektorin yrityksissä jossakin määrin esiintyvästä haluttomuudesta palkata pitkäaikaistyöttömiä. Myönteisen vaikutuksen optimoimiseksi palkkatuet voitaisiin kytkeä asiaankuuluvaan työvoimakoulutukseen ja julkisten työvoimapalvelujen toteuttamaan tiiviiseen seurantaan.

Tavoitteen saavuttamista voitaisiin helpottaa myös työvoiman muuttoliikettä edistämällä. Suomi on yksinkertaistanut työntekijän oleskeluluvan hakuprosessia. Ulkomailta rekrytointia haittaavat vielä kuitenkin eräät esteet. Sellaisten henkilöiden osalta, joilla ei ole erityistä

osaamista, työllistymisprosessi on kaksivaiheinen: työ- ja elinkeinotoimisto tekee hakemuksesta ensin osittaisen päätöksen ja vasta sen jälkeen maahanmuuttovirasto voi tehdä lopullisen päätöksen. Erikoisasiantuntijoihin, ylimmän tai keskitason johtajiin ja tutkijoihin sovelletaan yksivaiheista prosessia, mutta käsittelyaika voi olla jopa neljä kuukautta. Aloilla, joilla kilpailu asiantuntijoista on kovaa, kuten tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen alalla, pitkät käsittelyajat saattavat suomalaiset yritykset epäedulliseen asemaan verrattuna ulkomaisiin kilpailijoihin. Suomen työmarkkinoiden valttina voisi olla ulkomaisten opiskelijoiden onnistunut kotouttaminen. Suomen korkeakouluissa oli vuonna 2018 yli 21 000 ulkomaalaista opiskelijaa (Opetushallitus 2019). Kalliiden oleskelulupamenettelyjen aiheuttama hallinnollinen rasite saattaa kuitenkin vähentää tutkinnon suorittaneiden halukkuutta jäädä Suomeen opintojen päätyttyä. Sipilän hallitus otti käyttöön uudentyyppisen oleskeluluvan kasvu- ja startup-yrittäjille. Jopa näiden oleskelulupien käsittelyajat ovat kuitenkin vielä melko pitkiä (jopa viisi kuukautta). Vastuu työvoiman ja opiskelijoiden muuttoliikkeestä siirtyi 1. tammikuuta 2020 työ- ja elinkeinoministeriölle. Tämän siirron odotetaan vahvistavan muuttoliikepolitiikan ja työllisyyden edistämisen välisiä yhteyksiä.

Hallitus on perustanut ministerityöryhmän ja seitsemän kolmikantaista alatyöryhmää valmistelemaan tarpeellisia työmarkkinauudistuksia. Työryhmissä keskitytään seuraaviin aiheisiin: 1) työvoimapolitiikan palvelurakenne; 2) palkkatuki ja etuudet, mukaan lukien työttömyysturva; 3) työkyvyn edistäminen ja osatyökykyisten työllistäminen; 4) osaaminen ja työmarkkinoiden kohtaanto; 5) työperäinen maahanmuutto ja kotouttaminen; 6) työlainsäädäntö; 7) paikallinen sopiminen. Eräät työryhmien alustavat tulokset, kuten palkkatukimäärärahojen lisääminen, otettiin huomioon jo vuoden 2020 talousarviossa. Tärkeimmät poliittiset suositukset on kuitenkin tarkoitus julkaista kevääseen 2020 mennessä. Konkreettisia politiikkatoimia, joiden työllisyys- ja talousarviovaikutukset on arvioitu, on odotettavissa vuoden 2021 talousarviossa. Politiikkatoimissa ja uudistuksissa olisi otettava huomioon sekä kysyntä- että tarjontapuoli.

Asianmukaista huomiota olisi kiinnitettävä hyviin työoloihin ja työmarkkinoiden tulevaan kehitykseen. Kun toimivan sosiaalisen turvaverkkojärjestelmän yhteydessä toteutetaan toimia, joilla pyritään tavoittamaan muita heikommassa asemassa olevat väestönosat, joiden työllistymiselle on monimutkaisia esteitä, ja houkuttelemaan ulkomaisia työntekijöitä, ne onnistuvat todennäköisesti paremmin, jos avointen työpaikkojen laatu ja houkuttelevuus säilytetään ja työpaikan vastaanottaminen on kannattavaa. Jotta voidaan varmistaa, että kaikki ehdotetut toimenpiteet edistävät tavoitteen saavuttamista ja niiden välillä on mahdollisimman paljon synergiaa, saatetaan tarvita vaikutustenarviointeja. Myös meneillään olevan työehtosopimusneuvottelukierroksen tulokset voivat vaikuttaa kysyntäpuoleen myönteisesti tai kielteisesti. Jotta voidaan varmistaa, että työntekijöillä on tulevaisuudessa tarvittavat taidot, on erittäin tärkeää säilyttää koulutusjärjestelmän työmarkkinarelevanssi ja pitää edelleen yllä korkeaa aikuiskoulutukseen osallistumisen tasoa.

([1]) Valtiovarainministeriön kansantalousosasto laatii tämän ennusteen itsenäisesti talous- ja rahaliiton vakaudesta, yhteensovittamisesta sekä ohjauksesta ja hallinnasta tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta sekä julkisen talouden monivuotisia kehyksiä koskevista vaatimuksista annetun lain (869/2012) perusteella.

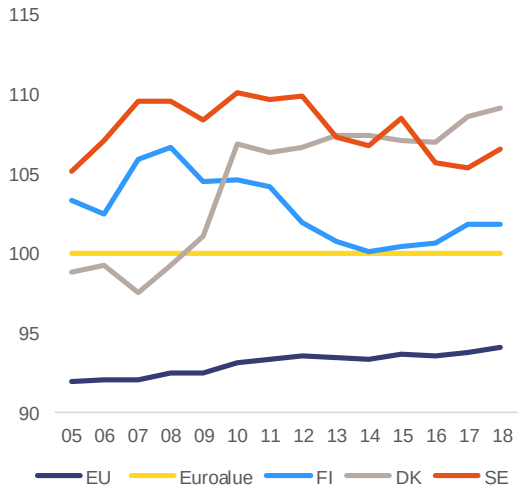
([2]) Eurostat, lfsa_egan2

3.4. KILPAILUKYKY, UUDISTUKSET JA INVESTOINNIT

3.4.1. TUOTTAVUUS JA INVESTOINTISUUNTAUKSET

Työn reaalituottavuus laski vuonna 2018, kun arvonlisäys väheni merkittävästi joillakin teollisuuden alasektoreilla. Työn tuottavuus kärsi kriisistä huomattavasti eikä ole sen jälkeen noussut vertailukelpoisten Pohjoismaiden tasolle (ks. kuvio 3.4.1). Tämä johtui pääasiassa Suomen elektroniikka-alaan kohdistuneista takaiskuista. Lisäksi palkankorotusten jatkaminen välittömästi kriisin jälkeen vaikutti kustannuskilpailukykyyn ja sitä kautta taloudelliseen tuotokseen (Suomen tuottavuuslautakunta 2019) (ks. kuvio 3.4.1). Asteittainen elpyminen, joka alkoi vuonna 2014 ja kiihtyi vuosina 2016–2017, pysähtyi vuonna 2018. Tämä johtuu osittain talouskasvun hidastumisen suhdannevaikutuksista, sillä työllisyys kasvoi edelleen voimakkaasti (2,6 %), mutta ulkoinen kysyntä laski ja laiteinvestoinnit supistuivat, mikä vaikutti erityisesti valmistusteollisuuteen.

Kuvio 3.4.1: **Työn tuottavuus henkeä ja työtuntia kohti ostovoimastandardina (EA=100)**

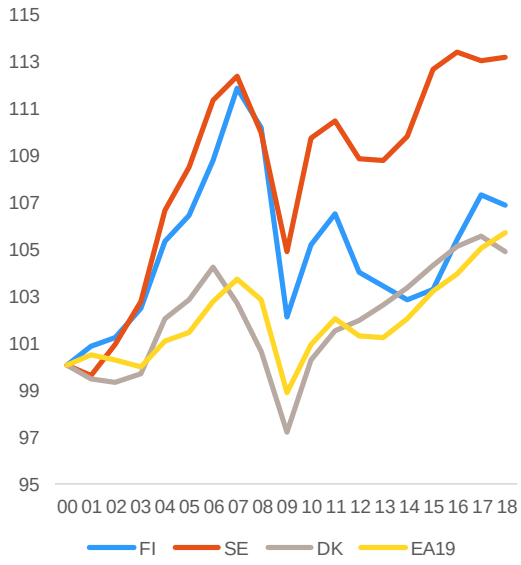

Lähde: Euroopan komissio

Kokonaistuottavuuden kasvu on ollut pysähdyksissä vuodesta 2017 (ks. kuvio 3.4.2) **ja on edelleen alhaisempi kuin vertailukelpoisissa Pohjoismaissa.** Kokonaistuottavuuden kasvu oli vahvaa vuosina 2016 ja 2017, mutta vuonna 2018 se laantui. Vaikka Suomen kokonaistuottavuus on edelleen lähellä euroalueen keskiarvoa, se jää jälkeen vertailukelpoisten maiden, kuten Ruotsin, tasosta. Ruotsissa kokonaistuottavuus on kasvanut 13 prosenttia vuodesta 2000, Suomessa vain 7 prosenttia.

Suomalaisten yritysten tuottavuuserot kasvavat. Tuottavuuden kasvu on viime vuosikymmenen aikana keskittynyt tuottavimpiin yrityksiin (kärkipään 10 %), kun heikoimmassa 10 prosentissa yrityksistä tuottavuus on pysynyt ennallaan. Tämä on johtanut kuilun kasvuun jopa saman alan yritysten välillä. Ero on kasvanut myös pienten ja suurten yritysten välillä sekä työn tuottavuuden että kokonaistuottavuuden osalta siten, että suurten yritysten tuottavuus kasvaa nopeammin. Heikko tuottavuus liittyi pääasiassa vientiä harjoittamattomilla aloilla toimiviin yrityksiin. Näin ollen tuottavuus näyttää kasvavan vain pienessä osassa eturintamassa olevia yrityksiä, kun taas muualla se polkee paikallaan.

Kuvio 3.4.2: **Kokonaistuottavuus (2000=100)**

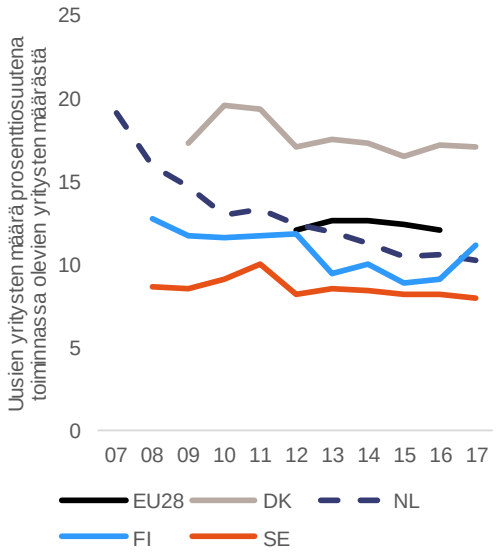

Lähde: Euroopan komissio

Tämä eriytymissuuntaus voi selittyä useilla eri tekijöillä. Teknologian leviäminen yrityksissä näyttää heikentyneen, mikä johtuu osittain vähäisistä investoinneista ja vähäisestä koulutuksesta muista jälkeen jääneissä yrityksissä. Samaan aikaan eturintamassa olevat yritykset ovat todennäköisemmin vientiyrityksiä, ja vientituotanto on Suomessa voimakkaasti keskittynyttä.

Kasvuyritysten suhteellinen osuus on Suomessa edelleen pieni, ja niiden osuus on suurin osaamisintensiivisten palvelujen alalla. Innovaatioekosysteemin hyvästä suorituskyvystä (ks. jäljempänä kohta 3.4.2) ja innovaatiovetoisen yrittäjyyden vahvasta asemasta huolimatta kasvuyritysten suhteellinen osuus Suomessa (9,5 % yritystaloudessa) ja niiden osuus kokonaistyöllisyydestä ovat edelleen alle EU:n keskiarvon ja selvästi alle vertailukelpoisten Pohjoismaiden tason. Kasvuyritysten osuus on suurin osaamisintensiivisissä palveluissa ja kuljetuspalveluissa ja erityisesti osaamisintensiivisissä markkinapalveluissa, kuten työllistämistoiminnassa, turvallisuus-, vartiointi- ja etsiväpalveluissa sekä posti- ja kuriiritoiminnassa mutta myös ohjelmistojen ja konsultoinnin sekä televiestinnän alalla (Flachenecker ym. 2020).

Kuvio 3.4.3: **Tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen alalla toimivien yritysten perustamisaste**

Lähde: Euroopan komissio

Tuottavuuden kasvua näyttäisi Suomessa olevan mahdollista parantaa edistämällä edelleen yritysten perustamista. Vuonna 2017 yritysten perustamisaste oli Suomessa 9,6 prosenttia, mikä vastaa EU:n keskiarvoa ja on korkeampi kuin Ruotsissa. Palvelualan yritysten perustamisaste nousi 8,3 prosentista (vuonna 2008) 11 prosenttiin (vuonna 2017). Kasvu selittyy kuitenkin suurelta osin kiinteistöalan yritysten äkillisellä lisääntymisellä. Jos tätä alaa ei oteta huomioon, yritysten perustamisaste jäi vuonna 2017 alle vuoden 2008 tason (7,5 % vuonna 2008 ja 6,4 % vuonna 2017). Yrityspalvelujen alalla toimivien vähintään kymmenen työntekijän yritysten perustamisaste vuonna 2017 oli 0,8 prosenttia (0,3 % vuonna 2008), mikä on alle EU:n keskiarvon (1,5 %) (Bauer ym. 2020). Vastaperustettujen yritysten määrä on kasvanut merkittävästi tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen alalla (26 % vuonna 2017, kun vuonna 2016 osuus oli 4 %) (ks. kuvio 3.4.3). Kyseessä on kuitenkin vain osittainen elpyminen kriisiä edeltäneeseen tasoon verrattuna.

Investointien ja tuottavuuden kasvua jarruttavat eräät rakenteelliset tekijät. Investoinnit tuottavuuden kasvua eniten tukevissa investointiluokissa ovat Suomessa edelleen lähellä EU:n keskiarvoa tai jopa sen alapuolella. Tämä koskee investointeja laitteisiin ja henkisiin omaisuustuotteisiin (ks. jakso 1 ja laatikko 3.4.1). Vuoden 2019 EIBIS-tutkimuksen (Euroopan investointipankki 2019) mukaan useimmiten mainitut investointien esteet ovat ammattitaitoisen henkilöstön puute (80 % vastaajista) ja epävarmuus tulevaisuudesta (73 % vastaajista). Lisäksi tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen asiantuntijoiden rajallisesta saatavuudesta on tulossa digitalisaation kannalta kasvava ongelma (ks. kohta 3.3). Muita mahdollisia esteitä ovat esimerkiksi seuraavat: i) yritysten ja korkeakoulujen välinen yhteistyö on edelleen vähäistä; ii) älykkään erikoistumisen koordinointi on puutteellista keskustasolla; iii) siemenpääomalla toimivien yritysten rahoituksensaantimahdollisuudet ovat edelleen vaatimattomat (Flachenecker ym. 2020). Lisäksi investointeja saattavat jarruttaa myös jotkin työmarkkinainstituutioiden rakenteelliset piirteet (ks. kohta 3.4.2).

Investointitarpeet (ks. myös kohta 3.5)

Tutkimus ja innovointi

T&K-menot kuuluvat edelleen EU:n suurimpiin, mutta ne jäävät selvästi alle vuoden 2020 kansallisen tavoitteen (4 % suhteessa BKT:hen) ja ovat lisäksi pienemmät kuin vertailukelpoisten Pohjoismaiden vastaavat menot (ks. kuvio 3.4.4). Euroopan innovaatioiden vuoden 2019 tulostaulussa Suomi sijoittui toiseksi Ruotsin jälkeen (Euroopan komissio 2019d). Teknologian muutos, joka myötävaikutti

matkapuhelinliiketoiminnan supistumiseen ja siitä seuranneeseen toimialan rakennemuutokseen, johti kuitenkin yritysten T&K-menojen jyrkkään laskuun (ks. kuvio 3.4.5). Supistumisen taustalla olivat pääasiassa valmistusteollisuuden ja erityisesti elektroniikkateollisuuden ja yli 500 työntekijän yritysten tilanne. Alla 500 työntekijän yrityksissä T&K-toiminta on vuosina 2011–2018 itse asiassa lisääntynyt. Vuodesta 2016 alkaen Suomen yrityssektorin T&K-menojen kasvusta on vastannut suurimmaksi osaksi palveluala, kun taas valmistusteollisuuden T&K-menot ovat elpyneet hitaasti (ks. kuvio 3.4.6). Kaiken kaikkiaan T&K:ta koskevan haasteen ratkaiseminen johtaisi edistykseen YK:n kestävän kehityksen tavoitteen 9 (Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja) osalta (ks. Liite E).

Laatikko 3.4.1: Investointeihin liittyvät haasteet ja uudistukset Suomessa

Jakso 1: Makrotaloudellinen näkökulma

Investoinnit (kiinteän pääoman bruttomuodostuksen osuus BKT:sta) kasvoivat vuonna 2018 ja pysyivät selvästi EU:n ja euroalueen keskiarvoja korkeammalla, mikä myötävaikutti edistymiseen kestävän kehityksen tavoitteen 8 (Ihmisarvoinen työ ja talouskasvu) alalla (ks. liite E). Osuuden suuruus johtuu kuitenkin suhteellisen mittavista rakennusalan investoinneista, joiden osuus vuonna 2018 oli 7,3 prosenttia bruttoarvonlisäyksestä. Sitä vastoin tuottavuusinvestoinnit, kuten laiteinvestoinnit ja investoinnit henkisiin omaisuustuotteisiin, jäävät alle EU:n keskiarvon tai ovat sen tasolla (ks. jakso 1 ja kohta 3.4).

Jakso 2: Investointien esteiden ja käynnissä olevien uudistusten arviointi

Taulukko 3.2.1a: **Investointien esteiden ja käynnissä olevien uudistusten arviointi**

Julkishallinto/ liiketoiminta-ympäristö	Sääntely-/hallintorasitteet		Rahoitusala/ verotus	Verotus	
	Julkishallinto			Rahoituksen saanti	
	Julkiset hankinnat / julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudet		T&K&I	Yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritysten yhteistyö	Suositus
	Oikeuslaitos			T&K&I-rahoitus	
	Maksukyvyttömyyslainsäädäntö		Alakohtainen sääntely	Yrityspalvelut / säännellyt ammatit	
	Kilpailu- ja sääntelykehys			Vähittäiskauppa	
Työmarkkinat/ koulutus	Työsuhdeturva- ja työsopimuslainsäädäntö			Rakentaminen	
	Palkat ja palkanmuodostus			Digitaalitalous/televiestintä	
	Koulutus, osaaminen, elinikäinen oppiminen			Energia	Suositus
				Liikenne	

Värien selitykset:

	Ei havaittuja investointien esteitä		Edistytty jonkin verran
Suositus	Investointien esteisiin puututtu myös maakohtaisissa suosituksissa		Edistytty merkittävästi
	Ei edistystä		Esteet täysin poistettu
	Edistytty vain vähän		Ei vielä arvioitu

Lähde: Euroopan komissio

Suomi on yksi EU:n kehittyneimmistä talouksista ja parhaista liiketoimintaympäristöistä, ja tilanne paranee jatkuvasti. Lisäksi se kuuluu kärkimaihin digitaaliteknologian ja puhtaan energian innovoinnin aloilla. Toisaalta Suomi on eräs lääkkeiden myyntiä tiukimmin rajoittavia EU:n jäsenvaltioita.

Suomen tärkein julkinen rahoittajaorganisaatio on Business Finland. Se auttaa yrityksiä kansainvälistymään ja tukee ja rahoittaa innovaatiotoimintaa. Vuonna 2018 Business Finland myönsi rahoitusta yhteensä 535 miljoonaa euroa.

Eräitä investointien esteitä ja käynnissä olevia ensisijaisia toimia

1/ Useimmin mainittu investointien este (EIP 2019) on ammattitaitoisen henkilöstön puute, ja tieto- ja viestintätekniikkapalvelujen asiantuntijoiden puute on digitalisoinnin kannalta kasvava ongelma tulevaisuudessa. Suomessa on kuitenkin tulevaisuuden haasteiden kartoittamista varten tehokas osaamistarpeiden ennakointijärjestelmä. Lisäksi vuoden 2020 talousarviossa lisätään ammatillisen koulutuksen määrärahoja 12 prosenttia ja korkeakoulutuksen määrärahoja 5 prosenttia.

2/ Yhteistyötä tiedemaailman ja elinkeinoelämän välillä sekä tutkimuksen muuntamista innovaatioiksi voitaisiin edelleen lisätä. Samalla vaikuttaa siltä, että älykkään erikoistumisen koordinointi keskustasolla ei riitä vahvistamaan alueellisia älykkään erikoistumisen strategioita eikä kytkemään niitä kansalliseen T&K-toimintaan ja innovaatiojärjestelmään.

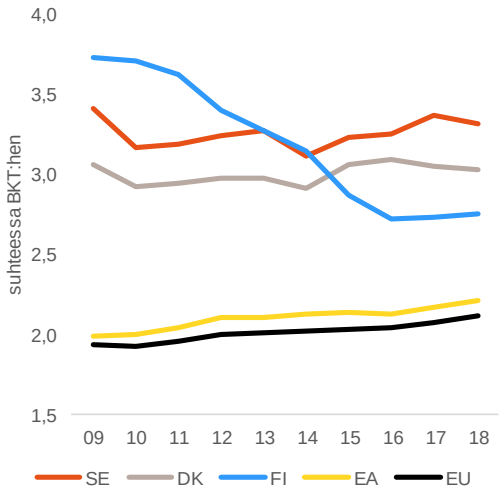
3/ Yrittäjyyden ja yritysten perustamisen alalla Suomen suoriutuu edelleen vaatimattomasti. Lisäesteitä

voivat muodostaa myös toimilupien, muun muassa ympäristölupien, saamiseen liittyvät pitkät menettelyt ja siemenpääomayritysten edelleen vaatimaton rahoituksen saanti.

Julkiset T&K-investoinnit ovat pitkälti vakiintuneet. Julkiset T&K-menot supistuivat voimakkaasti vuosina 2010–2017, mutta vuosina 2017 ja 2018 ne vakiintuivat 0,9 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Julkinen tuki yksityiselle T&K-toiminnalle on suunnattu pääasiassa pienille ja keskisuurille yrityksille (pk-yrityksille), mutta pk-yritysten investoinnit T&K-toimintaan ovat edelleen vähäisiä suurempiin yrityksiin verrattuna. Suomen uusi hallitus on tuoreessa hallitusohjelmassaan sitoutunut lisäämään julkisia T&K-investointeja ja säilyttänyt tavoitteena 4 prosentin osuuden suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä (ks. jäljempänä).

Esimerkkejä toimivista korkeakoulujen ja yritysten välisistä yhteyksistä on alueellisella tasolla. Tutkimus- ja innovointijärjestelmän ansiosta korkeakoulujen taso on korkea([21]). Sen sijaan tutkimustulosten muuntaminen yritysinnovaatioiksi on tehottomampaa. Myönteisenä seikkana voidaan todeta, että Aalto-yliopisto tarjoaa tutkimus- ja innovointipalveluja opiskelijoille ja yrityksille ([22]). Aalto-yliopiston opiskelijayhteisöstä on saanut alkunsa erityisesti Euroopan johtava startup-tapahtuma Slush, ja merkittävä osa suomalaisista startup-yrittäjistä on valmistunut Aalto-yliopistosta. Toinen esimerkki menestyksekkäästä toiminnasta on metsäteollisuuden tutkimus ja innovointi, joiden ansiosta Suomesta on tullut yksi maailmanlaajuisista edelläkävijöistä biotalouden alalla. Entinen Suomen valtion öljy-yhtiö Neste on esimerkki fossiilisiin polttoaineisiin perustuneesta yrityksestä, joka on nyt suuntautunut biopolttoaineisiin. Tämän lisäksi Suomi on i) kohdentanut merkittävää rahoitusta biotaloudelle; ii) hoitanut suuria metsävarojaan kestävällä tavalla ja iii) tuottanut erinomaista tutkimusta puuperäisten materiaalien alalla. Maan suurin biotuotetehdas Äänekoskella sai investointirahoitusta Euroopan investointipankilta ja Euroopan strategisten investointien rahastosta ([23]). Useissa tutkimushankkeissa kehitetään uusia tuotteita puukuiduista. Huippututkimus ja -teknologia antavat Suomelle mahdollisuuden kilpailla sellaisten maiden kanssa, joissa metsät kasvavat kymmenen kertaa nopeammin ja metsänhakkuuta harjoitetaan ympäri vuoden. Merkittävä rooli yrityssektorin innovoinnin tukemisessa on perinteisesti ollut Valtion teknillisellä tutkimuskeskuksella, mutta sen rahoitusta on leikattu huomattavasti ja se on menettänyt osan yksityiseltä sektorilta saamastaan yhteisrahoituksesta ([24]).

Kuvio 3.4.4: **T&K-menojen kehitys (suhteessa BKT:hen)**

Lähde: Euroopan komissio

([21]) Suomen tieteen taso on suhteellisen korkea (EU:n kuudennella sijalla kärkijulkaisujen osalta ja kymmenennellä sijalla kansainvälisten yhteisjulkaisujen osalta), vaikkakin vertailukelpoiset Pohjoismaat ovat sitä edellä.

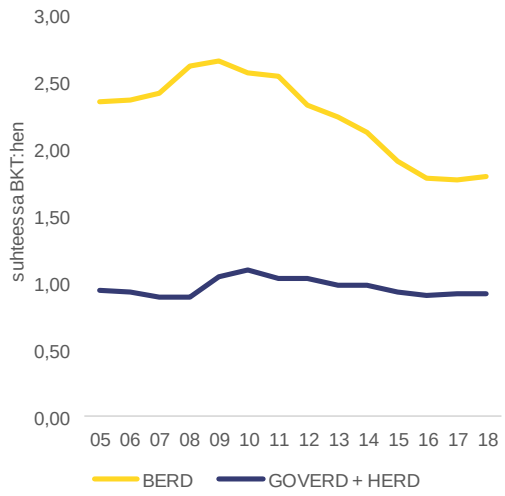
([22]) Esimerkkeinä yrityshautomot, liiketoimintamoduulit ja verkkopohjaiset tietotekniikkakurssit.

([23]) Tehdas maksoi 1,2 miljardia euroa, josta 200 miljoonaa euroa oli Euroopan investointipankin lainaa. Euroopan strategisten investointien rahasto takasi 75 miljoonan euron lainan, kuten heinäkuussa 2015 käynnistetyssä Euroopan investointiohjelmassa ilmoitettiin. Hallitus myönsi 32,1 miljoonaa euroa valtiontukea uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen tehtäviin investointeihin. Lisäksi valtion omistama Finnvera takasi 400 miljoonan euron lainan.

([24]) Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT on valtion omistama ja sen määräysvallassa oleva voittoa tavoittelematon osakeyhtiö. Se tarjoaa tutkimus- ja innovointipalveluja ja tietoa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla toimiville kotimaisille ja kansainvälisille asiakkaille ja kumppaneille. VTT on osa Suomen innovaatiojärjestelmää ja toimii työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa.

Parhaillaan pannaan täytäntöön tuoreita poliittisia aloitteita, joilla pyritään parantamaan tutkimus- ja innovointikykyä. Teknologian ja innovoinnin kehittämiskeskus Tekes ja viennin edistämiskeskus Finpro yhdistettiin vuonna 2018 Business Finlandiksi, ja innovaatiorahasto Sitrassa toteutettiin rakenteellisia muutoksia. Näiden toimien tarkoituksena on hyödyntää synergiaetuja ja parantaa Suomen tutkimus- ja innovaatiosuorituskykyä (Halme ym. 2020). Uusi hallitus on hiljattain tunnustanut tarpeen lisätä Suomen kiinnostavuutta sekä ulkomaisten että kotimaisten T&K-investointien houkuttelemiseksi. Lisäksi uuden hallituksen finanssipoliittisiin suunnitelmiin sisältyy koulutusmenojen lisääminen ja lisäinvestoinnit tutkimukseen, ympäristöön ja infrastruktuuriin Suomen tutkimuskehyksen kansainvälisen kilpailukyvyn parantamiseksi.

Kuvio 3.4.5: **Julkisen ja yksityisen sektorin T&K-menojen intensiteetin kehitys toimialoittain (suhteessa BKT:hen)**

BERD: yritysten T&K-menot
GovERD: julkiset T&K-menot
HERD: korkeakoulujen T&K-menot
Muut: yksityisen voittoa tavoittelemattoman sektorin T&K-menot
Lähde: Euroopan komissio

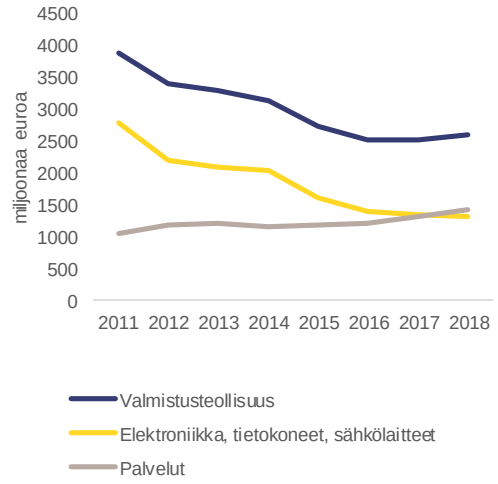
Suomen alueilla on tapahtunut lupaavaa kehitystä älykkään erikoistumisen alalla, mutta prosessin koordinointi keskustasolla on edelleen riittämätöntä. Älykäs erikoistuminen on Suomessa tiiviisti sidoksissa älykkäisiin alueisiin. Suomen tavoitteena vuosina 2014–2020 oli täydentää alueellisia strategioita valtakunnallisella innovatiiviset kaupungit (INKA) -ohjelmalla. Sen tavoitteisiin kuului kansallisen innovaatiostrategian ja alueellisten tutkimus- ja innovointistrategioiden tavoitteiden yhteensovittaminen (Suomen kumppanuussopimus 2014–2020). Ohjelma kuitenkin lakkautettiin vuonna 2017. Tällä hetkellä ei ole selvää, miten alueellisia älykkään erikoistumisen strategioita on määrä lujittaa ja miten ne yhdistetään kansalliseen T&K- ja innovaatiojärjestelmään. Etenkin on epäselvää, minkä välineen tai elimen avulla tämä tavoite aiotaan saavuttaa.

3.4.2. LIIKETOIMINTAYMPÄRISTÖ JA MARKKINOIDEN YHDENTYMINEN

Kaiken kaikkiaan Suomi on yksi Euroopan parhaista liiketoimintaympäristöistä, ja tilanne paranee jatkuvasti. Suomi on useimpien eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevan aloitteen (*Small Business Act*) indikaattorien mukaan EU:n keskiarvoa paremmassa tilanteessa ([25]). Lisäksi riskipääomasijoitusten osuus on Suomessa suurin Euroopassa (sijoitukset ovat keskittyneet pääasiassa valmistusteollisuuden ja tieto- ja viestintätekniikan aloille) (Flachenecker ym. 2020). Tämän ohella Suomi sijoittuu Maailmanpankin Doing Business -indikaattoreiden (Maailmanpankki 2020) mukaan monilta osin maailman kärkimaiden joukkoon. Heinäkuussa 2019 tuli myös voimaan laki, jolla poistettiin yksityisen osakeyhtiön rekisteröintiä koskeva 2 500 euron pääomavaatimus (nyt on mahdollista perustaa osakeyhtiö ilman vähimmäispääomaa), sekä muita yksinkertaistamistoimenpiteitä. Suomi on maailman paras maksukyvyttömyystapausten ratkaisija. Vuonna 2019 eduskunta hyväksyi muutetun konkurssilain, jolla nopeutetaan konkurssimenettelyä.

([25]) Eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva aloite (*Small Business Act*) muodostaa yleiset puitteet pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yrityksiä) koskevalle EU:n politiikalle. Sen tavoitteena on parantaa suhtautumista yrittäjyyteen Euroopassa, yksinkertaistaa pk-yrityksiä koskevaa sääntely- ja toimintaympäristöä ja poistaa niiden kehittymisen jäljellä olevat esteet.

Kuvio 3.4.6: **Tutkimus- ja kehittämismenot toimialan ja vuoden mukaan (käypinä hintoina)**

Lähde: Tilastokeskus

Vähittäiskaupan vapauttaminen on käynnissä, mutta suunniteltu apteekkialan uudistus ei ole edennyt merkittävästi. Vähittäiskaupan sääntely-ympäristön parantamiseksi on toteutettu viime vuosina useita uudistuksia. Niihin on kuulunut muun muassa myymälöiden aukioloaikojen vapauttaminen ja maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) muuttaminen vuonna 2017. Suomen viranomaiset valmistelevat parhaillaan maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistusta rakennusalan viimeaikaisen kehityksen huomioon ottamiseksi ja strategisemman suunnittelun mahdollistamiseksi erityisesti kaupunkialueilla. Lakiesityksen on määrä valmistua vuoden 2020 aikana. Lisäksi arvioitavina ovat vähittäiskauppalainsäädäntöön vuonna 2017 tehdyt muutokset. Tarkoituksena on tarkastella niiden soveltuvuutta muuttuvaan vähittäiskaupan toimintaympäristöön ja kuluttajien muuttuviin mieltymyksiin. Apteekkialan uudistuksia koskevat lakiesitykset ovat valmisteilla, mutta hallituksen vaihduttua soveltamisala näyttää muuttuneen siten, ettei markkinoiden avaamiseen yksityisille toimijoille pyritä yhtä ponnekkaasti kuin aiemmin. Tällä hetkellä apteekkien perustamista ja lääkkeiden, myös itsehoitolääkkeiden, hintavalvontaa koskevien tiukkojen sääntöjen vuoksi Suomi kuuluu lääkkeiden myyntiä eniten rajoittavien EU:n jäsenvaltioiden joukkoon.

Joitakin liiketoimintaympäristöön liittyviä näkökohtia, kuten lupia ja yrittäjähenkisyyttä, on kuitenkin mahdollista kehittää. Vaikuttaa siltä, että toimilupia, muun muassa ympäristölupia, voitaisiin yksinkertaistaa vielä lisää. Edellinen hallitus jatkoi vuonna 2018 sääntelyn purkamiseen tähtäävää Norminpurku-ohjelmaansa, ja muutamissa pienimuotoisissa aloitteissa keskityttiin myös lupien ja muutoksenhakuprosessien sujuvoittamiseen. Eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevan aloitteen (*Small Business Act*) mukaan Suomessa omaisuudensiirtoon kuluva aika on noin 47 päivää eli kaksinkertainen EU:n keskiarvoon verrattuna. Rahoituksen saanti on helpompaa kuin useimmissa muissa EU-maissa, mutta siemenpääomalla toimivien yritysten kohdalla se on edelleen vaatimatonta (Flachenecker ym. 2020) ([26]). Lisäksi pienten lainojen kustannukset suhteessa suurten lainojen kustannuksiin ovat suuremmat kuin EU:ssa keskimäärin (ks. kohta 3.2). Vaikka hallitus on viime vuosina toteuttanut useita yrittäjyyteen liittyviä aloitteita, indikaattori ”Yrittäjyys toivottavana uravalintana” jää edelleen alle EU:n keskiarvon. Toisaalta innovaatiovetoinen yrittäjyys on Suomessa yleisempää kuin EU:ssa keskimäärin. Suomessa näyttää kuitenkin olevan mahdollista edistää yritystoiminnan aloittamista vielä enemmänkin (ks. edellä kohta 3.4.1). Uusi hallitus suunnittelee yrittäjästrategian soveltamisalan laajentamista.

Jotkin työmarkkinainstituutioiden rakenteelliset piirteet saattavat jarruttaa talouden dynaamisuutta. Palkkaneuvottelujen viime kierroksella suljetun sektorin palkankorotukset kytkettiin avoimilla sektoreilla sovittuihin korotuksiin. Toisin kuin Ruotsissa, tämän menetelmän soveltamisesta ei kuitenkaan päästy muodolliseen sopimukseen. Virallisen sopimuksen puuttuminen voi lisätä epävarmuutta palkankorotusten suuruudesta eri aloilla (ks. kohta 3.3). Järjestäytymättömien työnantajien kannalta paikallisen sopimisen tiellä on edelleen esteitä. Vuoden 2020 alusta voimaan tulleen uuden työaikajärjestelyn on kuitenkin tarkoitus mahdollistaa joustavien työaikajärjestelyjen laajempi käyttö myös järjestäytymättömissä

([26]) Siemenpääoma on yrityksen tai uuden tuotteen luomisen aloittamiseen suunnattua alkurahoitusta. Siemenpääoman hankkiminen on ensimmäinen neljästä rahoitusvaiheesta, joita startup-yrityksen kehittyminen vakiintuneeksi yritykseksi edellyttää.

yrityksissä. Kilpailukieltosopimukset ([27]) saattavat haitata siirtymistä työpaikasta toiseen. Samaan aikaan irtisanomiskustannukset ovat pk-yrityksissä suhteessa suuremmat kuin muissa yrityksissä, ja työnantajat pitävät jarruttavina lausekkeita, joissa määritetään uudelleentyöllistettävään henkilöön sovellettava vähimmäistyöskentelykausi (Kansainvälinen valuuttarahasto 2018). Syyskuussa 2019 tuli voimaan lainmuutos, jonka myötä tuomioistuimet voivat irtisanomistapauksia tarkastellessaan ottaa huomioon yrityksen koon, ja henkilöperusteisen irtisanomisen karenssiaikaa lyhennetään 90 päivästä 60 päivään.

Digitalisaatio

Suomi kuuluu EU:n menestyjiin sekä digitaalisten mahdollistajien että digitaalisen muutoksen osalta (Euroopan komissio 2019e). Suomen hallitus on investoinut yli 100 miljoonaa euroa, muun muassa suoraa pääomarahoitusta ja alueellisia avustuksia, paikallisviranomaisten vuosina 2018–2022 johtamien digitaalihankkeiden tukemiseen. Suunniteltu alueellinen digitalisaatioprosessi edellyttää tiedonhallintaa koskevaa uutta lainsäädäntöä sekä keskitetyn palvelujärjestelmän perustamista. Toimiin kuuluu muun muassa ensisijaisten kohdealojen määrittäminen (puhdas teknologia, biotalous, tieto- ja viestintätekniikka sekä digitaaliset terveyspalvelut) investointien keskittämiseksi teknologiaintensiivisille kasvualoille. Sellaisten organisaatioiden osuus, joilla on tehokkaat kyberturvallisuusriskien hallintamenetelmät, on kuitenkin edelleen pieni. Erityisesti pk-yritykset ovat jäljessä digiturvallisuuden riskinhallintaa koskevien käytäntöjen täytäntöönpanossa. Lisäksi suomalaiset pk-yritykset eivät verkkokaupan alalla ole aivan EU:n ja muun maailman tasalla. Asiaa koskevilla aloitteilla niitä voidaan auttaa kasvattamaan verkkokauppaliiketoimintaansa ja uuden teknologian käyttöä.

Hallitus aikoo jatkaa reaaliaikaisen talouden edistämistä. Tämä tarkoittaa sitä, että liiketoimia koskevat tiedot on siirrettävä sähköisessä muodossa ja reaaliajassa yritykseltä toiselle ja yrityksiltä viranomaisille. Jotta tietojenvaihto olisi automaattista, kuittien ja laskujen on oltava sähköisessä muodossa. Valtiokonttori on kehittänyt sähköistä laskutusta ja sähköisiä kuitteja, ja nyt työ jatkuu pohjoismaisella tasolla älykkään hallinnon hankkeen kautta. Suomen osalta hanketta johtaa patentti- ja rekisterihallitus yhteistyössä valtiokonttorin ja verohallinnon kanssa.

Suomi on sitoutunut edistämään uusia digitaaliteknologioita ja investoimaan niihin strategisesti EU:n koordinoimien ohjelmien kautta. Suomi on Euroopan suurteholaskennan yhteisyrityksen osakas. Se on allekirjoittanut myös julistuksen tekoälyä koskevasta yhteistyöstä. EU:n alueelta on valittu kahdeksan supertietokonekeskusta, joihin sijoitetaan ensimmäiset eurooppalaiset supertietokoneet. Yksi sijoituspaikoista sijaitsee Suomessa Kajaanissa.

3.4.3. INSTITUUTIOIDEN LAATU

Suomi on julkishallinnon ja hallintotavan huippumaita ja säilyttää edelleen kilpailuetunsa. Parhaillaan ollaan uudistamassa julkisten hankintojen järjestelmää. Kaksi tärkeintä hankintaelintä (*Hansel* ja *KL-Kuntahankinnat*) yhdistyivät lopulta syyskuussa 2019 alun perin suunnitellun tammikuun 2019 sijasta. Fuusion tarkoituksena oli perustaa yksi kansallinen hankintaelin, joka palvelee kaikkien hallintotasojen hankintaviranomaisia. Fuusion odotetaan lisäävän tehokkuutta ja keskittävän hankintamenoja (jotka ovat noin 35 miljardia euroa vuodessa eli noin 16 % suhteessa BKT:hen) siten, että keskitytään suurempiin sopimuksiin ja yhdenmukaisempaan julkisia hankintoja koskevaan järjestelmään. Fuusion uskotaan johtavan jopa 20 prosentin säästöihin ja auttavan lisäksi yhdenmukaistamaan toimintatapoja, joilla helpotetaan yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin. Fuusio auttaa myös koordinoimaan julkisia hankintoja koskevia laajoja kehitysohjelmia. Tämän ohella Suomi pyrkii digitalisoimaan hankintajärjestelmänsä kokonaan vuoteen 2021 mennessä.

Suomi on erittäin vahva tehokkaiden digitaalisten julkisten palvelujen tarjoamisessa, ja se on yksi alan edistyneimmistä maista maailmassa. Suomen hallitus on ottanut julkisten palvelujen digitalisoinnin ensisijaiseksi tavoitteeksi ja määrittänyt sen läpileikkaavaksi

([27]) Työntekijöiden sitoumukset olla harjoittamatta samanlaista toimintaa kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun he ovat lähteneet yrityksestä.

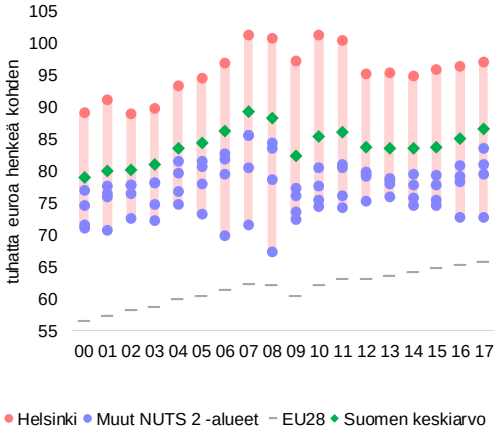
teemaksi jokaisessa kärkihankkeessa. Perimmäisenä tavoitteena on tuoda käyttöön digitaalisia ja käyttäjäystävällisiä julkisia palveluja i) laatimalla periaatteet kaikkien julkisten palvelujen digitalisoimiseksi sekä ii) ottamalla käyttöön kansalaisia ja yrityksiä palveleva keskitetyn asiointipisteen järjestelmä ja antamalla sitä tukeva tiedonhallintaa koskeva lainsäädäntö. Suomen menestyksen taustalla on erityisesti avoimen datan ja digitaalisten terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden paraneminen. Viranomaisten ja kansalaisten välinen verkkovuorovaikutus on laajaa, sillä 92 prosenttia suomalaisista verkkokäyttäjistä käyttää aktiivisesti sähköisiä viranomaispalveluja.

3.4.4. ALUEELLINEN ULOTTUVUUS

Talouden suorituskyvyssä on suuria alueellisia ja paikallisia eroja. Vuosina 2000–2017 Helsingin osuus maan kokonaiskasvusta oli 36 prosenttia. Lisäksi kahden muun suuren kaupungin, Tampereen ja Turun, osuus oli 7 prosenttia, mutta niiden tulos jäi kyseisenä aikana huomattavasti alle kansallisen keskiarvon (18 %), mikä johtui BKT:n voimakkaasta supistumisesta talouskriisin aikana. Useilla välialueilla ([28]) ja maaseutuvaltaisilla alueilla talous kasvoi tänä aikana enemmän, mutta kehitys vaihteli huomattavasti alueiden kesken: Kymenlaaksossa talous supistui 7 prosenttia, Pohjanmaalla se laajeni 26 prosenttia (OECD 2019).

Tuottavuuden kasvu on tasaista kaikilla Suomen alueilla. Tuottavuus on toipumassa hitaasti vuoden 2008 talouskriisin aikana aiheutuneista menetyksistä, mutta se on edelleen kriisiä edeltäneen tason alapuolella. Siitä huolimatta myös vähiten tuottavalla alueella eli Pohjois- ja Itä-Suomessa tuottavuus on selvästi EU:n keskiarvoa korkeampi. Samaan aikaan tuottavuuden kehitys vaikuttaa pitkälti staattiselta, ja eri alueiden sijoitus on pysynyt muuttumattomana viimeksi kuluneiden 18 vuoden aikana (ks. kuvio 3.4.7). Työn tuottavuuden muutokset olivat vuosina 2000–2017 vähäisiä: Ahvenanmaan 2 prosentista Pohjois- ja Itä-Suomen 11 prosenttiin.

Kuvio 3.4.7: **Alueellinen arvonlisä työntekijää kohti**

Lähde: Euroopan komissio

Suomen alueiden etuna on EU:n keskiarvoa parempi hallinnon laatu. Hallinnon laatu on kaikilla Suomen alueilla erittäin hyvällä tasolla: Euroopan hallinnonlaatuindeksillä ([29]) mitattuna kaikkien alueiden tulos oli vähintään noin 80, kun EU:n keskiarvo on 49. Tämän johdosta Suomen alueet ovat kilpailukykyisempiä kuin EU:n alueet keskimäärin ([30]). Toisaalta kuitenkin Helsingin ja Pohjois- ja Itä-Suomen välillä on huomattava ero (noin 20 prosenttiyksikköä).

([28]) Alue on välialue, jos maaseutumaisiksi luokiteltavissa paikallisissa yksiköissä asuvan väestön osuus on 15–50 prosenttia. Alue on maaseutuvaltainen, jos maaseutumaisiksi luokiteltavissa paikallisissa yksiköissä asuvan väestön osuus on yli 50 prosenttia (OECD 2011).

([29]) Euroopan hallinnonlaatuindeksi (2017). Indeksin on kehittänyt Göteborgin yliopiston Quality of Government -instituutti, ja se on ainoa saatavilla oleva Euroopan unionia aluetasolla koskeva instituutioiden laadukkuuden mittari. Instituutioiden laatu määritellään moniulotteiseksi käsitteeksi, joka koostuu julkisten palvelujen tarjonnan laajasta puolueettomuudesta ja laadukkuudesta sekä korruption vähäisyydestä. Euroopan komission vuosina 2010, 2013 ja 2017 rahoittaman Euroopan hallinnonlaatuindeksin tavoitteena on kartoittaa tavallisten kansalaisten näkemyksiä ja kokemuksia korruptiosta sekä sitä, kuinka puolueettomina ja laadukkaina he pitävät julkisia palvelujaan alueellaan. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/quality_of_governance

([30]) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness

3.5. YMPÄRISTÖKESTÄVYYS

Kestävän kehityksen ohjaus

Suomi on saavuttanut hyviä tuloksia ympäristökestävyyden ja ympäristöhallinnan alalla. Suomessa on käynnissä Avoin hallinto -hanke, jolla kansalaisia kannustetaan osallistumaan kaikkien alojen kehittämiseen. On tärkeää kouluttaa kiertotalouden asiantuntijoita, joten Suomi on sisällyttänyt kiertotalouden korkeakoulujen opetussuunnitelmiin. Koska Suomi käyttää julkisiin hankintoihin vuosittain noin 35 miljardia euroa, mikä on 16 prosenttia suhteessa BKT:hen (Euroopan ympäristöpolitiikan instituutti 2019), se on ottanut käyttöön kestäviä julkisia hankintoja koskevan kansallisen strategian, jossa asetetaan tavoitteita keskus-, alue- ja paikallishallinnolle. Strategiassa määritettyjä tavoitteita korotetaan vähitellen ajan mittaan. Suomalaiset pk-yritykset suoriutuvat pk-yrityksiä tukevaan aloitteeseen kuuluvan ympäristöulottuvuuden osalta EU:n keskiarvoa paremmin (Euroopan komissio 2018d).

Nopeammin kohti hiilineutraalia taloutta

Uuteen hallitusohjelmaan vuosiksi 2019–2023 sisältyy kunnianhimoinen tavoite saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Suomi on sisällyttänyt ilmastotavoitteet täysimääräisesti kansalliseen politiikkaansa, ja uusi hallitus on asettanut vielä kunnianhimoisemmaksi tavoitteeksi hiilineutraaliuden saavuttamisen vuoteen 2035 mennessä. Sen saavuttaminen edellyttää kokonaistaloudellisen toimintamallin mukaista kattavaa politiikka- ja toimenpidekokonaisuutta.

Hallitus alkaa vuonna 2021 valmistella ilmastolain nojalla keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa. Hallitus aikoo myös muuttaa ilmastolakia sisällyttämällä siihen oikeudellisesti sitovat kasvihuonekaasupäästöjen vähennystavoitteet ja maankäyttösektorin, maankäytön muutoksen ja metsätalouden. On tärkeää kompensoida mahdolliset kielteiset alueelliset taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset, kuten energiaköyhyys.

Suomen kunnianhimoisempien tavoitteiden on johdettava hillitsemistoimenpiteiden merkittävään tehostamiseen, myös sellaisten alojen päästöjen suhteen, jotka eivät ole aiemmin kuuluneet näiden toimenpiteiden piiriin. Kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet Suomessa samaan tahtiin kuin koko EU:ssa (–20,5 % vuosina 1990–2017). Toisaalta Suomen päästöt aloilla, jotka eivät kuulu EU:n päästökauppajärjestelmän piiriin, ovat edelleen vuoden 2020 tavoitetta suuremmat. Hiilineutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2035 mennessä edellyttää lisätoimenpiteitä näiden alojen päästöihin puuttumiseksi. Hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi päästöjen vähentämistoimenpiteissä on otettava huomioon kaikki kasvihuonekaasupäästöjen lähteet. Vaikka energiavalikoima on jo 80-prosenttisesti hiiletön, energiahuoltoalan osuus on tällä hetkellä edelleen 31 prosenttia kokonaispäästöistä ([31]). Seuraavilla sijoilla ovat liikenne (20 %), valmistusteollisuus (12 %) ja rakennukset (7 %). Hillitsemistoimenpiteissä on otettava huomioon myös Suomen metsiin perustuvan hiilinielun supistuminen viime vuosina, mikä voi aiheuttaa lisähaasteen hiilineutraaliuden saavuttamiselle. Kun otetaan huomioon metsäsektorin painoarvo Suomen taloudelle (toiseksi suurin vientiala), alaan vaikuttavilla politiikoilla on merkitystä sekä talouden että ilmastopolitiikan kannalta.

Hallituksen ilmastopolitiikan odotetaan vaikuttavan merkittävästi kansallisen talousarvion rakenteeseen, ja kun otetaan huomioon tavoitteiden kiristäminen, tämä vaikutus saattaa ilmetä jo aikaisemmassa vaiheessa. Hallitus ilmoitti energiaverotuksen uudistamisesta hiilineutraalin talouden saavuttamiseksi ja uusiutuvan energian edistämiseksi. Se on sitoutunut erityisesti luopumaan asteittain fossiilisten polttoaineiden tuista öljyn, hiilen ja mahdollisesti turpeen osalta. Energiasektorille kohdennettujen verotukien odotetaan supistuvan, ja kulutusveroihin on määrä sisällyttää hiilidioksidipitoisuutta koskeva elementti. Kaivostoiminta poistetaan energiaintensiivisten yritysten veronpalautuksen soveltamisalasta, ja koko veronpalautus poistetaan siirtymäkauden aikana. Kustannusneutraalius saavutetaan alentamalla sähköveroa. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ole saatavilla arviota toimenpiteiden ympäristövaikutuksista ([32]). Sen

([31]) Alakohtaiset kasvihuonekaasupäästöt: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer

([32]) Vuoden 2020 talousarviosta käytyjen neuvottelujen yhteydessä hallitus ilmoitti aikovansa aloittaa valmistelutyön, jonka tarkoituksena on leikata ympäristön

varmistamiseksi, että ketään ei jätetä jälkeen siirryttäessä kohti ilmastoneutraalia taloutta, hallituksen on otettava huomioon ympäristöverotuksen jakaumavaikutukset sekä sen vaikutukset heikoimmassa asemassa oleviin kotitalouksiin (Euroopan komissio 2019f).

Ilmasto- ja energiahaaste

Fossiilisten polttoaineiden osuus kotimaisesta energiantuotannosta vähenee asteittain, ja biopolttoaineiden ja sähkön odotetaan vaiheittain korvaavan liikenteen fossiiliset polttoaineet. Fossiilisten polttoaineiden osuus kotimaisesta energiantuotannosta jakautui vuonna 2018 siten, että hiilen osuus oli 8,3 prosenttia, öljyn 26,9 prosenttia ja maakaasun 6,6 prosenttia. Hiilipohjaisen sähköntuotannon osuus Suomen kokonaistuotannosta on edelleen noin 13 prosenttia (vuonna 2017). Lähes puolet hiilivoimalaitoksista on yli 35 vuotta vanhoja ja useimmat yli 20 vuotta vanhoja. Päätetty kivihiilestä luopuminen vuoteen 2029 mennessä ei saisi johtaa hiilivoimalaitoksiin tehtäviin uusiin investointeihin ([33]). Kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman ([34]) mukaan kivihiilen käytöstä poistaminen maksaisi noin 34 miljoonaa euroa. Lisäksi energia- ja ilmastosuunnitelman merkittävänä tavoitteena on liikennealan öljynkulutuksen vähentäminen korvaamalla öljy biopolttoaineilla (joiden osuuden odotetaan kasvavan 30 %:iin) ja muulla kuin fossiilisilla polttoaineilla tuotetulla sähköllä.

Suomi on tällä hetkellä saavuttamassa vuoden 2020 energiatehokkuustavoitteensa, mutta tilanteen kehitystä on seurattava vuoden 2030 tavoitetta silmällä pitäen. Kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan energian loppukulutus supistuu hyvin maltillisesti ja primäärienergian kulutus kasvaa vuoteen 2030 mennessä. Tämä merkitsisi hyvin vähäistä panosta EU:n energiatehokkuustavoitteen saavuttamiseen. Suomi käyttää teollisuuden kanssa tehtäviä vapaaehtoisia sopimuksia. Liikennealalla on alakohtaisia energiatehokkuustavoitteita, ja rakennusmääräyksillä asetetaan tiukkoja energiatehokkuusvaatimuksia uusille rakennuksille. Nykyisen rakennuskannan ([35]) energiatehokkuuden parantaminen EU:n vuoden 2030 energiatehokkuustavoitetta vastaavasti edellyttää kuitenkin hyvin todennäköisesti huomattavia investointeja erityisesti kotitalouksilta (ks. jäljempänä kohta ”Vähähiilisyyttä ja energiasiirtymää edistävät investoinnit”). Tähän haasteeseen vastaaminen edistäisi YK:n kestävän kehityksen tavoitteen 7 (Edullista ja puhdasta energiaa) ja tavoitteen 12 (Vastuullista kuluttamista) saavuttamista (ks. liite E).

Suomi on jo saavuttanut vuodeksi 2020 asetetun uusiutuvan energian tavoitteensa. Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta oli 41 prosenttia vuonna 2018, mikä ylittää tavoitteen 3 prosenttiyksiköllä. Tämä johtuu erityisesti biomassan (29 % kokonaisenergiasta vuonna 2017) ja tuulivoiman (7 % sähköstä) osuudesta. Uusiutuvan energian osuuden odotetaan jatkossa kasvavan edelleen. Lopullisessa kansallisessa energia- ja ilmastosuunnitelmassa tavoitteeksi asetetaan 51 prosenttia vuonna 2030 (komission suositusta vastaavasti). Näin edistettäisiin edelleen kestävän kehityksen tavoitetta 7 (Edullista ja puhdasta energiaa), tavoitetta 12 (Vastuullista kuluttamista) sekä tavoitetta 13 (Ilmastotekoja) (ks. liite E).

Siirtyminen kestävämpään liikenteeseen ja asumiseen voi tuoda huomattavia säästöjä. Pelkän liikenteen osuus Suomen päästöistä on viidesosa, joten sillä on keskeinen asema hiilineutraaliuden saavuttamisessa. Uuden hallituksen kunnianhimoisena tavoitteena on liikenteen päästöjen puolittaminen vuoteen 2030 mennessä tiukentamalla fossiilisten polttoaineiden verotusta ja tukemalla liikenteen sähköistämistä. Lisäksi suunnitteilla on lisäinvestointeja rautateihin (ks. jäljempänä kohta ”Investoinnit kestävään liikenneinfrastruktuuriin”). Selvitysten mukaan rakennusten energiatehokkuuden

kannalta haitallisia tukia ja ohjata vapautuneet varat tuottavampiin ja kestävämpiin käyttötarkoituksiin. Valmistelutyön pohjalta on tarkoitus tehdä päätöksiä syksyllä 2020.

([33]) Lopullisen kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan tämä kattaa ennenaikaiset investointikustannukset hiilen korvaamiseksi kattiloissa.

([34]) Suomi toimitti kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelmansa lopullisen version Euroopan komissiolle 20. joulukuuta 2019. Komissio seuraa vuoteen 2030 ulottuvien EU:n energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttamista kunkin jäsenvaltion suunnitelman avulla. Komissio arvioi jäsenvaltioiden toimittamat lopulliset energia- ja ilmastosuunnitelmat vuoden 2020 aikana.

([35]) Sen osuus energian loppukysynnästä vuonna 2017 oli 35 prosenttia (23 % kotitalouksissa ja 12 % palveluissa), ja osuus on kasvanut vuodesta 2015.

parantamisella voitaisiin puolittaa lämmityksen kokonaiskysyntä (MEAC 2017).

Vähähiilisyyttä ja energiasiirtymää edistävät investoinnit

Suunnitellun hiilineutraaliuteen siirtymisen odotetaan edellyttävän huomattavia investointeja erityisesti energia-alalla. Suurimmat investointitarpeet on todettu sähköverkkojen alalla. Jakeluverkkoyhtiöiden kokonaisinvestoinnit vuosina 2016–2028 ovat 9,5 miljardia euroa. Suomi on jo ylittänyt EU:n jäsenvaltioille vuodeksi 2020 asetetun sähköverkkojen yhteenliitäntöjä koskevan tavoitetason (10 %) ja aikoo vuoden 2030 osalta pitää yhteenliitettävyytensä EU:n jäsenvaltioille kyseiseksi vuodeksi asetetun tavoitteen (15 %) yläpuolella. Pohjoismaiden nykyisiä yhteistyöjärjestelyjä on mahdollista tehostaa, ja maantieteellistä kattavuutta voitaisiin laajentaa Baltian maihin.

Uusiutuvan energian osuuden ennakoidaan kasvavan erityisesti sähköntuotannon alalla, johon on tämän vuoksi tehtävä lisäinvestointeja. Kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan Suomi aikoo saavuttaa vuonna 2030 tilanteen, jossa uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta on 51 prosenttia. Sen myötä Suomesta tulee yksi EU:n edelläkävijöistä uusiutuvan energian alalla. Tähän liittyen hallitus uudisti uusiutuvan energian tukijärjestelmää vuonna 2018 tarjouskilpailujen lisäämiseksi. Suomen tavoite lisätä liikenteen biopolttoaineiden osuutta (30 %:iin) ja sähköajoneuvojen määrää edellyttää investointeja biopolttoainelaitoksiin (lopullisen kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan arviolta 1,3 miljardia euroa) sekä latausinfrastruktuuriin (lopullisen kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan arviolta 415 miljoonaa euroa vuoteen 2030 mennessä).

Suomen suunnitelmien mukaan toisen merkittävän osan energiahuoltoalan investointitarpeista muodostaa tulevina vuosina ydinenergia. Rakenteilla on kaksi ydinreaktoria: Olkiluoto 3 (OL3), joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuosina 2020–2021, ja Hanhikivi 1 (reaktorin toimittaa venäläinen Rosatom), joka on määrä ottaa käyttöön 2020-luvun lopussa. Lisäksi 2020-luvun puolivälissä on tarkoitus ottaa käyttöön ydinjätteen pitkäaikainen varastointipaikka.

Investoinnit kestävään liikenneinfrastruktuuriin

Infrastruktuuri-investointisuunnitelmilla pyritään lisäämään kestävää liikkuvuutta. Uutta valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa valmistellaan vuodeksi 2021 parlamentaarisen ohjausryhmän johdolla. Suunnitelman on määrä kattaa vuodet 2021–2032. Sen avulla on tarkoitus edetä kohti pitkän aikavälin suunnittelujärjestelmää, jonka puutetta sidosryhmät ovat kritisoineet. Harkittavana on kolme ratahanketta. Niiden valmistelu on kuitenkin vasta alkuvaiheessa. Vuoden 2020 talousarvioesitys sisältää rahoituksen Helsingin ja Turun sekä Helsingin ja Tampereen välisten nopeiden junayhteyksien valmisteluun ja niitä koskeviin selvityksiin (arviolta 8–9 miljoonaa matkustajaa vuodessa). Nämä parannukset voisivat edistää kestävän kehityksen tavoitteen 9 (Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja) saavuttamista (ks. Liite E). Sähköisten tiedonsiirtoverkkojen osalta saataville on tulossa kaupallisia 5G-verkkoja. Hallitus jakaa parhaillaan markkinasegmenttejä.

Muutamat suuret kansainväliset yhteyshankkeet ovat viivästyneet tai ne on keskeytetty. Koillinen laajakaistakaapeliyhteys Kiinaan ja Japaniin on viivästynyt Suomen naapurimaiden kanssa käytyjen poliittisten keskustelujen vuoksi, mutta koko hanke saatetaan toteuttaa vuosina 2020–2022. Uusi hallitus on päättänyt olla toistaiseksi liittymättä Rail Baltica -yhteenliittymään, mutta jatkaa osallistumista tarkkailijana. Rail Baltica -hanke on edelleen tärkeä osa Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T) kuuluvaa Pohjoismaiden ja Välimeren välistä liikennekäytävää.

Oikeudenmukaisen siirtymän analyysi

Turpeen käytön vaiheittainen lopettaminen voisi edistää huomattavasti Suomen tavoitetta saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Suomi on yksi suurimmista turpeen

tuottajista ja kuluttajista Euroopassa ([36]). Turvetta käytetään pääasiassa energianlähteenä. Lopullisen kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan turpeen osuus vuonna 2018 oli 4–5 prosenttia energian kokonaistarjonnasta. Turve on merkittävä polttoaine sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksissa. Turpeen hiilidioksidipäästöintensiteetti on suurempi kuin ruskohiilen tai maakaasun. Lisäksi turpeeseen sovelletaan kotimaisena polttoaineena edullista verokohtelua sen varmistamiseksi, että se pystyy kilpailemaan maahantuotujen fossiilisten polttoaineiden kanssa (IEA 2018).

Hallitus on sitoutunut vähintään puolittamaan turpeen energiakäytön vuoteen 2030 mennessä. Energiaverotuksen kokonaisuudistuksen yhteydessä hallitus aikoo arvioida turpeen verotukseen tarvittavia muutoksia, jotta Suomi voi saavuttaa vuoden 2030 tavoitteensa. Samalla hallitus haluaa varmistaa, ettei ainespuuta ohjaudu polttoon. Hallituksen on otettava huomioon turpeen verotuksen ja vastaavien korvaavien toimenpiteiden jakaumavaikutukset heikoimmassa asemassa oleviin kotitalouksiin (Euroopan komissio 2019g).

Turvevarat, turpeen tuotanto ja sen energiakäyttö keskittyvät erityisesti Pohjois- ja Keski-Suomeen. Siirtyminen turpeesta hiilineutraaliin energiantuotantoon näyttää vaikuttavan eniten Suomen harvaan asutut pohjois- ja itäosat kattavaan NUTS 2 -alueeseen. Koska alue on taloudellisesti hieman heikommassa asemassa ([37]), sillä voi olla vähäisempi kyky selviytyä siirtymävaiheen häiriöistä yksinään.

Ihmisten on tärkeää voida hyötyä vihreän talouden uusista mahdollisuuksista. Toimiala on arvioinut, että turvetuotannon välitön työllisyysvaikutus vuonna 2018 oli 2 300 henkilötyövuotta, ja kun epäsuora vaikutus otetaan huomioon, määrä kasvaa 4 200 henkilötyövuoteen (Maaseudun tulevaisuus 2019) ([38]). Jos turvetuotanto lopetettaisiin asteittain, työttömyysriski kohdistuisi pääasiassa työntekijöihin alan välittömästi tarjoamissa työpaikoissa. Vaarassa saattavat olla myös jotkin välilliset työpaikat, koska talouden toimeliaisuus vähenee turvetuotantoalueilla. Tämä edellyttää alueellisen talouden monipuolistamista siten, että varmistetaan alueen houkuttelevuus tulevien investointien kannalta sekä asianomaisten työntekijöiden uudelleenkoulutus ja täydennyskoulutus. Euroopan komissio on ehdottanut oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa tukemaan kansalaisia ja alueita, joihin siirtymä vaikuttaa eniten. Rahastoa koskevia investointiohjeita on liitteessä D.

Laajempaan kiertotalouteen siirtyminen

Suomi pyrkii siirtymään kohti kattavampaa kiertotaloutta, mutta haaste on suuri. Suomi valmistelee vuonna 2020 kiertotalouden toimintasuunnitelmaa, jonka on määrä sisältää konkreettisia toimia ja aloitteita ilmastoneutraaliin kiertotalouteen siirtymisen nopeuttamiseksi. Lisäksi vuonna 2019 perustettiin sähköinen markkinapaikka toimimaan digitaalisena ilmoitusalustana, jonka kautta tuottajat ja toimittajat voivat ilmoittaa jätteestä, tuotannon sivuvirroista sekä kierrätykseen ja jätehuoltoon liittyvistä palveluista. Suomi pyrkii nostamaan kiertotaloutta tärkeämmälle sijalle myös kansainvälisissä yhteyksissä. Muihin EU-maihin verrattuna Suomi on kuitenkin edelleen resurssi-intensiivinen talous. Erityisesti materiaali- ja energiaintensiteetit ovat selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella (Euroopan komissio 2019g).

Jätehuolto on edistynyttä, mutta sitä voidaan kehittää edelleen. Suomessa syntyi yhdyskuntajätettä EU:n keskiarvoa enemmän (Eurostat 2019b), ja määrä on vaihdellut viime vuosina. Jätteen kaatopaikoille sijoittamisen osuus on EU:n alhaisimpia (1 % vuonna 2016) ja selvästi alle EU:n keskiarvon (24 %). Yhdyskuntajätteen kierrätysaste oli vuonna 2017 kuitenkin 49 prosenttia (laskettuna komission päätöksessä 2011/753/EU säädetyllä laskentamenetelmällä 2),

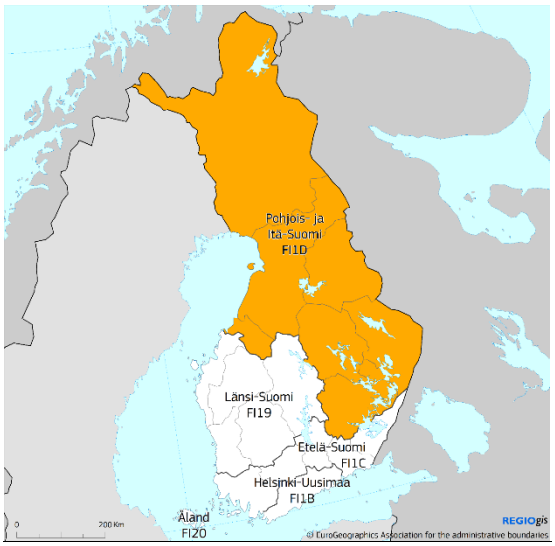
([36]) Tuotanto 0,7 Mtoe eli 45,6 % EU:n kokonaistuotannosta vuonna 2017; kulutus 1,28 Mtoe eli 60 % EU:n kokonaiskulutuksesta vuonna 2017.

([37]) Pohjois- ja Itä-Suomen asukaskohtainen BKT (ostovoimastandardina mitattuna) oli 91 prosenttia EU:n keskiarvosta vuonna 2017, kun valtakunnallinen keskiarvo oli 109 prosenttia. Pohjois- ja Itä-Suomen työllisyysaste vuonna 2018 oli 73 prosenttia, kun koko Suomen työllisyysaste oli 76,3 prosenttia.

([38]) VTT:n selvityksessä vuodelta 2010 todettiin, että energiaturpeen ja kasvuturpeen tuotannon ja energiaturpeen käytön työllisyysvaikutus on 12 350 henkilötyövuotta. Turpeen tuotanto oli kuitenkin vuonna 2009 (2,19 miljoonaa Mtoe) kolminkertainen vuoteen 2017 verrattuna.

mikä on EU:n keskiarvoa (47 %) suurempi. Näyttää hyvin todennäköiseltä, että Suomi saavuttaa EU:lle vuodeksi 2020 asetetun yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteen, joka on 50 prosenttia. Joka tapauksessa lisätoimet ovat tarpeen tarkistetussa jätepuitedirektiivissä vuosiksi 2025, 2030 ja 2035 asetettujen kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Jätehuoltoa koskevassa varhaisvaroituskertomuksessa (Euroopan komissio 2018e) suositeltiin, että Suomi asettaisi kunnille pakollisia kierrätystavoitteita kansallisen 50 prosentin tavoitteen mukaisesti. Lisäksi siinä suositeltiin tuottajavastuuorganisaatioiden ([39]), kuntien ja jätteenkeruuyritysten välisen yhteistyön lisäämistä tehokkuussäästöjen aikaansaamiseksi ja hajanaisuuden vähentämiseksi. Kierrätysasteen nostamiseen tähtäävillä toimenpiteillä tuettaisiin etenemistä kohti kestävän kehityksen tavoitetta 11 (Kestävät kaupungit ja yhteisöt) ja tavoitetta 12 (Vastuullista kuluttamista) (ks. liite E).

Kuvio 3.5.1: **NUTS 2 -alue, johon siirtyminen turpeesta hiilineutraaliin energiantuotantoon vaikuttaa eniten**

Lähde: Euroopan komissio

Suomi on yksi ekoinnovoinnin kärkimaista EU:ssa, mutta julkiset investoinnit ympäristönsuojeluun vaikuttavat melko vaatimattomilta. Suomi sijoittuu erittäin korkealle sekä EU:n ekoinnovointitoiminnan indeksin perusteella että ympäristöteknologian kehittämistä ja levittämistä mitattaessa. Suurimman osan ympäristönsuojeluinvestoinneista tekevät teollisuus ja erikoistuneet palveluntarjoajat, kun taas valtion osuus on suhteellisen pieni sekä suhteessa muihin julkisiin ympäristömenoihin että yksityiseen sektoriin. Yleisemmällä tasolla tarkasteltuna valtion osuus ympäristönsuojelusta vaikuttaa suhteellisen vaatimattomalta, mikä näkyy sen ympäristönsuojelumenojen ja ympäristönsuojelun tuotoksen osuudessa BKT:stä, jotka ovat molemmat EU:n alhaisimpia.

Ilmastoneutraaliuden saavuttaminen merkitsee huomattavia mahdollisuuksia luoda työpaikkoja. Ilmastoneutraaliuteen siirtymisen odotetaan edistävän työpaikkojen syntymistä kaikille osaamisryhmille. Erityisesti on odotettavissa, että palvelu-, teollisuus- ja rakennusalalle syntyy lisää matalan tai keskitason ammattitaidon keskipalkkaisia työpaikkoja (Eurofound 2019). Jotta siirtyminen vihreään talouteen onnistuu, on olennaisen tärkeää varmistaa, että työvoimalla on tarvittavat valmiudet. Jotta siirtymä olisi tehokas ja sosiaalisesti tasapainoinen, Suomen on jatkettava investointeja työvoimansa täydennys- ja uudelleenkoulutukseen. Näin voidaan tukea vihreän teknologian käyttöönottoa ja kohdentaa opetussuunnitelmat talouden yleiseen viherryttämiseen.

Oikeudenmukaiseen siirtymään sisältyy myös sukupuoliulottuvuus. Uusia vihreitä työpaikkoja on odotettavissa pääasiassa aloilla, joilla naisten edustus on perinteisesti ollut vähäistä, kuten metsätaloudessa ja puhtaan teknologian alalla (työ- ja elinkeinoministeriö 2017). Tämä voisi auttaa Suomea kompensoimaan suhteellisen suurta työmarkkinoiden ulkopuolella olevien osuutta 25–54-vuotiaiden miesten keskuudessa (ks. kohta 3.3), jos käytettävissä on asianmukaisia aktivointi- ja tukitoimenpiteitä. Koulutusohjelmat on kuitenkin suunnattava siten, että ne vähentävät nykyistä sukupuolten epätasa-arvoa kannustamalla naisia osallistumaan laajemmin luonnontieteiden, tekniikan ja insinööritieteiden opintoihin. Tässä yhteydessä tärkeässä osassa on myös työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu.

([39]) Tuottaja voi päättää siirtää ympäristövastuunsa kolmannelle osapuolelle, niin kutsutulle tuottajavastuuorganisaatiolle, jolle tuottaja maksaa käytetyn tuotteen hallinnoinnista.

LIITE A: YHTEENVETOTAULUKKO

Sitoumukset	Tiivistetty arviointi ([40])
Vuoden 2019 maakohtaiset suositukset	
Suositus 1: Varmistaa, että nettomääräisten julkisten perusmenojen nimellinen kasvu on enintään 1,9 prosenttia vuonna 2020, jolloin vuotuinen rakenteellinen sopeutus on 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen. Parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta.	Suomea **ei arvioitu** maakohtaisen suosituksen 1 noudattamisen osalta.
Varmistaa, että nettomääräisten julkisten perusmenojen nimellinen kasvu on enintään 1,9 prosenttia vuonna 2020, jolloin vuotuinen rakenteellinen sopeutus on 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen.	**Vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista arvioidaan keväällä 2020, kun vuotta 2019 koskevat lopulliset tiedot ovat saatavilla.**
Parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta.	**Suomi on edistynyt väin vähän sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuuden ja yhdenvertaisen saatavuuden parantamisessa.** Hallitus aikoo jatkaa edellisen hallituksen käynnistämää terveydenhuollon uudistusta. Uudistuksen tavoitteena on edelleen puuttua järjestelmän hajautuneisuuteen ja taloudellisiin haasteisiin, joita hajautettu järjestelmä aiheuttaa pienille syrjäisille kunnille. Palvelujen järjestämisvastuu on tarkoitus keskittää maakunnille, minkä odotetaan lisäävän järjestelmän tehokkuutta. Palvelujen saatavuutta

([40]) Edistymistä maakohtaisten suositusten noudattamisessa on arvioitu seuraavasti:
Ei ole edistynyt: Jäsenvaltio ei ole uskottavasti ilmoittanut eikä toteuttanut mitään toimenpiteitä maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi. Tähän luokkaan kuuluvat useat tyypilliset tilanteet, joita on arvioitava tapauskohtaisesti maakohtaiset olosuhteet huomioiden. Näitä ovat muun muassa seuraavat:
lainsäädännöllisistä, hallinnollisista tai julkisen talouden toimenpiteistä ei ole ilmoitettu kansallisessa uudistusohjelmassa,
muissa virallisissa tiedonannoissa kansalliselle parlamentille / asianomaisille parlamentin valiokunnille tai Euroopan komissiolle tai julkisuudessa (esim. julkaisemalla lehdistötiedote tai tiedottamalla asiasta hallituksen verkkosivuilla);
hallinto- tai lainsäädäntöelin ei ole esittänyt toimenpiteitä asiakirjoissa, jotka eivät ole säädöksiä;
jäsenvaltio on ottanut alustavia askelia maakohtaisten suositusten noudattamiseksi, kuten teettänyt selvityksen tai perustanut selvitysryhmän analysoimaan mahdollisesti tarvittavia toimenpiteitä (ellei maakohtaisissa suosituksissa erikseen pyydetä alustavien toimintalinjojen tai kartoitusten laatimista). Jäsenvaltio ei ole kuitenkaan ehdottanut selkeästi määriteltyjä toimenpiteitä maakohtaisten suositusten noudattamiseksi.
Edistynyt vain vähän: Jäsenvaltio on:
ilmoittanut joistakin toimenpiteistä, mutta niiden avulla maakohtaisten suositusten noudattaminen jää vähäiseksi; ja/tai
tehnyt lainsäädäntöesityksiä hallinto- tai lainsäädäntöelimessä, mutta niitä ei ole vielä hyväksytty, ja merkittävä määrä muuta kuin lainsäädäntötyötä on vielä tarpeen ennen kuin maakohtainen suositus on toteutettu;
esittänyt asiakirjoja, jotka eivät ole säädöksiä, mutta maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi tarvittavia täytäntöönpanotoimia ei ole kuitenkaan toteutettu.
Edistynyt jonkin verran: Jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä,
joilla maakohtaisen suosituksen noudattaminen toteutuu osittain; ja/tai
joilla noudatetaan maakohtaista suositusta, mutta kohtalainen määrä työtä on vielä tarpeen maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi, sillä vasta muutama toimenpide on toteutettu. Esimerkiksi: toimenpide/toimenpiteet on hyväksytty kansallisessa parlamentissa tai ministeriön päätöksellä, mutta toteuttamispäätöksiä ei ole tehty.
Edistynyt merkittävästi: Jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä, joilla maakohtaista suositusta noudatetaan lähes kokonaisuudessaan ja joista suurin osa on toteutettu.
Kokonaisuudessaan toteutettu: Jäsenvaltio on toteuttanut kaikki toimenpiteet, joita maakohtaisen suosituksen asianmukainen noudattaminen edellyttää.

	on tarkoitus parantaa vahvistamalla perusterveydenhuoltoa. Hallitus aikoo hyväksyä uudistuksen ennen toimikautensa päättymistä.
Suositus 2: Parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen ja kehittää osaamista ja aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla.	Suomi on **edistynyt jonkin verran** suosituksen 2 noudattamisessa.
Parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen,	**Suomi on edistynyt vain vähän kannustin- ja työttömyysloukkujen vähentämisessä.** Sosiaaliturvauudistus on pitkän aikavälin hanke, jolla pyritään yksinkertaistamaan etuusjärjestelmää. Uudistuksella on tarkoitus tehdä työnteosta kannattavampaa kaikissa olosuhteissa. Se voisi tämän vuoksi merkittävällä tavalla auttaa hallitusta saavuttamaan tavoitteeksi asettamansa 75 prosentin työllisyysasteen (15–64-vuotiaat). Lisäksi uudistuksella on tarkoitus parantaa erilaisten etuuksien yhteensovittamista. Hallitus aikoo toteuttaa uudistuksen asteittain kahden hallituskauden kuluessa. Uudistuksen valmistelu käynnistettiin Sipilän hallituskauden aikana. Suomi otti vuonna 2019 käyttöön reaaliaikaisen tulorekisterin, jonka avulla on mahdollista purkaa byrokratialoukkuja. Rekisterin avulla voidaan nopeuttaa etuuksien käsittelyä ja siten lisätä varmuutta tuloista silloin kun henkilö ottaa vastaa osa-aikatyötä tai lyhytaikaista työtä. Lisäksi se voisi tulevaisuudessa tarjota mahdollisuuksia yhdistää paremmin työtuloja ja etuuksia. Hallitus on perustanut ministeritason työryhmän ja seitsemän kolmikantaista alatyöryhmää valmistelemaan työllisyyden lisäämiseen tähtääviä työmarkkinauudistuksia.
kehittää osaamista	**Suomi on edistynyt jonkin verran osaamisen kehittämisessä.** Hallitusohjelmassa todetaan, että koulutuksen alalla suurimpina uhkina ovat eriarvoisuus, syrjäytyminen ja oppimiserot. Näihin haasteisiin vastaamiseksi on osoitettu lisää määrärahoja. Hiljattain käynnistetyllä ammatillisen koulutuksen uudistuksella pyritään vastaamaan paremmin työmarkkinoiden tarpeisiin, ja uudistuksen toteutus on loppusuoralla. Aikuiskoulutukseen osallistuvat etenkin korkeasti koulutetut, korkean osaamistason hyväpalkkaiset työntekijät. Hallitus on käynnistämässä jatkuvan oppimisen uudistusta, jolla puututaan työikäisten osaamisvajeeseen. Tästä huolimatta työvoimapula ja etenkin pula korkean osaamistason

	työntekijöistä on yksi suurimmista investointien esteistä, ja se uhkaa myös hidastaa kasvua. Huolena on, että käytettävissä ei ole riittävästi varoja viimeaikaisten koulutusuudistusten toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa eikä oppivelvollisuus- ja korkeakoulutuksessa.
ja kehittää aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla.	**Suomi on edistynyt jonkin verran aktiivisen osallisuuden kehittämisessä.** Ilmoitetulla työkykyohjelmalla on tarkoitus parantaa palvelujen koordinointia sekä tehdä palveluista nykyistä yksilöllisempiä ja integroidumpia. Samansuuntaisia tuloksia odotetaan myös kunnissa toteutetuista kokeiluista, joissa on pyritty parantamaan työvoimapalvelujen, koulutuspalvelujen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen integrointia. Tavoitteena on ollut parantaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden työllistettävyyttä (työmarkkinatukea saavat, alle 30-vuotiaat ja maahanmuuttajat). Oletuksena on, että paikallisesti tuotetut palvelut ovat tehokkaampia. Eduskunta päättää laista helmi-maaliskuussa 2020, ja kokeiluhankkeet on tarkoitus käynnistää huhti-toukokuussa. Hallitus on varannut 36 miljoonaa euroa työkykyohjelman toteuttamista varten. Ohjelman tavoitteena on lisätä osatyökykyisten osallistumista työmarkkinoille. Työvoimapalveluja sekä sosiaali- ja terveyspalveluja vahvistetaan. TE-toimistoihin palkataan parisenkymmentä työkykykoordinaattoria. Työkykyohjelmassa hyödynnetään julkisia hankintoja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi.
Suositus 3: Keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan tutkimukseen ja innovointiin alueelliset erot huomioon ottaen, keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen alueelliset erot huomioon ottaen ja keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikka kestävään liikenteeseen alueelliset erot huomioon ottaen.	Suomi on **edistynyt vain vähän** suosituksen 3 noudattamisessa.
Keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan tutkimukseen ja innovointiin alueelliset erot huomioon ottaen,	**Suomi on edistynyt vain vähän julkisissa investoinneissa tutkimukseen ja innovointiin.** Julkisen tutkimus- ja kehittämisrahoituksen määrän odotetaan kasvavan. BKT:hen suhteutettuna määrän odotetaan kuitenkin säilyvän suurin piirtein ennallaan. Tarkoituksena on laatia tiekartta TKI-kokonaispanostusten nostamiseksi 4 prosenttiin BKT:sta ja kehittää Suomesta

	maailman paras innovaatio- ja kokeiluympäristö.
keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen alueelliset erot huomioon ottaen,	**Suomi on edistynyt vain vähän investoinneissa vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen.** Hallituksen tavoitteena on tehdä Suomesta hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä ja maailman ensimmäinen fossiilivapaa hyvinvointiyhteiskunta. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää kattavaa politiikka- ja toimenpidekokonaisuutta. Hallitus on ilmoittanut toteuttavansa energiaverotuksen kokonaisuudistuksen vuoden 2020 budjettiriiheen mennessä. Se on tämän vuoksi sitoutunut luopumaan asteittain fossiilisten polttoaineiden tuista öljylle, hiilelle ja mahdollisesti turpeelle.
ja keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan kestävään liikenteeseen alueelliset erot huomioon ottaen.	**Suomi on edistynyt vain vähän investoinneissa kestävään liikenteeseen.** Suunnitteilla on kestäviä infrastruktuuri-investointeja erityisesti työvoiman liikkuvuuden lisäämiseksi. Tätä varten harkitaan kolmea nopean ratayhteyden kehittämishanketta, mutta riippumattomien analyytikkojen tekemät taloudelliset selvitykset puuttuvat vielä. Tarkoituksena on kehittää vuosina 2020–2021 uusi valtakunnallinen liikennejärjestelmä. Kehitystyötä ohjaa parlamentaarinen työryhmä.
Suositus 4: Vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaa ja perustaa luottorekisterijärjestelmän.	Suomi on edistynyt **jonkin verran** suosituksen 4 noudattamisessa.
Vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaa	**Suomi on edistynyt jonkin verran kotitalouksien velkaantuneisuuden seurannassa.** Lokakuun 2019 alussa valtiovarainministeriö ehdotti, että taloyhtiölainan osuus rajoitetaan 60 prosenttiin (myytävien asuntojen velattomasta kauppahinnasta). Samaan aikaan kotitalouksiin sovelletaan velkakattoa, jos niiden lainahakemukset ylittävät tietyn määrän. Valtiovarainministeriö valmistelee parhaillaan myös muita makrovakaustoimenpiteitä. Kulutusluottoja koskevaa lainsäädäntöä on tiukennettu. Syyskuussa 2019 tuli voimaan 20 prosentin korkokatto.
ja perustaa luottorekisterijärjestelmän.	**Suomi on edistynyt vain vähän luottorekisterijärjestelmän perustamisessa.** Luottorekisteriä koskeva työ on vielä suunnitteluvaiheessa. Hallitus on äskettäin päättänyt, että luottorekisteriä hallinnoi julkinen taho. Virallinen työryhmä on tarkoitus perustaa

	vuoden 2020 alussa. Tietosuojaa koskeva lainvalmistelutyö on tarkoitus aloittaa tammikuussa 2020, mutta itse rekisteriä koskeva työ saattaa viivästyä. Viranomaiset ovat kuitenkin sitoutuneet saattamaan tarvittavan lainsäädännön voimaan vuoteen 2023 mennessä.
Eurooppa 2020 -strategia (kansalliset tavoitteet ja edistyminen)	
Kansallisessa uudistusohjelmassa asetettu työllisyysastetavoite: 78 %.	Viimeisin työllisyysaste: 76,7 % (lokakuu 2019).
Kansallisessa uudistusohjelmassa asetettu T&K-tavoite: 4 % suhteessa BKT:hen.	Tilastokeskuksen mukaan T&K-menot olivat 6,4 miljardia euroa vuonna 2018. Kasvu edellisvuoteen verrattuna oli peräti 265 miljoonaa euroa, mikä oli suurin lisäys sitten vuoden 2008. Kasvua oli kaikilla aloilla: yrityssektorilla kasvu oli 5 %, julkisella sektorilla 2 % ja korkeakoulusektorilla 4 % vuoteen 2017 verrattuna. Tämä oli T&K-menojen osalta toinen peräkkäinen suotuisan kehityksen vuosi viisi vuotta jatkuneen laskusuuntauksen jälkeen. T&K-menojen BKT-osuus oli 2,75 % vuonna 2018 (kun se vuonna 2017 oli 2,73 %). Suurimmillaan BKT-osuus oli vuonna 2009, jolloin se oli 3,75 %. Vaikka BKT-osuus on supistunut viimeksi kuluneiden 10 vuoden aikana 1 prosenttiyksikön, se on edelleen huomattavasti suurempi kuin OECD:n ja EU:n keskiarvo. Vuonna 2018 yrityssektorin osuus T&K-menoista oli 66 % ja T&K-rahoituksesta 61 %. Yrityssektorin osuus kaikista T&K-menoista on pienentynyt huomattavasti vuodesta 2008, jolloin se oli 74 %. Julkisen sektorin osuus T&K-menoista on 9 %. Sen osuus T&K-rahoituksesta on kuitenkin 32 %. Tämä sisältää opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulusektorille myöntämän perusrahoituksen. Tilastokeskuksen virallisten arvioiden mukaan T&K-menojen BKT-osuus pienenee vuonna 2019. Vaikka T&K-menot mitä todennäköisimmin kasvavat vuonna 2019 yli 110 miljoonaa euroa, niiden BKT-osuus supistuu 2,71 %:iin. Tämä johtuu siitä, että talous kasvaa nopeammin kuin T&K-menot. Työ- ja elinkeinoministeriön

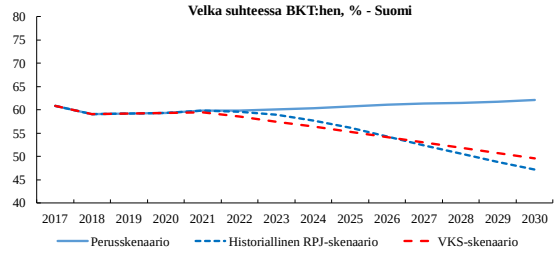
	viimeaikaisten arvioiden mukaan osuus on lähitulevaisuudessakin 2,70–2,75 %.
Kansallinen kasvihuonekaasupäästötavoite: 16 %:n vähennys vuonna 2020 verrattuna vuoden 2005 tasoon (sektoreilla, jotka eivät sisälly EU:n päästökauppajärjestelmään)	Tilastokeskuksen tuoreimman ennakkotiedon mukaan kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt olivat vuonna 2018 yhteensä 56,5 miljoonaa tonnia hiilidioksidia (CO_2-ekv.). Päästöt kasvoivat 2 % edellisvuodesta. Kasvuun vaikuttivat eniten maakaasun ja turpeen kulutuksen lisääntyminen. EU:n päästökauppajärjestelmään kuulumattomat päästöt pysyivät edellisvuoden tasolla. Ne ylittivät EU:n vuotuiset päästökiintiöt 0,4 miljoonalla hiilidioksidiekvivalenttitonnilla. Tuoreimpien ennusteiden mukaan päästökaupan ulkopuoliset päästöt ovat kansallisten toimintalinjojen ja toimenpiteiden seurauksena hieman suuremmat kuin vuoden 2020 päästötavoite. Odotuksena on kuitenkin, että Suomi pystyy kuromaan umpeen ennustetun eron vuoden 2020 päästötavoitteen ja todellisten päästöjen välillä käyttämällä joustotoimenpiteitä, mm. siirtämällä aiemmilta vuosilta kertyneen vuotuisten päästökiintiöiden ylijäämän kauden 2013–2020 myöhemmille vuosille.
Uusiutuvaa energiaa koskeva tavoite vuonna 2020: 38 %.	Suomessa uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta oli 41 % vuonna 2017. Osuuden oletetaan olleen selvästi yli 40 % myös vuonna 2018. Se on näin jo ylittänyt vuodeksi 2020 asetetun tavoitteen.
Energiatehokkuus, energiankulutustavoitteet vuodeksi 2020: Suomen energiatehokkuustavoite vuodeksi 2020 on 35,9 Mtoe primäärienergian kulutuksena ilmaistuna (26,7 Mtoe energian loppukulutuksena ilmaistuna).	Primäärienergian kulutus oli noin 32,3 Mtoe vuonna 2018. Nykyisten toimintalinjojen ja toimenpiteiden perusteella energiankulutuksen arvioidaan olevan 32,4 Mtoe vuonna 2020.
Koulunkäynnin keskeyttämistä koskeva tavoite: 8 %.	Eurostatin tiedot vuodelta 2018: 8,3 %.
Korkea-asteen koulutusta koskeva tavoite: 42 % 30–34 -vuotiaista.	Eurostatin tiedot vuodelta 2018: 44,2 %.

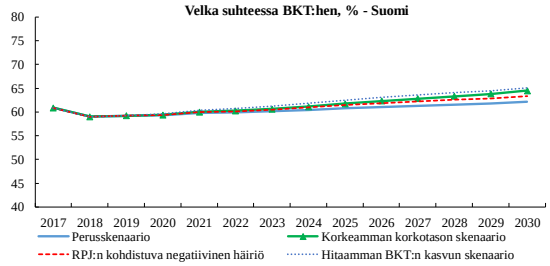
Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien määrän vähennystavoite ilmaistuna henkilöiden lukumääränä: köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevia 770 000 henkilöä vähemmän (perusvuosi 2010: 911 000).	Tuoreimmat tilastot (toukokuulta 2019) osoittavat, että 890 000 suomalaista eli 16,4 % kotitalouksista oli köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa vuonna 2017 (vuonna 2016 määrä oli 849 000). Suurin osa köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevista asuu pienituloisissa kotitalouksissa. Tällaisiin kotitalouksiin kuuluvien henkilöiden osuus väestöstä oli 12,1 %. Toiseksi eniten köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevia on vajaatyöllisyydestä kärsivissä kotitalouksissa. Tällaisiin kotitalouksiin kuuluvien henkilöiden osuus väestöstä oli 7,6 %. Suomessa vain 2,6 % kotitalouksista kärsii vakavasta aineellisesta puutteesta.

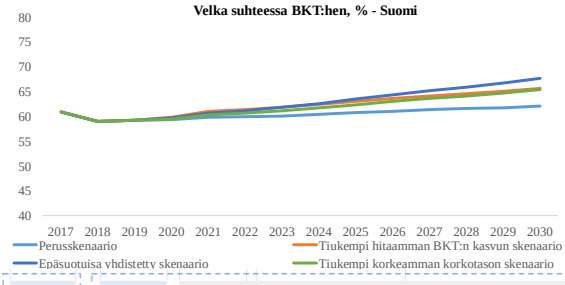
LIITE B: KOMISSION VELKAKESTÄVYYSANALYYSI JA JULKISEN TALOUDEN RISKIT

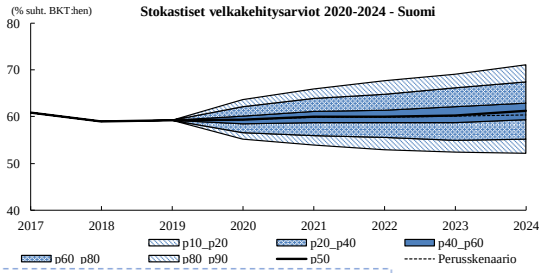
Julkisen talouden velkakehitys perusskenaariossa ja sen vaihtoehdoissa sekä herkkyystesteissä

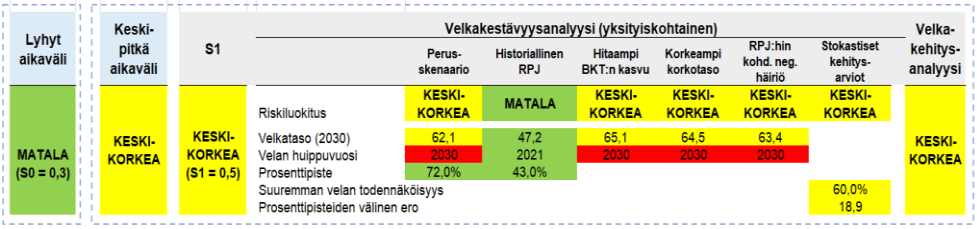
Suomi - Velkakehityksen perusskenaario	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bruttovelkasuhde	**59,0**	**59,2**	**59,3**	**59,8**	**59,9**	**60,1**	**60,4**	**60,7**	**61,1**	**61,3**	**61,5**	**61,7**	**62,1**
Muutokset (-1+2+3)	*-1,8*	*0,2*	*0,1*	*0,5*	*0,1*	*0,2*	*0,3*	*0,3*	*0,3*	*0,3*	*0,2*	*0,2*	*0,4*
joista													
(1) Perusjäämä (1.1+1.2+1.3)	**0,1**	**-0,3**	**-0,7**	**-0,9**	**-1,1**	**-1,2**	**-1,3**	**-1,4**	**-1,5**	**-1,5**	**-1,6**	**-1,6**	**-1,8**
(1.1) Rakenteellinen perusjäämä *(1.1.1-1.1.2+1.1.3)*	***-0,1***	***-0,6***	***-0,8***	***-0,9***	***-1,1***	***-1,2***	***-1,3***	***-1,4***	***-1,5***	***-1,5***	***-1,6***	***-1,6***	***-1,8***
(1.1.1) Rakenteellinen perusjäämä (pl. ikääntymismenot)	*-0,1*	*-0,6*	*-0,8*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*	*-0,9*
(1.1.2) Ikääntymismenot					*0,3*	*0,6*	*0,8*	*1,0*	*1,2*	*1,4*	*1,6*	*1,7*	*1,8*
(1.1.3) Muut (verot ja omaisuustulot)					*0,1*	*0,3*	*0,4*	*0,5*	*0,7*	*0,8*	*0,9*	*1,0*	*1,0*
(1.2) Suhdannekomponentti	***0,2***	***0,2***	***0,1***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(1.3) Kertaluonteiset ja muut väliaikaiset toimenpiteet	***-0,1***	***0,1***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(2) Lumipalloefekti (2.1+2.2+2.3)	**-1,4**	**-0,8**	**-0,9**	**-1,0**	**-1,0**	**-1,0**	**-1,0**	**-1,1**	**-1,2**	**-1,3**	**-1,4**	**-1,4**	**-1,4**
(2.1) Korkomenot	*0,9*	*0,8*	*0,8*	*0,7*	*0,7*	*0,7*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,5*	*0,5*
(2.2) Kasvun vaikutus	*-1,0*	*-0,8*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,7*	*-0,8*	*-0,7*
(2.3) Inflaation vaikutus	*-1,3*	*-0,8*	*-1,1*	*-1,1*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,2*
(3) Velkakannan korjauserät	**-0,4**	**0,6**	**0,3**	**0,6**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Huom. Lisätietoja, ks. Euroopan komission Debt Sustainability Monitor -julkaisu vuodelta 2019.

[1] Ensimmäisessä taulukossa esitetään finanssipolitiikan jatkumiseen muuttumattomana pohjautuvan perusskenaarion mukaiset ennusteet. Se kuvaa arvioitua velan kehitystä, ja siinä on eritelty perusjäämä, lumipalloefektit ja velkakannan korjauserät. Lumipalloefekteillä mitataan eri suuntiin vaikuttavien korkotason, inflaation ja reaalisen BKT:n kasvun (ja joissakin maissa valuuttakurssien) nettovaikutusta. Velkakannan korjauseriin sisällytetään maksu- ja suoriteperusteisen kirjanpidon erot, varojen nettokertymä sekä arvostus- ja muut jäännösvaikutukset.

[2] Kuvioissa esitetään herkkyystestejä perusskenaarion ja vaihtoehtoisten skenaarioiden suhteen, erityisesti: historiallisen rakenteellisen perusjäämän (RPJ) skenaario (jossa RPJ esitetään historiallisena keskiarvona), vakaus- ja kasvusopimuksen (VKS) skenaario (jossa finanssipolitiikan oletetaan kehittyvän VKS:n keskeisten säännösten mukaisesti), korkeamman korkotason skenaario (+1 %-yksikkö perusskenaarioon verrattuna), hitaamman BKT:n kasvun skenaario (-0,5 %-yksikköä perusskenaarioon verrattuna) ja RPJ:hin kohdistuvan negatiivisen häiriön skenaario (kalibrointuna ennustetun muutoksen perusteella). Lisäksi esitetään epäsuotuisa yhdistetty skenaario ja tiukemmat (korkotasoon ja kasvuun liittyvät) herkkyystestit sekä stokastiset kehitysarviot. Näistä kehitysarvioista on tarkempaa tietoa kestävyysraportissa (Fiscal Sustainability Report) vuodelta 2018 ja Debt Sustainability Monitor -julkaisussa vuodelta 2019.

[3] Toisessa taulukossa esitetään julkisen talouden riskiluokittelu lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

a. Lyhyen aikavälin riskiluokitus (matala/korkea) perustuu S0-indikaattoriin. Se on julkisen talouden tulevan vuoden rahoituspaineen varhaiseen havaitsemiseen tähtäävä indikaattori. Se perustuu 25:een julkista taloutta, rahoitusjärjestelmää ja kilpailukykyä koskevaan muuttujaan, joiden on aiemmin todettu olevan hyviä julkisen talouden rahoituspaineen indikaattoreita. Kriittinen kynnys, jonka ylittyminen kertoo julkisen talouden rahoituspaineesta, on 0,46.

b. Keskipitkän aikavälin riskiluokitus (matala/keskikorkea/korkea) perustuu S1-indikattoriin ja velkakestävyysanalyysin tuloksiin yhdessä. S1-indikaattori kertoo, kuinka suuri julkisen talouden sopeutus tarvitaan (kumulatiivisesti ennustejaksoa seuraavien 5 vuoden aikana ja sen jälkeen ylläpidettynä), jotta velkasuhde saadaan supistettua 60 prosenttiin vuoteen 2034 mennessä. Kriittiset arvot ovat 0 ja 2,5 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen. Velkakestävyysanalyysin luokitus perustuu 5 deterministisen skenaarion (perusskenaario, historiallisen RPJ:n, korkemman korkotason, hitaamman BKT:n kasvun ja RPJ:hin kohdistuvan negatiivisen häiriön skenaariot) tuloksiin sekä stokastisiin kehitysarvioihin. Käytettäviä kriteereitä ovat esim. arvioitu velkataso, velkaura, julkista taloutta koskevien oletusten realistisuus, velan kasvun pysähtymisen todennäköisyys ja epävarmuustekijöiden kokoluokka.

c. Pitkän aikavälin riskiluokitus (matala/keskikorkea/korkea) perustuu S2-indikaattoriin ja velkakestävyysanalyysin tuloksiin yhdessä. S2-indikaattori kertoo, kunka suuri etupainotteinen ja pysyvä julkisen talouden sopeutus tarvitaan, jotta velkasuhde saadaan vakautettua päättymättömällä aikajänteellä, ikääntymismenot huomioon ottaen. Kriittiset arvot ovat 2 ja 6 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen. Velkakestävyysanalyysin tuloksia käytetään antamaan lisävahvistusta pitkän aikavälin riskiluokitukselle erityisesti tapauksissa, joissa havaitaan velkaan liittyviä haavoittuvuustekijöitä (keskikorkea/korkea velkakestävyysanalyysin riskiluokitus).

LIITE C: VAKIOTAULUKOT

Taulukko C.1: **Rahoitusmarkkinaindikaattorit**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pankkisektorin kokonaisvarat (% suhteessa BKT:hen)[1]	280,0	262,9	251,6	200,1	268,1	293,4
Viiden suurimman pankin osuus varoista (% kokonaisvaroista)	89,7	88,0	80,5	73,5	81,6	-
Pankkijärjestelmän ulkomainen omistus (% kokonaisvaroista)[2]	71,6	67,5	65,5	54,0	10,8	13,1
Vakavaraisuusindikaattorit:[2]						
- järjestämättömät luotot (% koko luottokannasta)	1,6	1,5	1,4	1,2	1,5	1,4
- vakavaraisuussuhde (%)	17,5	23,8	24,6	23,4	20,9	20,6
- oman pääoman tuotto (%)[3]	9,1	8,3	8,7	8,8	8,1	7,2
Pankkilainat yksityiselle sektorille (vuosimuutos, %)[1]	3,8	0,2	1,6	3,1	4,5	4,6
Asuntoluototus (vuosimuutos, %)[1]	1,7	2,5	2,3	2,2	1,7	2,3
Lainat suhteessa talletuksiin[2]	103,6	102,4	94,3	94,8	133,2	127,2
Keskuspankkilikviditeetti % vastattavista[1]	0,4	0,3	1,9	2,5	1,8	0,9
Yksityinen velka (% suhteessa BKT:hen)	148,8	151,5	148,0	145,3	142,1	-
Ulkomainen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen)[2] - julkinen	53,5	51,5	48,2	45,9	40,7	41,3
- yksityinen	43,6	48,0	44,0	45,6	48,8	51,9
Pitkien korkojen ero suhteessa bundiin (peruspistettä)*	28,6	22,4	27,5	23,1	26,6	32,4
Valtion (5 vuoden) arvopaperien luottoriskinvaihtosopimusten hintaero*	24,0	20,6	24,4	19,0	10,3	9,8

1) Tuorein tieto vuoden 2019 kolmannelta neljännekseltä. Sisältää pankit ja muut rahalaitokset keskuspankkeja lukuun ottamatta.
2) Tuorein tieto vuoden 2019 toiselta neljännekseltä.
3) Neljännesvuositiedot on muunnettu vuositiedoiksi.
* Mitataan peruspisteinä.
Lähde: Euroopan komissio (pitkät korot); Maailmanpankki (ulkomainen bruttovelka); Eurostat (yksityinen velka); EKP (kaikki muut indikaattorit).

Taulukko C.2: **Sosiaali-indikaattorien tulostaulun pääindikaattorit**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019 [5]
Yhtäläiset mahdollisuudet ja pääsy työmarkkinoille						
Koulupudokkaiden osuus (% 18–24-vuotiaista)	9,5	9,2	7,9	8,2	8,3	:
Sukupuolten välinen työllisyysero (prosenttiyksikköä)	1,9	2,1	3,3	3,5	3,7	2,8
Tuloerot mitattuna ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhteena (S80/S20)	3,6	3,6	3,6	3,5	3,6	:
Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste[1]	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5	:
Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret (% 15–24-vuotiaista)	10,2	10,6	9,9	9,4	8,5	:
Dynaamiset työmarkkinat ja oikeudenmukaiset työolot						
Työllisyysaste (20–64-vuotiaat)	73,1	72,9	73,4	74,2	76,3	77,2
Työttömyysaste[2] (15–74-vuotiaat)	8,7	9,4	8,8	8,6	7,4	6,7
Pitkäaikaistyöttömyys (% työvoimasta)	1,9	2,3	2,3	2,1	1,6	1,2
Kotitalouksien käytettävissä oleva reaalibruttotulo henkeä kohti[3] (2008=100)	101,3	102,1	103,3	104,6	106,5	:
Keskipalkkaisen kokoaikaisen perheettömän työntekijän vuotuiset nettoansiot (ostovoimastandardina, kolmen vuoden keskiarvo)	24154	24346	24545	:	:	:
Keskipalkkaisen kokoaikaisen perheettömän työntekijän vuotuiset nettoansiot (reaalinen %-muutos, kolmen vuoden keskiarvo)	-0,76	-0,25	0,27	:	:	:
Julkiset tuet / sosiaalinen suojelu ja sosiaalinen osallisuus						
Sosiaalisten tulonsiirtojen (pl. eläkkeet) vaikutus köyhyyden vähenemiseen[4]	53,6	53,7	57,0	56,9	53,7	:
Virallisen lastenhoidon piirissä olevat alle 3-vuotiaat lapset	33,2	32,5	32,7	33,3	37,2	:
Täyttämättä jääneet sairaanhoitotarpeet, asianomaisen oma ilmoitus	3,3	4,3	4,1	3,6	4,7	:
Henkilöt, joilla on digitaaliset perustaidot tai perustaitoja paremmat taidot (% 16–74-vuotiaista)	:	74,0	73,0	76,0	:	:

1) Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevat: henkilöt, joita uhkaa köyhyys ja/tai jotka kärsivät vakavasta aineellisesta puutteesta ja/tai jotka elävät kotitaloudessa, jossa työssäkäyntiaste on nolla tai hyvin alhainen.
2) Työttömiä ovat henkilöt, jotka eivät ole työssä, mutta hakevat aktiivisesti työtä ja ovat valmiita aloittamaan työn heti tai kahden viikon kuluessa.
3) Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot määritellään tasoittamattomina vuoden 2019 yhteisen työllisyysraportin luonnoksen mukaisesti.
4) Sosiaalisista tulonsiirroista johtuva köyhyysriskin väheneminen prosentteina (laskettu vertaamalla köyhyysriskiastetta ennen sosiaalisia tulonsiirtoja ja niiden jälkeen; eläkkeitä ei pidetä laskelmassa tulonsiirtoina).
5) Työllisyysasteen, työttömyysasteen ja sukupuolten välisen työllisyyseron osalta vuoden 2019 kolmen ensimmäisen neljänneksen keskiarvo.
Lähde: Eurostat

Taulukko C.3: **Työmarkkinoita ja koulutusta kuvaavat indikaattorit**

Työmarkkinaindikaattorit	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019** [5]
Työvoimaosuus (15–64-vuotiaat)	75,4	75,8	75,9	76,7	77,9	78,6
Nykyisessä työpaikassa työskentely työsuhteen keston mukaan						
0–11 kuukautta	16,1	16,0	17,6	18,5	19,6	:
12–23 kuukautta	9,1	8,4	8,6	9,3	10,1	:
24–59 kuukautta	16,7	16,4	14,9	14,4	14,3	:
yli 60 kuukautta	57,9	58,9	58,7	57,7	55,9	:
Työllisyyden kasvu* (%-muutos edellisvuodesta)	-0,4	-0,1	0,5	1,0	2,6	1,0
Naisten työllisyysaste (% 20–64-vuotiaista naisista)	72,1	71,8	71,7	72,4	74,5	75,8
Miesten työllisyysaste (% 20–64-vuotiaista miehistä)	74,0	73,9	75,0	75,9	78,2	78,6
Ikääntyneiden työntekijöiden työllisyysaste* (% 55–64-vuotiaista)	59,1	60,0	61,4	62,5	65,4	66,6
Osa-aikatyöllisyys* (% kokonaistyöllisyydestä, 15–64-vuotiaat)	14,1	14,1	14,9	15,0	15,1	15,6
Määräaikainen työllisyys* (määräaikaisella työsopimuksella työskentelevien 15–64-vuotiaiden %-osuus)	15,4	15,1	15,6	15,8	16,2	15,9
Siirtyminen tilapäisestä työstä vakinaiseen (kolmen vuoden keskiarvo)	31,1	28,8	25,9	26,5	27,5	:
Nuorisotyöttömyysaste (% 15–24-vuotiaasta työvoimasta)	20,5	22,4	20,1	20,1	17,0	16,9
Sukupuolten välinen ero osa-aikatyön tekemisessä	9,4	8,4	9,5	9,9	10,0	10,1
Sukupuolten palkkaero[2] (tasoittamattomin luvuin)	18,4	17,6	17,4	16,7	:	:
Koulutusindikaattorit	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Aikuisten osallistuminen koulutukseen (koulutukseen osallistuvien 25–64-vuotiaiden %-osuus)	25,1	25,4	26,4	27,4	28,5	:
Alisuoriutuminen koulutuksessa[3]	:	13,6	:	:	:	:
Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 30–34-vuotiaiden %-osuus)	45,3	45,5	46,1	44,6	44,2	:
Sosioekonomiseen asemaan pohjautuvat vaihtelut opinnoissa menestymisessä[4]	:	10,0	:	:	:	:

* Tulostaulun ulkopuolinen indikaattori
1) Pitkäaikaistyöttömiä ovat vähintään 12 kuukautta työttöminä olleet.
2) Mies- ja naispuolisten palkansaajien keskimääräisten bruttotuntiansioiden välinen ero prosenttiosuutena miespuolisten palkansaajien keskimääräisestä bruttotuntipalkasta. Erotus on määritelty "tasoittamattomana", koska sitä ei ole oikaistu yksilöllisten ominaisuuksien perusteella (ja se antaa siten yleisen kuvan palkkaan liittyvistä sukupuolten välisistä eriarvoisuuksista). Laskelmaan on otettu ikään ja työtuntien määrään katsomatta kaikki työntekijät, jotka työskentelevät vähintään kymmenen työntekijän yrityksissä.
3) OECD:n Pisa-tutkimuksen mukaan matematiikassa heikosti menestyvät 15-vuotiaat.
4) Sosioekonomisen ja kulttuurisen aseman vaikutus OECD:n Pisa-tutkimuksen tuloksiin.
5) Vuoden 2019 kolmen ensimmäisen neljänneksen keskiarvo. Nuorisotyöttömyysastetta koskevat tiedot ovat kausitasoitettuja.
Lähde: Eurostat, OECD

Taulukko C.4: **Sosiaalista osallisuutta ja terveyttä koskevat indikaattorit**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sosiaaliturvamenot* (% suhteessa BKT:hen)						
Sairaanhoito/terveydenhuolto	7,4	7,4	7,4	7,1	6,8	:
Työkyvyttömyys	3,4	3,4	3,2	3,1	2,9	:
Vanhuus / lesket ja orvot	12,4	12,9	13,3	13,5	13,6	:
Perhe/lapset	3,2	3,2	3,2	3,1	2,9	:
Työttömyys	2,3	2,5	2,6	2,6	2,2	:
Asuminen	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	:
Sosiaalinen syrjäytyminen, muualle luokittelematon	0,9	0,9	0,9	1,1	0,9	:
Yhteensä	30,2	30,9	31,2	31,1	30,1	:
josta: tarveharkintaiset etuudet	1,6	1,7	1,9	2,0	2,0	:
Julkisen talouden toimintokohtaiset menot (% suhteessa BKT:hen)						
Sosiaaliturva	24,8	25,4	25,5	25,6	24,9	:
Terveydenhuolto	8,3	8,3	7,3	7,2	7,1	:
Koulutus	6,4	6,4	6,2	6,1	5,7	:
Itse maksetut terveydenhuoltomenot	18,9	18,9	19,8	20,5	20,2	:
Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevat lapset (% 0–17-vuotiaista)*	13,0	15,6	14,9	14,7	15,1	16,0
Köyhyysriskiaste[1] (% koko väestöstä)	11,8	12,8	12,4	11,6	11,5	12,0
Työssäkäyvien köyhyysriski (% ansiotyössä olevista)	3,7	3,7	3,5	3,1	2,7	3,1
Vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivien osuus[2] (% koko väestöstä)	2,5	2,8	2,2	2,2	2,1	2,8
Erittäin puutteellisissa asuinoloissa asuvien osuus[3], asunnon hallintaperusteen mukaan						
Omistaja, asuntolaina	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3
Vuokralainen, markkinahintainen vuokra	2,0	2,4	1,8	2,4	1,9	2,0
Alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa asuvien osuus[4] (% 0–59-vuotiaista)	9,0	10,0	10,8	11,4	10,7	10,8
Köyhyysraja, kansallisena valuuttana kiintein hinnoin*	12009	11965	11852	11815	11936	12113
Toimintakykyisen elinajan odote						
Naiset	:	9,3	9,0	8,9	9,4	:
Miehet	:	8,8	9,3	9,4	8,9	:
Yhteenlaskettu korvaussuhde eläkkeensaajille[5]	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksi (DESI), siirtoyhteydet[6]	:	56,1	61,0	61,7	64,5	:
Gini-kerroin ennen veroja ja tulonsiirtoja*	48,5	49,1	49,2	50,3	50,2	:
Gini-kerroin verojen ja tulonsiirtojen jälkeen*	25,4	25,6	25,2	25,4	25,3	:

* Tulostaulun ulkopuolinen indikaattori
1) Köyhyysriskiaste: sellaisten henkilöiden osuus, joiden käytettävissä olevat ekvivalenttitulot ovat alle 60 % käytettävissä olevien kansallisten ekvivalenttitulojen mediaanista.
2) Niiden osuus, joita koskee ainakin neljä seuraavista puutteista: ei ole varaa i) maksaa vuokraa tai sähkö-/vesilaskua, ii) pitää asuntoaan riittävän lämpimänä, iii) kustantaa odottamattomia menoja, iv) syödä lihaa, kalaa tai vastaavaa proteiinilähdettä joka toinen päivä, v) matkustaa viikon lomalle kerran vuodessa, vi) autoon, vii) pyykinpesukoneeseen, viii) väritelevisioon tai ix) puhelimeen.
3) Ahtaasti ja puutteellisissa asuinoloissa asuvien prosenttiosuus koko väestöstä.
4) Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät: niiden 0–59-vuotiaitten osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jossa aikuiset ovat edellisten 12 kuukauden aikana työskennelleet vähemmän kuin 20 % yhteenlasketusta potentiaalisesta työajasta.
5) 65–74-vuotiaiden yksittäisten mediaanibruttoeläkkeiden suhde 50–59-vuotiaiden yksittäisiin mediaanibruttotuloihin.
6) Kiinteän laajakaistan levinneisyys (33 %), mobiililaajakaistan levinneisyys (22 %), nopeus (33 %) ja hinta (11 %) (digitaalistrategian tulostaulusta).
Lähde: Eurostat, OECD

Taulukko C.5: **Tuotemarkkinoiden tuloksia ja politiikkaa kuvaavat indikaattorit**

Tulosindikaattorit	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Työn tuottavuuden kasvu henkeä kohti[1] (t/t-1), %						
Työn tuottavuuden kasvu teollisuudessa	3,41	2,49	1,66	4,85	8,28	-1,45
Työn tuottavuuden kasvu rakennusalalla	-0,61	-2,02	1,34	0,84	-2,53	-1,88
Työn tuottavuuden kasvu markkinapalvelujen alalla	-1,14	-0,16	0,46	0,80	2,41	-1,10
Yksikkötyökustannusten kasvu[2] (t/t-1), %						
Yksikkötyökustannusten kasvu teollisuudessa	-2,86	-0,91	0,89	-3,32	-8,35	2,81
Yksikkötyökustannusten kasvu rakennusalalla	2,92	1,91	-0,06	0,50	4,25	3,80
Yksikkötyökustannusten kasvu markkinapalvelujen alalla	3,67	0,66	0,64	0,95	-1,02	1,50
Liiketoimintaympäristö	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Sopimusten täytäntöönpanoon tarvittava aika[3] (päivinä)	485	485	485	485	485	485
Yrityksen perustamiseen tarvittava aika[3] (päivinä)	17,0	17,0	17,0	17,0	17,0	17,0
Pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos[4]	0,41	0,57	0,23	0,26	0,39	0,30
Tutkimus ja innovointi	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
T&K-intensiteetti	3,27	3,15	2,87	2,72	2,73	2,75
Julkiset koulutusmenot yhteensä, % suhteessa BKT:hen	6,40	6,40	6,20	6,10	5,70	:
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet työlliset ja/tai tiede- ja teknologia-alalla työskentelevät, % koko työvoimasta	51	51	52	52	53	54
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet[5]	34	35	36	36	36	37
Keskiasteen koulutuksen suorittaneet nuoret[6]	86	86	87	88	87	87
Korkean teknologian tuotteiden kauppatase, % suhteessa BKT:hen	-1,02	-0,97	-1,22	-1,39	-1,44	-1,47
Tuote- ja palvelumarkkinat ja kilpailu	**2003**	**2008**	**2013**			**2018***
Tuotemarkkinoiden sääntely (OECD:n indeksi)[7], kaikki alat	1,49	1,34	1,29			1,37
Tuotemarkkinoiden sääntely (OECD:n indeksi)[7], vähittäissektori	2,86	2,89	2,86			1,65
Tuotemarkkinoiden sääntely (OECD:n indeksi)[7], itsenäisten ammatinharjoittajien palvelut[8]	0,61	0,71	0,62			0,63
Tuotemarkkinoiden sääntely (OECD:n indeksi)[7], verkkotoimialat[9]	2,72	2,61	2,47			1,52

1) Arvonlisäys kiinteisiin hintoihin jaettuna työntekijöiden määrällä.
2) Palkansaajakorvaukset käypiin hintoihin jaettuna kiinteisiin hintoihin perustuvalla arvonlisäyksellä.
3) Indikaattorin laskentametodeista ja taustaolettamista on tarkempaa tietoa sivulla http://www.doingbusiness.org/methodology.
4) Kysymykseen Q7B_a annettujen vastausten keskiarvo. "[Pankkilaina]: Jos olette hakenut tällaista rahoitusta ja yrittänyt neuvotella siitä viimeisten kuuden kuukauden aikana, mikä oli tulos?". Vastaukset koodattiin seuraavasti: nolla, jos koko rahoitus saatiin, yksi, jos vähintään 75 % rahoituksesta saatiin, kaksi, jos alle 75 % rahoituksesta saatiin, kolme, jos hakemus hylättiin, ja arvo puuttuu, jos hakemus on edelleen käsiteltävänä tai ei tietoa.
5) Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden 15–64-vuotiaiden osuus.
6) Vähintään keskiasteen koulutuksen suorittaneiden 20–24-vuotiaiden osuus.
7) Indeksi: 0 = ei säännelty; 6 = erittäin säännelty. OECD:n tuotemarkkinoiden sääntelyn indikaattorien laskentametodeista on tarkempaa tietoa sivulla http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
8) Lakimiesten, kirjanpitäjien, arkkitehtien ja insinöörien sääntelyindikaattoreiden yksinkertainen keskiarvo.
9) OECD:n sääntelyindikaattorit energian, liikenteen ja viestinnän alalla.
* Vuosia 2003–2013 koskevat indikaattoreiden arvot ovat vertailukelpoisia. Menetelmää muutettiin vuonna 2018 huomattavasti, minkä vuoksi aiempien vuosien arvoja ei voida verrata vuotta 2018 koskeviin arvoihin.
Lähde: Euroopan komissio; Maailmanpankki — Doing Business (sopimusten täytäntöönpano ja yrityksen perustamisaika); OECD (tuotemarkkinoiden sääntelyä kuvaavat indikaattorit); Euroopan keskuspankki, 2019 (pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos).

Taulukko C.6: **Vihreä kasvu**

Vihreän kasvun tulokset		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Makrotaloudellinen							
Energiaintensiteetti	kgoe / €	0,18	0,18	0,17	0,17	0,17	-
Hiili-intensiteetti	kg / €	0,33	0,31	0,29	0,30	0,28	-
Resurssi-intensiteetti (korreloi resurssien tuottavuuden kanssa)	kg / €	1,08	0,90	0,89	0,89	0,91	0,95
Jäteintensiteetti	kg / €	-	0,51	-	0,63	-	-
Energiakaupan tase	% suhteessa BKT:hen	-2,6	-2,4	-1,8	-1,4	-1,6	-2,0
Energian painoarvo YKHI:ssä	%	8,12	7,84	7,63	7,09	7,08	7,19
Energian hintojen muutoksen ja inflaation ero	prosentti-yksikköä	-1,6	-2,6	-2,3	-1,3	4,5	3,4
Reaaliset yksikköenergiakustannukset	% arvon-lisäyksestä	17,0	15,1	15,5	15,8	-	-
Ympäristöverojen suhde työn verotukseen	suhde	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	-
Ympäristöverot	% suhteessa BKT:hen	2,9	2,9	2,9	3,1	3,0	2,9
Sektorikohtainen							
Teollisuuden energiaintensiteetti	kgoe / €	0,23	0,23	0,23	0,22	0,21	-
Reaaliset yksikköenergiakustannukset tehdasteollisuudessa, pl. jalostus	% arvon-lisäyksestä	19,8	18,4	19,3	20,1	-	-
Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta	% suhteessa BKT:hen	10,86	10,65	10,64	10,68	11,66	11,19
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön hinta	€ / kWh	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien kaasun hinta	€ / kWh	0,05	0,05	0,04	0,04	0,05	0,06
Julkinen energia-T&K	% suhteessa BKT:hen	0,08	0,08	0,08	0,03	0,02	0,02
Julkinen ympäristö-T&K	% suhteessa BKT:hen	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02
Yhdyskuntajätteen kierrätysaste	%	32,5	32,5	40,6	42,0	40,5	-
Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus*	%	49,9	48,8	46,0	46,5	45,5	46,6
Liikenteen energiaintensiteetti	kgoe / €	0,54	0,54	0,57	0,57	0,56	-
Liikenteen hiili-intensiteetti	kg / €	1,14	1,06	1,13	1,25	1,17	1,17
Energian toimitusvarmuus							
Riippuvuus energian tuonnista	%	50,0	50,2	48,2	46,0	44,0	-
Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi	HHI	70,8	66,8	70,6	70,5	67,1	-
Energiapaletin monipuolisuus	HHI	20,0	21,0	21,5	21,3	22,3	-

Kaikki makrotason intensiteetti-indikaattorit on ilmaistu fyysisen määrän suhteena BKT:hen (vuoden 2010 hintoina)
Energiaintensiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)
Hiili-intensiteetti: kasvihuonekaasupäästöt (CO_2-ekvivalenttikiloina) jaettuna BKT:llä (EUR)
Resurssi-intensiteetti: kotimainen raaka-aineiden käyttö (kg) jaettuna BKT:llä (EUR)
Jäteintensiteetti: jäte (kg) jaettuna BKT:llä (EUR)
Energiakaupan tase: energian viennin ja tuonnin tase, % suhteessa BKT:hen.
Energian painoarvo YKHI:ssä: "energiaerien" osuus YKHI:n muodostamiseen käytettävässä kulutuskorissa.
Energian hintojen muutoksen ja inflaation erotus: YKHI:n energiakomponentti ja YKHI-kokonaisinflaatio (vuotuinen muutos-%)
Reaaliset yksikköenergiakustannukset: reaaliset energiakustannukset, % suhteessa syntyvään arvonlisäykseen.
Teollisuuden energiaintensiteetti: teollisuuden energiankulutus (kgoe) jaettuna teollisuuden bruttoarvonlisäyksellä (EUR vuonna 2010).
Tehdasteollisuuden reaaliset yksikköenergiakustannukset, pl. koksin ja öljytuotteiden jalostus: reaaliset kustannukset, % suhteessa tehdasteollisuuden arvonlisäykseen
Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta: energiaintensiivisten alojen bruttoarvonlisäyksen osuus BKT:stä
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön ja kaasun hinta: kulutusväli 500–2 000 MWh ja 10 000–100 000 GJ; ilman alv:tä.
Yhdyskuntajätteen kierrätysaste: kierrätetyn yhdyskuntajätteen osuus kaikesta yhdyskuntajätteestä.
Julkinen energia- tai ympäristö-T&K: julkisyhteisöjen näihin aloihin kohdistamat T&K-menot, % suhteessa BKT:hen
Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus (pl. ilmailu): jäsenvaltioiden EEA:lle ilmoittamien kasvihuonekaasupäästöjen perusteella (pl. maankäyttö, maankäytön muutos ja metsätalous).
Liikenteen energiaintensiteetti: energian loppukulutus liikenteessä kansainvälinen ilmailu mukaan luettuna (kgoe) jaettuna kuljetus- ja varastointialan bruttoarvonlisäyksellä (euroa vuonna 2010)
Liikenteen hiili-intensiteetti: kuljetus- ja varastointialan kasvihuonekaasupäästöt jaettuna alan bruttoarvonlisäyksellä (euroa vuonna 2010).
Riippuvuus energian tuonnista: energian nettotuonti jaettuna kotimaisella energian kokonaiskulutuksella, ml. ilma- ja meriliikenteen polttoaineet.
Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi: Herfindahl-Hirschmann-indeksi kattaa öljyn, kaasun ja hiilen. Pienemmät arvot merkitsevät suurempaa monipuolisuutta ja siten pienempää riskiä.
Energiapaletin monipuolisuus: maakaasun, bensiinituotteiden, ydinvoiman, uusiutuvan energian ja kiinteiden polttoaineiden Herfindahl-Hirschmann-indeksi. Pienemmät arvot merkitsevät suurempaa monipuolisuutta.
* Euroopan komissio ja Euroopan ympäristökeskus – alustavat tiedot vuodelta 2018.
Lähde: Euroopan komissio ja Euroopan ympäristökeskus (Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus); Euroopan komissio (Ympäristöverot, työn verotus ja BKT): Eurostat (kaikki muut indikaattorit).

LIITE D: OIKEUDENMUKAISEN SIIRTYMÄN RAHASTOA (2021–2027) KOSKEVAT INVESTOINTIOHJEET SUOMELLE

Tässä liitteessä esitetään oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa (2021–2027) koskevan komission ehdotuksen pohjalta komission yksiköiden alustavat näkemykset rahastosta rahoitettavista priorisoitavista investointialoista ja reunaehdoista Suomessa. Priorisoitavat investointialat perustuvat laajempaan analyysiin maaraportissa arvioiduista Suomen alueista, joihin kohdistuu vakavia sosioekonomisia haasteita sen vuoksi, että unioni siirtyy ilmastoneutraaliin talouteen vuoteen 2050 mennessä. Tämä liite tarjoaa perustan Suomen ja komission yksiköiden väliselle vuoropuhelulle sekä tarvittavaa ohjeistusta jäsenvaltioille oikeudenmukaista siirtymää koskevien alueellisten suunnitelmien laatimista varten. Nämä suunnitelmat muodostavat perustan oikeudenmukaisen siirtymän rahaston ohjelmasuunnittelulle. Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta rahoitettavilla investoinneilla täydennetään osana koheesiopolitiikkaa rahoitettavia investointeja, joita koskevat investointiohjeet annettiin Suomelle vuoden 2019 maaraportin liitteessä D [41].

Suomi on yksi suurimmista turpeen tuottajista ja suurin turpeen kuluttaja Euroopassa. Lähinnä energialähteenä käytetyn turpeen tuotannon työllisyysvaikutus on 2 300 henkilötyövuotta. Turpeen energiakäyttö vastaa hiili-intensiteetiltään kivihiilen energiakäyttöä. Turpeen tuotannon ja käytön vaiheittaisella lopettamisella voitaisiin tukea Suomen tavoitetta saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Harvaan asuttu Pohjois- ja Itä-Suomi (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi) vaikuttaisi olevan alue, johon siirtyminen turpeesta hiilineutraaliin energiantuotantoon vaikuttaa eniten. Tämän alustavan arvion pohjalta on perusteltua keskittää oikeudenmukaisen siirtymän rahaston rahoitus tälle alueelle.

[41] SWD(2019) 1025 final.

Suomen hallitus on sitoutunut vähintäänkin puolittamaan turpeen energiakäytön vuoteen 2030 mennessä. Tämän vuoksi monet työntekijät ovat vaarassa jäädä työttömiksi tällä harvaan asutulla alueella, jolla työvoiman kysyntä on muutoin vähäistä. Kun talouden muutosta tukevan innovaatiotoiminnan ensisijaisia tavoitteita asetetaan, tärkeässä asemassa on älykkään erikoistumisen strategia[42], joka voisi myös tarjota puitteet siirtymiselle kohti monipuolisempaa, kilpailukykyisempää ja vihreämpää taloutta.

Siirtymään liittyviin haasteisiin vastaamiseksi komissio on määrittänyt ensisijaisesti priorisoitavia investointitarpeita, jotka liittyvät tehokasta ja puhdasta energian tuotantoa ja käyttöä tukevien innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseen ja käyttöönottoon. Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta voitaisiin tukea etenkin seuraavia keskeisiä toimia:

- tutkimus- ja innovointitoimintaan tehtävät investoinnit, joilla edistetään edistyneen teknologian siirtoa
- teknologian ja infrastruktuurien käyttöönottoon tehtävät investoinnit, joilla edistetään kohtuuhintaista puhdasta energiaa, kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä, energiatehokkuutta ja uusiutuvaa energiaa.

Jotta hiilineutraaliuteen tähtäävän kunnianhimoisen politiikan tarjoamat uudet mahdollisuudet voitaisiin hyödyntää, komissio on todennut priorisoitavia investointitarpeita, jotka liittyvät paikallisen talouden monipuolistamiseen ja sen varmistamiseen, että työntekijöillä, joihin siirtymä vaikuttaa, on tarvittavaa osaamista. Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta voitaisiin tukea etenkin seuraavia keskeisiä toimia:

- pk-yrityksiin, myös startup-yrityksiin, tehtävät tuotannolliset investoinnit, jotka johtavat talouden monipuolistamiseen ja uudistamiseen;
- uusien yritysten perustamiseen tehtävät investoinnit, myös yrityshautomoiden ja konsulttipalvelujen kautta;
- työntekijöiden uudelleenkoulutus ja uusien taitojen hankkiminen.

[42] Ks. määritelmä asetuksen (EU) N:o 1303/2013 2 artiklan 3 kohdassa.

Jotta turvetuotannosta vapautuvien alueiden kasvihuonevaikutus voitaisiin minimoida, komissio on todennut joitakin investointitarpeita. Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta voitaisiin tukea etenkin seuraavia keskeisiä toimia:

- laitosalueen kunnostamiseen, maan saneeraukseen ja käyttötarkoituksen muuttamiseen tehtävät investoinnit.

LIITE E: EDISTYMINEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISESSA

Arvio Suomen lyhyen aikavälin edistyksestä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa ([43])

Taulukossa E.1 on esitetty tiedot Eurostatin käyttämiin kestävän kehityksen EU-indikaattoreihin ([44]) kuuluvista indikaattoreista Suomen ja EU28-maiden osalta. Indikaattoreiden avulla seurataan, miten EU-maat ovat edistyneet kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Koska lyhyen aikavälin kehitystä EU:n tasolla arvioidaan viiden vuoden jaksolta, taulukossa on esitetty sekä jakson alun arvo että viimeisin saatavilla oleva arvo. Indikaattoreita päivitetään säännöllisesti Eurostatin verkkosivuilla osiossa, joka käsittelee kestävän kehityksen indikaattoreita.

Taulukko E.1: **Suomen edistymistä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa mittaavat indikaattorit**

Kestävän kehityksen tavoite / alatavoite	Indikaattori	Yksikkö	Suomi				EU28			
			Alkaen		Viimeisin		Alkaen		Viimeisin	
			vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo
1 – Ei köyhyyttä										
Moniulotteinen köyhyys	Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevat	% väestöstä	2013	16,0	2018	16,5	2013	24,6	2018	21,9
	Tulonsiirtojen jälkeen tuloköyhyysvaarassa olevat	% väestöstä	2013	11,8	2018	12,0	2013	16,7	2018	17,1
	Vakavassa aineellisessa puutteessa elävät	% väestöstä	2013	2,5	2018	2,8	2013	9,6	2018	5,8
	Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät	% 0–59-vuotiaista	2013	9,0	2018	10,8	2013	11,0	2018	8,8
	Työssäkäyvien köyhyysriskiaste	% vähintään 18-vuotiaista	2013	3,7	2018	3,1	2013	9,0	2018	9,5
Perustarpeet	Asunnossa vuotava katto tai kosteutta seinissä, lattiassa tai perustassa taikka hometta ikkunanpuitteissa tai lattiassa	% väestöstä	2013	5,2	2018	4,6	2013	15,6	2018	13,9
	Vaille tarvittavaa sairaanhoitoa jääminen, asianomaisen oma ilmoitus	% vähintään 16-vuotiaista	2013	4,3	2018	4,7	2013	3,7	2018	2,0
	Ei kylpyammetta, suihkua eikä sisä-WC:tä kotitaloudessa	% väestöstä	2013	0,4	2018	0,2	2013	2,2	2018	1,7
	Ei pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä	% väestöstä	2013	1,2	2018	1,7	2013	10,7	2018	7,3
	Ahtaasti asuvien osuus	% väestöstä	2013	6,9	2018	7,3	2013	17,0	2018	15,5
2 – Ei nälkää										
Aliravitsemus	Lihavien osuus	% vähintään 18-vuotiaista	2014	18,3	2017	20,6	2014	15,9	2017	15,2
Kestävä maataloustuotanto	Maatalouden tuotannontekijätulo vuosityöyksikköä kohti	euroa, ketjutetut volyymit (2010)	2012	23 115	2017	19 736	2012	14 865	2017	17 304
	Valtion tuki maataloustutkimukselle ja -kehitykselle	milj. euroa	2013	96,6	2018	56,8	2013	3 048,6	2018	3 242,5
	Luomuviljelty pinta-ala	% käytössä olevasta maatalousmaasta	2013	9,1	2018	13,1	2013	5,7	2018	7,5
	Maatalousmaan typpitase	kg/ha	2012	48	2017	51	2010	49	2015	51
Maataloustuotannon ympäristövaikutukset	Maatalouden ammoniakkipäästöt	kg/ha (käytössä oleva maatalousmaa)	2012	13,2	2017	12,2	2011	19,7	2016	20,3
	Pohjaveden nitraattipitoisuus	NO_3, mg/l	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	19,2	2017	19,1
	Veden aiheuttama maaperän eroosio (arvio)	km^2	2010	34,3	2016	34,2	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Viljelymaiden lintuindeksi (yleinen linnusto)	2000 = 100	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	83,9	2018	80,7
3 – Terveyttä ja hyvinvointia										
Terveellinen elämä	Syntymähetken elinajanodote	vuotta	2012	80,7	2017	81,7	2012	80,3	2017	80,9
	Terveyttään hyvänä tai erittäin hyvänä pitävien osuus	% vähintään 16-vuotiaista	2013	64,7	2018	69,0	2013	67,3	2018	69,2
Terveyteen vaikuttavat tekijät	Tupakoivien osuus	% vähintään 15-vuotiaista	2012	25	2017	20	2014	26	2017	26
	Lihavien osuus	% vähintään 18-vuotiaista	2014	18,3	2017	20,6	2014	15,9	2017	15,2
	Melusta kärsivissä kotitalouksissa asuvat, asianomaisen oma ilmoitus	% väestöstä	2013	13,4	2018	13,4	2013	18,8	2018	18,3
	Altistuminen pienhiukkasten aiheuttamalle ilman saastumiselle ($PM_{2,5}$)	$\mu g/m^3$	2012	7,0	2017	4,9	2012	16,8	2017	14,1
Kuolemansyyt	Kroonisista sairauksista johtuva kuolleisuus	kuolleet 100 000:ta alle 65-vuotiasta kohti	2011	117,9	2016	101,0	2011	132,5	2016	119,0
	Tuberkuloosista, hiv:stä ja hepatiitista johtuva kuolleisuus	kuolleet 100 000:ta henkeä kohti	2011	1,5	2016	0,7	2011	3,4	2016	2,6
	Työtapaturmissa kuolleet	100 000:ta palkansaajaa kohti	2012	1,45	2017	0,93	2012	1,91	2017	1,65
	Liikenneonnettomuuksissa kuolleet	kuolleiden määrä	2012	255	2017	238	2012	28 231	2017	25 257
Terveydenhuollon saatavuus	Vaille tarvittavaa sairaanhoitoa jääminen, asianomaisen oma ilmoitus	% vähintään 16-vuotiaista	2013	4,3	2018	4,7	2013	3,7	2018	2,0

(jatkuu seuraavalla sivulla)

([43]) Eurostatin tietokannasta 15. tammikuuta 2020 poimitut tiedot (kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista mittaavat EU:n viralliset indikaattorit; ks. https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables).

([44]) EU:n kestävän kehityksen indikaattorit on soveltuvin osin yhdenmukaistettu YK:n globaalien indikaattoreiden kanssa. YK:n indikaattorit on kuitenkin tarkoitettu globaalia raportointia varten, joten ne eivät aina sovellu EU:n tarpeisiin. EU:n kestävän kehityksen indikaattorit ovat tiivisti yhteydessä EU:n politiikka-aloitteisiin.

Taulukko (jatkoa edelliseltä sivulta)

Kestävän kehityksen tavoite / alatavoite	Indikaattori	Yksikkö	Suomi				EU28			
			Alkaen		Viimeisin		Alkaen		Viimeisin	
			vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo
4 – Hyvä koulutus										
Perusasteen koulutus	Koulupudokkaat	% 18–24-vuotiaista	2013	9,3	2018	8,3	2013	11,9	2018	10,6
	Varhaiskasvatukseen osallistuminen	% 4-vuotiaista ja sitä vanhemmista alle oppivelvollisuusikäisistä lapsista	2012	75,1	2017	87,8	2012	94,0	2017	95,4
	Lukutaidossa heikosti suoriutuvat	% 15-vuotiaista oppilaista	2015	11,1	2018	13,5	2015	19,7	2018	21,7
	Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret	% 15–29-vuotiaista	2013	10,9	2018	10,1	2013	15,9	2018	12,9
Korkea-asteen koulutus	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet	% 30–34-vuotiaista	2013	45,1	2018	44,2	2013	37,1	2018	40,7
	Vastavalmistuneiden työllisyysaste	% 20–34-vuotiaista	2013	79,8	2018	81,7	2013	75,4	2018	81,7
Aikuiskoulutus	Aikuisten osallistuminen koulutukseen	%-osuus 25–64-vuotiaista	2013	24,9	2018	28,5	2013	10,7	2018	11,1
5 – Sukupuolten tasa-arvo										
Sukupuoleen perustuva väkivalta	Naisten kokema fyysinen ja seksuaalinen väkivalta haastattelua edeltävällä 12 kuukauden jaksolla	% naisista	Ei saatavilla	:	2012	10	Ei saatavilla	:	2012	8
Koulutus	Koulupudokkaat, sukupuoliero	prosenttiyksikköä, 18–24-vuotiaat	2013	2,1	2018	1,8	2013	3,4	2018	3,3
	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet, sukupuoliero	prosenttiyksikköä, 30–34-vuotiaat	2013	15,3	2018	16,3	2013	8,5	2018	10,1
	Vastavalmistuneiden työllisyysaste, sukupuoliero	prosenttiyksikköä, 20–34-vuotiaat	2013	0,5	2018	8,5	2013	4,4	2018	3,4
Työllisyys	Sukupuolten välinen tasoittamaton palkkaero	% miesten keskimääräisestä bruttotuntipalkasta	2012	19,2	2017	16,7	2012	17,4	2017	16,0
	Sukupuolten työllisyysero	prosenttiyksikköä, 20–64-vuotiaat	2013	2,8	2018	3,7	2013	11,7	2018	11,6
	Hoitovelvoitteiden vuoksi työvoiman ulkopuolella olevat, sukupuoliero	prosenttiyksikköä, 20–64-vuotiaat	2013	19,3	2018	16,9	2013	25,5	2018	27,1
Johtoasemassa olevat	Naisten osuus kansallisessa parlamentissa ja hallituksessa	% paikoista	2014	42,0	2019	46,5	2014	27,2	2019	31,5
	Naisten osuus yritysten ylimmässä johdossa	% hallitusten jäsenistä	2014	29,2	2019	34,4	2014	20,2	2019	27,8
6 – Puhdas vesi ja sanitaatio										
Sanitaatio	Ei kylpyammetta, suihkua eikä sisä-WC:tä kotitaloudessa	% väestöstä	2013	0,4	2018	0,2	2013	2,2	2018	1,7
	Vähintään sekundääriseen jätevedenkäsittelyjärjestelmään liitetyt asukkaat	% väestöstä	2010	83,0	2014	85,0	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:
Veden laatu	Jokien biologinen hapenkulutus	O_2, mg/l	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	2,06	2017	2,00
	Pohjaveden nitraattipitoisuus	NO_3, mg/l	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	19,2	2017	19,1
	Jokien fosfaattipitoisuus	PO_4, mg/l	2012	0,015	2017	0,015	2012	0,096	2017	0,093
	Sisävesien uimarannat, joilla uimaveden laatu on erinomainen	niiden uimarantojen %-osuus, joilla uimaveden laatu on erinomainen	2013	79,8	2018	91,1	2013	76,5	2018	80,8
Vedenkäytön tehokkuus	Vedenkäyttöindeksi	% pitkän aikavälin keskimääräisistä vesivaroista (LTAA)	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:
7 – Edullista ja puhdasta energiaa										
Energiankulutus	Primäärienergian kulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	32,0	2018	33,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Energian loppukulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	24,7	2018	25,8	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Kotitalouksien energian loppukulutus henkeä kohti	kgoe	2013	951	2018	1032	2013	605	2018	552
	Energiatuottavuus	euroa/kgoe	2013	5,6	2018	5,8	2013	7,6	2018	8,5
	Energiankulutuksen kasvihuonekaasupäästöintensiteetti	indeksi, 2000 = 100	2012	84,8	2017	73,2	2012	91,5	2017	86,5
Energiahuolto	Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta	%	2013	36,7	2018	41,2	2013	15,4	2018	18,0
	Riippuvuus tuontienergiasta	tuonnin %-osuus käytettävissä olevasta kokonaisenergiasta	2013	50,0	2018	45,2	2013	53,2	2018	55,7
Kohtuuhintaisen energian saatavuus	Ei pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä	% väestöstä	2013	1,2	2018	1,7	2013	10,7	2018	7,3

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko (jatkoa edelliseltä sivulta)

Kestävän kehityksen tavoite / alatavoite	Indikaattori	Yksikkö	Suomi				EU28			
			Alkaen		Viimeisin		Alkaen		Viimeisin	
			vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo
8 – Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua										
Kestävä talouskasvu	Reaalinen BKT henkeä kohti	euroa henkeä kohti, ketjutetut volyymit (2010)	2013	34 660	2018	36 820	2013	25 750	2018	28 280
	Investoinnit suhteessa BKT:hen	% suhteessa BKT:hen	2013	22,0	2018	23,7	2013	19,5	2018	20,9
	Resurssituottavuus	euroa/kg, ketjutetut volyymit (2010)	2013	0,92	2018	1,04	2013	1,98	2018	2,04
Työllisyys	Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret	% 15–29-vuotiaista	2013	10,9	2018	10,1	2013	15,9	2018	12,9
	Työllisyysaste	%-osuus 20–64-vuotiaista	2013	73,3	2018	76,3	2013	68,4	2018	73,2
	Pitkäaikaistyöttömyysaste	% työvoimasta	2013	1,7	2018	1,6	2013	5,1	2018	2,9
	Hoitovelvoitteiden vuoksi työvoiman ulkopuolella olevat, sukupuoliero	prosenttiyksikköä, 20–64-vuotiaat	2013	19,3	2018	16,9	2013	25,5	2018	27,1
Ihmisarvoinen työ	Työtapaturmissa kuolleet	100 000:ta palkansaajaa kohti	2012	1,45	2017	0,93	2012	1,91	2017	1,65
	Työssäkäyvien köyhyysriskiaste	% väestöstä	2013	3,7	2018	3,1	2013	9	2018	9,5
9 – Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja										
T&K ja innovointi	Kotimaiset T&K-bruttomenot	% suhteessa BKT:hen	2013	3,27	2018	2,75	2013	2,01	2018	2,12
	Työlliset korkean ja korkean keskitason teknologian valmistusteollisuuden ja osaamisvaltaisten palvelujen aloilla	% kaikista työllisistä	2013	49,5	2018	50,6	2013	45,0	2018	46,1
	T&K-henkilöstö	% työvoimasta	2013	2,02	2018	1,88	2013	1,15	2018	1,36
	Euroopan patenttivirastoon (EPO) jätetyt patenttihakemukset	lukumäärä	2012	1 638	2017	1 297	2012	56 772	2017	54 649
Kestävä liikenne	Linja-auto- ja junaliikenteen osuus matkustajaliikenteestä	% kotimaan liikenteen matkustajakilometreistä	2012	15,1	2017	15,8	2012	17,2	2017	16,7
	Rautatie- ja sisävesiliikenteen osuus tavaraliikenteestä	% kotimaan liikenteen rahtitonnikilometreistä	2012	29,0	2017	27,6	2012	25,4	2017	23,3
	Uusien henkilöautojen keskimääräiset hiilidioksidipäästöt kilometriä kohti	CO_2, g/km	2013	131,8	2018	116,6	2014	123,4	2018	120,4
10 – Eriarvoisuuden vähentäminen										
Eriarvoisuus maan sisällä	Köyhyysvaje	etäisyys pienituloisuusrajasta, %	2013	15,0	2018	14,2	2013	23,8	2018	24,6
	Tulonjako	ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde	2013	3,6	2018	3,7	2013	5,0	2018	5,2
	Tuloasteikon alimman 40 prosentin tulo-osuus	% tuloista	2013	24,2	2018	24,0	2013	21,1	2018	21,0
	Tulonsiirtojen jälkeen tuloköyhyysvaarassa olevat	% väestöstä	2013	11,8	2018	12,0	2013	16,7	2018	17,1
Eriarvoisuus maiden välillä	Ostovoimakorjattu BKT henkeä kohti	reaalimenot henkeä kohti (OVS)	2013	30 500	2018	34 400	2013	26 800	2018	31 000
	Ostovoimakorjatut kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot henkeä kohti	ostovoimastandardina (OVS) asukasta kohti	2013	22 725	2018	24 709	2013	20 392	2018	22 824
	Rahoitus kehitysmaille	milj. euroa, käypinä hintoina	2012	1 189	2017	3 279	2012	147 962	2017	155 224
	Tuonti kehitysmaista	milj. euroa, käypinä hintoina	2013	5 248	2018	5 158	2013	817 475	2018	1 013 981
Muuttoliike ja sosiaalinen osallisuus	Turvapaikkahakemukset	Myönteiset ensimmäiset päätökset, miljoonaa asukasta kohti	2013	303	2018	436	2013	213	2018	424
11 – Kestävät kaupungit ja yhteisöt										
Elämänlaatu kaupungeissa ja yhteisöissä	Ahtaasti asuvien osuus	% väestöstä	2013	6,9	2018	7,3	2013	17,0	2018	15,5
	Melusta kärsivissä kotitalouksissa asuvat, asianomaisen oma ilmoitus	% väestöstä	2013	13,4	2018	13,4	2013	18,8	2018	18,3
	Altistuminen pienhiukkasten aiheuttamalle ilman saastumiselle ($PM_{2,5}$)	$\mu g/m^3$	2012	7,0	2017	4,9	2012	16,8	2017	14,1
	Asunnossa vuotava katto tai kosteutta seinissä, lattiassa tai perustassa taikka hometta ikkunanpuitteissa tai lattiassa	% väestöstä	2013	5,2	2018	4,6	2013	15,6	2018	13,9
	Rikoksista, väkivallasta tai ilkivallasta alueellaan ilmoittaneet	% väestöstä	2013	9,0	2018	7,0	2013	14,5	2018	12,7
Kestävä liikkuvuus	Liikenneonnettomuuksissa kuolleet	kuolleiden määrä	2012	255	2017	238	2012	28 231	2017	25 257
	Linja-auto- ja junaliikenteen osuus matkustajaliikenteestä	% kotimaan liikenteen matkustajakilometreistä	2012	15,1	2017	15,8	2012	17,2	2017	16,7
Haitalliset ympäristövaikutukset	Asuttu alue henkeä kohti	m^2	2009	2 136,6	2015	2 458,7	2012	625,0	2015	653,7
	Yhdyskuntajätteen kierrätysaste	% tuotetusta jätteestä	2013	32,5	2018	42,3	2013	41,7	2018	47,0
	Vähintään sekundääriseen jätevedenkäsittelyjärjestelmään liitetyt asukkaat	% väestöstä	2010	83,0	2014	85,0	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko (jatkoa edelliseltä sivulta)

Kestävän kehityksen tavoite / alatavoite	Indikaattori	Yksikkö	Suomi				EU28			
			Alkaen		Viimeisin		Alkaen		Viimeisin	
			vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo
12 – Vastuullista kuluttamista										
Ympäristövaikutusten ja talouskasvun irtikytkentä	Myrkyllisten kemikaalien kulutus	milj. tonnia	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	300,3	2018	313,9
	Resurssituottavuus	euroa/kg, ketjutetut volyymit (2010)	2013	0,92	2018	1,04	2013	1,98	2018	2,04
	Uusien henkilöautojen keskimääräiset hiilidioksidipäästöt kilometriä kohti	CO_2, g/km	2013	131,8	2018	116,6	2014	123,4	2018	120,4
	Energiatuottavuus	euroa/kgoe	2013	5,6	2018	5,8	2013	7,6	2018	8,5
Energiankulutus	Primäärienergian kulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	32,0	2018	33,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Energian loppukulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	24,7	2018	25,8	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta	%	2013	36,7	2018	41,2	2013	15,4	2018	18,0
Syntynyt jäte ja jätehuolto	Kierrätysmateriaalien käyttöaste	% materiaalipanoksesta kotimaiseen käyttöön	2012	15,3	2017	2,2	2012	11,5	2017	11,7
	Syntynyt jäte tärkeimpiä mineraalijätteitä lukuun ottamatta	kg henkeä kohti	2012	3 912	2016	2 595	2012	1 716	2016	1 772
	Jätteen kierrätysaste tärkeimpiä mineraalijätteitä lukuun ottamatta	% käsitellystä jätteestä	2012	41	2016	37	2012	55	2016	57
13 – Ilmastotekoja										
Ilmastonmuutoksen hillintä	Kasvihuonekaasupäästöt	indeksi, 1990 = 100	2012	89,0	2017	79,5	2012	82,1	2017	78,3
	Energiankulutuksen kasvihuonekaasupäästöintensiteetti	indeksi, 2000 = 100	2012	84,8	2017	73,2	2012	91,5	2017	86,5
	Primäärienergian kulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	32,0	2018	33,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Energian loppukulutus	miljoonaa öljytonnia vastaava energiamäärä (Mtoe)	2013	24,7	2018	25,8	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta	%	2013	36,7	2018	41,2	2013	15,4	2018	18,0
	Uusien henkilöautojen keskimääräiset hiilidioksidipäästöt kilometriä kohti	CO_2, g/km	2013	131,8	2018	116,6	2014	123,4	2018	120,4
Ilmastovaikutukset	Lähellä maanpintaa mitatun lämpötilan keskimääräinen poikkeama Euroopassa	poikkeama vuosien 1850–1899 keskiarvoon verrattuna, °C	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	1,4	2018	2,1
	Ilmastoon liittyvät taloudelliset tappiot	mrd. euroa vuoden 2017 arvoina	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	2 719	2017	2 649
	Merten happamoituminen, keskiarvo	pH-arvo	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	8,06	2018	8,06
Tuki ilmastotoimille	Osuus ilmastomenoja koskevasta kansainvälisestä sadan miljardin Yhdysvaltain dollarin sitoumuksesta	milj. euroa (nykyhintoina)	Ei saatavilla	:	2017	119,4	Ei saatavilla	:	2017	20 388,71
14 – Vedenalainen elämä										
Merten terveys	Rannikon uimarannat, joilla uimaveden laatu on erinomainen	niiden uimarantojen %-osuus, joilla uimaveden laatu on erinomainen	2013	65,9	2018	65,8	2013	85,5	2018	87,1
	Merten happamoituminen, keskiarvo	pH-arvo	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	8,06	2018	8,06
Merten suojelu	Natura 2000 -merialueiden pinta-ala	km^2	2013	7 135	2018	8 141	2013	251 566	2018	551 899
Kestävä kalastus	Kalakannan biomassan arvioitu trendi	indeksi, 2003 = 100	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	110,0	2017	136,0
	Arvio kestävän enimmäistuoton mukaisen kalastuskuolevuuden ylittävästä kalakannasta	kestävän enimmäistuoton mukaisen kalastuskuolevuuden (F_{MSY}) ylittävä kalakanta (F), % ($F>F_{MSY}$)	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	52,9	2017	42,7
15 – Maanpäällinen elämä										
Ekosysteemien tila	Metsän osuus maapinta-alasta	% maapinta-alasta	2009	68,7	2015	71,3	2012	40,3	2015	41,6
	Jokien biologinen hapenkulutus	O_2, mg/l	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	2,06	2017	2,00
	Pohjaveden nitraattipitoisuus	NO_3, mg/l	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	19,2	2017	19,1
	Jokien fosfaattipitoisuus	PO_4, mg/l	2012	0,015	2017	0,015	2012	0,096	2017	0,093
Maaperän huonontuminen	Maaperän sulkemisindeksi	2006 = 100	2009	100,9	2015	103,7	2009	101,7	2015	104,2
	Veden aiheuttama maaperän eroosio (arvio)	km^2	2010	34,3	2016	34,2	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Asuttu alue henkeä kohti	m^2	2009	2 136,6	2015	2 458,7	2012	625,0	2015	653,7
Biologinen monimuotoisuus	Natura 2000 -maa-alueiden pinta-ala	km^2	2013	48 851	2018	42 495	2013	787 766	2018	784 252
	Lintuindeksi (yleinen linnusto)	2000 = 100	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2013	94,7	2018	93,5
	Ruohoalueiden perhoskantaindeksi	2000 = 100	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:	2012	72,2	2017	74,1

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko (jatkoa edelliseltä sivulta)

Kestävän kehityksen tavoite / alatavoite	Indikaattori	Yksikkö	Suomi				EU28			
			Alkaen		Viimeisin		Alkaen		Viimeisin	
			vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo	vuosi	arvo
16 – Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto										
Rauha ja henkilökohtainen turvallisuus	Henkirikollisuudesta johtuva kuolleisuus	kuolleet 100 000:ta henkeä kohti	2011	1,8	2016	1,2	2011	0,9	2016	0,6
	Rikoksista, väkivallasta tai ilkivallasta alueellaan ilmoittaneet	% väestöstä	2013	9,0	2018	7,0	2013	14,5	2018	12,7
	Naisten kokema fyysinen ja seksuaalinen väkivalta haastattelua edeltävällä 12 kuukauden jaksolla	% naisista	Ei saatavilla	:	2012	10	Ei saatavilla	:	2012	8
Oikeussuojan saatavuus	Oikeuslaitokselle kohdennetut julkiset menot	milj. euroa	2012	450	2017	526	2012	48 381	2017	51 027
	Oikeuslaitosta riippumattomana pitävät	% väestöstä	2016	80	2019	83	2016	52	2019	56
Luottamus instituutioihin	Korruptioindeksi	asteikolla 0–100 (0 = erittäin korruptoitunut, 100 = ei lainkaan korruptoitunut)	2013	89	2018	85	Ei saatavilla	:	Ei saatavilla	:
	EU:n parlamenttiin luottavat	% väestöstä	2013	54	2018	63	2013	39	2018	48
17 – Yhteistyö ja kumppanuus										
Globaali kumppanuus	Virallinen kehitysapu suhteessa BKTL:ään	% suhteessa BKTL:ään	2013	0,54	2018	0,36	2013	0,43	2018	0,48
	EU-rahoitus kehitysmaille	milj. euroa, käypinä hintoina	2012	1 189	2017	3 279	2012	147 962	2017	155 224
	EU-tuonti kehitysmaista	milj. euroa, käypinä hintoina	2013	5 248	2018	5 158	2013	817 475	2018	1 013 981
Julkisen talouden hallinta EU:ssa	Julkinen bruttovelka	% suhteessa BKT:hen	2013	56,2	2018	59,0	2013	86,3	2018	80,4
	Ympäristöverojen ja työn verotuksen osuus kaikista verotuloista	% kaikista verotuloista	2013	6,7	2018	6,9	2013	6,4	2018	6,1

Arvioinnissa käytetystä datasta on tarkempia tietoja Eurostatin verkkosivuilla osiossa, joka käsittelee kestävän kehityksen indikaattoreita.
Lähde: Eurostat

LÄHDELUETTELO

Asplund, R., Kauhanen, A., Päällysaho, M. & Vanhala, P. (2018). Palkkatuen vaikuttavuus – palkkatukijärjestelmän ja sen uudistuksien arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 75/2018. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Bauer, P., Fedotenkov, I., Genty, A., Hallak, I., Harasztosi, P., Martinez Turegano, D., Nguyen, D., Preziosi, N., Rincon-Aznar, A., & Sanchez Martinez, M. (2020). Productivity in Europe: Trends and Drivers in a Service-Based Economy. JRC Technical Report. Yhteinen tutkimuskeskus, Bryssel, Belgia.

Bennardo, A., Pagano, M. & Piccolo, S. (2015). Multiple bank lending, creditor rights, and information sharing. Review of Finance, vol. 19, s. 519–570.

Brown, M. & Zehnder, C. (2007). Credit Reporting, Relationship Banking, and Loan Repayment. Journal of Money, Credit and Banking, vol. 39, No. 8.

Countinho, L., Turrini, A. & Zeugner, S. (2018). Methodologies for the Assessment of Current Account Benchmarks. European Commission Discussion Paper 086/September 2018. Euroopan komissio, Bryssel.

Doblas-Madrid, A. & Minetti, R. (2013). Sharing information in the credit market: Contract-level Evidence from U.S. Firms. Journal of Financial Economics, 109, s. 198–223.

Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus (2017). Skills Panorama – Skills anticipation in Finland. https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/skills-anticipation-finland.

Euroopan investointipankki (2019). EIB Investment Survey – publications. https://www.eib.org/en/about/economic-research/eibis.htm.

Euroopan järjestelmäriskikomitea (2019). 2019/8, Recommendation of 27 June 2019 on medium-term vulnerabilities in the residential real estate sector in Finland.

Euroopan keskuspankki (2012). Competitiveness and External Imbalances within the euro area. Occasional Paper Series n° 139, December 2012, Frankfurt.

Euroopan keskuspankki (2019). SAFE – Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area − April to September 2019.

Euroopan komissio (2016a). Suomen maaraportti 2016.

Euroopan komissio (2016b). Talouspolitiikan EU-ohjausjakso – Tietokooste – Naiset työmarkkinoilla. Bryssel. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_labour-force-participation-women_fi.pdf.

Euroopan komissio (2017). Suomen maaraportti 2017.

Euroopan komissio (2018a). Fundamentals-based private debt benchmarks: enhanced sample and robustness checks. European Commission note to LIME, kesäkuu.

Euroopan komissio (2018b). Suomen maaraportti 2018.

Euroopan komissio (2018c). The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2017). European Economy. https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.

Euroopan komissio (2018d). Small Business Act fact sheet – Finland, s. 13.

Euroopan komissio (2018e). Early Warning for Member States at Risk of Missing the 2020 Target of 50% Preparation for Re-use / Recycling for Municipal Waste. SWD(2018) 417 final. https://ec.europa.eu/environment/waste/framework/early_warning.htm.

Euroopan komissio (2019a). Suomen maaraportti 2019. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-finland_fi.pdf.

Euroopan komissio (2019b). Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle viimeaikaisten väitettyjen EU:n luottolaitoksiin liittyneiden rahanpesutapausten arvioinnista, COM(2019) 373, 24.7.2019.

Euroopan komissio (2019c). Education and Training Monitor. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf.

Euroopan komissio (2019d). European Innovation Scoreboard. https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.

Euroopan komissio (2019e). Digital Economy and Society Index. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/finland.

Euroopan komissio (2019f). Employment and Social Developments in Europe: Kestävää kasvua kaikkien hyväksi: valintoja sosiaalisen Euroopan tulevaisuutta varten. https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=fi&pubId=8219.

Euroopan komissio (2019g). Eurostatin tiedot.

Eurostat (2019a). Macroeconomic Imbalance Procedure Scoreboard. Eurostatin verkkosivut (https://ec.europa.eu/eurostat/web/macroeconomic-imbalances-procedure/data/scoreboard), Luxemburg.

Eurostat (2019b). Municipal Waste and Treatment, by Type of Treatment Method.

Flachenecker, F., Gavigan, J., P., Goenaga, X., Pasi, G., Preziosi, N., Stamenov, B. & Testa, G. (2020). High Growth Enterprises: demographics, financing & policy measures. JRC Technical Report. Yhteinen tutkimuskeskus, Bryssel, Belgia.

Girault M., & Hwang, J. (2010). Public credit registries as a tool for bank regulation and supervision. Policy Research Working Paper Series No. 5489. Washington D.C.

Gonzalez Vazquez, I., Milasi, S., Carretero Gomez, S., Napierala, J., Robledo Bottcher, N., Jonkers, K., Goenaga, X. (toim.), Arregui Pabollet, E., Bacigalupo, M., Biagi, F., Cabrera Giraldez, M., Caena, F., Castano Munoz, J., Centeno Mediavilla, C., Edwards, J., Fernandez Macias, E., Gomez Gutierrez, E., Gomez Herrera, E., Inamorato Dos Santos, A., Kampylis, P., Klenert, D., López Cobo, M., Marschinski, R., Pesole, A., Punie, Y., Tolan, S., Torrejon Perez, S., Urzi Brancati, C. & Vuorikari, R. The changing nature of work and skills in the digital age. EUR 29823 EN, Euroopan unionin julkaisutoimisto, Luxemburg 2019. ISBN 978-92-76-09206-3, doi:10.2760/679150, JRC 117505.

Halme K., Salminen V. & Torrejón, S. (2020). RIO Country Report 2019: Finland. Yhteinen tutkimuskeskus, Bryssel, Belgia. Saatavana sivustolla JRC Scientific Knowledge Portal.

Hoffrén, T. (2017). Kysely oikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Raportti keskeisistä kyselytuloksista. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta, Helsinki. https://vane.to/documents/2308875/2395516/Raportti+kyselyn+tuloksista.pdf/e6bd3b12-1554-43b4-8f6a-38a21143e419.

Institute for European Environmental Policy (2019). Development of an assessment framework on environmental governance in the EU Member States. Suomen maakohtaiset tiedot.

International Finance Corporation (2012). Credit reporting knowledge guide. International Finance Corporation Advisory Services, Access to Finance. World Bank Group, Washington, D.C.

Jappelli, T. & Pagano, M. (2005). Role and Effects of Credit Information Sharing. CSEF Working Papers. Centre for Studies in Economics and Finance (CSEF), Napoli.

Jappelli, T., Pagano, M. & Di Maggio, M. (2013). Households' indebtedness and financial fragility. Journal of Financial Management, Markets and Institutions, issue 1, s. 23–46.

Jouslehto, M. (2019). Turpeen energiakäyttö puolittuu vuoteen 2030 mennessä – ei veronkorotuksille (perustuu Bioenergia ry:n laskelmiin). Maaseudun tulevaisuus, 24.4.2019. https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.416984.

Kansainvälinen valuuttarahasto (2018). Staff Report for the 2018 Article IV Consultation, December 2018, Washington.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) (2018). Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/app/uploads/2018/05/KARVI_T0118.pdf.

Knuuti J., Ritola S. & Hänninen, T. (2019). Lineaarisen osatyökyvyttömyyseläkkeen vaikutusarvioita. Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos, Helsinki. https://stm.fi/documents/1271139/3022628/Lineaarisen+osaty%C3%B6kyvytt%C3%B6myysmallin+vaikutusarvio+270219.pdf/9fb1b461-de77-c12f-f3c1-c2461aeafd57/Lineaarisen+osaty%C3%B6kyvytt%C3%B6myysmallin+vaikutusarvio+270219.pdf.

Kyyrä, T., Naumanen, P., Pesola, H., Uusitalo, R. & Ylikännö, M. (2019). Aktiivimallin vaikutukset työttömiin ja TE-toimistojen toimintaan. VATT Tutkimukset 189. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-246-9 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-246-9.

Maailman talousfoorumi (2016). The 10 Countries Best Prepared for the New Digital Economy.

Maailmanpankki (2020). Doing business 2020. Washington D.C.

Nissinen, K. & Välijärvi, J. (2018). Opettaja- ja opettajankoulutustarpeiden ennakoinnin tuloksia. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 43.

OECD (2011). Regional typology. Pariisi, kesäkuu 2011.

OECD (2016). Back to Work: Finland: Improving the Re-employment Prospects of Displaced Workers. OECD Publishing, Pariisi. http://dx.doi.org/10.1787/9789264264717-en.

OECD (2019a). Skills Strategy – Finland. Pariisi.

OECD (2019b). European Observatory on Health Systems and Policies. Pariisi.

OECD (2019c). PISA 2018 results, where all students can succeed. Volume II https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-results-volume-ii_b5fd1b8f-en.

OECD (2019d). TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS www.oecd.org/education/talis/talis-2018-results-volume-i-1d0bc92a-en.htm.

OECD (2019e). Regional and Urban Statistics. http://www.oecd.org/regional/.

OECD (2020). Inventory of Support Measures for Fossil Fuels (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FFS_BEL). Pariisi.

OECD/EU (2018). Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle. OECD Publishing, Pariisi. https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019a), Jatkuvan oppimisen uudistus -hankkeen asettaminen. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/83d58d9a-95e5-425b-9b21-8328982e883b/f2b1673f-90da-4bf8-875c-494242d05a03/ASETTAMISPAATOS_20190926073552.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019b). Opetusministeri Andersson ja tiede- ja kulttuuriministeri Kosonen: Hallitus panostaa koulutukseen ja osaamiseen. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetusministeri-andersson-ja-tiede-ja-kulttuuriministeri-kosonen-hallitus-panostaa-koulutukseen-ja-osaamiseen.

Opetushallitus (2019). Opetushallituksen verkkosivut. https://www.oph.fi/fi/tilastot/ulkomaalaiset-tutkinto-opiskelijat-suomen-korkeakouluissa.

Padilla A. J. & Pagano, M. (2000). Sharing default information as a borrower discipline device. European Economic Review, vol. 44, no. 10, s. 1951–1980.

Padilla, A. J. & Pagano, M. (1997). Endogenous communication among lenders and entrepreneurial incentives. Review of Financial Studies, vol. 10, no. 1, s. 205–236.

Reipas, K. (2019). Muistio. Eläketurvakeskus, Helsinki, https://www.etk.fi/wp-content/uploads/lisapaivien-ikarajan-nosto-4-4-2019.pdf.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5153. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.1.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_en.html.

Tuottavuuslautakunta (2019). Tuottavuus. Markku Stenborgin esitelmä komission tiedonkeruumatkan yhteydessä 24.10.2019, Helsinki.

Turner, M. (2010). The consequences of prohibiting credit inquiry data in Chilean credit files. PERC white paper. Policy and Economic Research Council (PERC), Durham.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2014). Suomen kumppanuussopimus 2014–2020, s. 95. http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/43217/kumppanuussopimus.pdf/.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 39/2017, Helsinki. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-245-3.

Valtioneuvoston kanslia (VNK) (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma – Osallistava ja osaava Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, Helsinki.

Van Roy, P., Barbic, G., Koban, A. & Karatzoglou, C. (2017). Use of credit registers to monitor financial stability risks: A cross-country application to sectoral risk. IFC Bulletins chapters, Vol. 46. Bank for International Settlements, Basel.

Volante, L., Schnepf, S.V., Jerrim, J. & Klinger, D.A. Toim. (2019). Socioeconomic inequality and student outcomes. Cross-national trends, policies and practices. Chapter 6 (s. 95–110). Springer. Maailmanpankki (2019). Public Credit Registries Survey Dataset. World Bank data catalogue, Washington D.C. Maailmanpankin verkkosivu osoitteessa https://datacatalog.worldbank.org/dataset/public-credit-registries-survey-dataset.